

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №7 (83)
(ліпень)

www.lit-bel.org www.novychas.info

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё ліпеня	с. 2
«ПАМЯЦЬ»: да 100-годдзя пісьменніка Аляксандра АВЕЧКІНА	с. 3
«ЗАПІСЫ»: «начныя нататкі» Уладзіміра СІУЧЫКАВА	с. 4
«ПРОЗА»: аповед Валерыя ГАПЕЕВА «Цырульнік»	с. 5
«ПРОЗА»: «Матылёк з Нюрнберга» Анатоля САНАЦЕНКІ	с. 6
«ПАЭЗІЯ»: вершы Юркі ГОЛУБА	с. 7
«ЧЫТАЛЬНЯ»: новае апавяданне Генрыха ДАЛІДОВІЧА з цыкла «Жар каханя»	с. 8–9
«ПАЭЗІЯ»: вершы Макса ШЧУРА	с. 10
«ПЕРАКЛАД»: з новага «ПРАЙДЗІСВЕТА» — апавяданні Джэрома Дэвіда СЭЛІНДЖЭРА і Курта ВОНЭГУТА	с. 11–12
«СПАДЧЫНА»: паслялюбейныя развагі Веры МІЦКЕВІЧ пра запаветы Якуба КОЛАСА	с. 13
«АГЛЯД»: ЛеГал пра чарговы — 64-ы — нумар часопіса «ДЗЕЯСЛОУ»	с. 14
«КРЫТЫКА»: пра выданні серыі СБП «Кнігарня пісьменніка»	с. 15
«СВЕТ»: навіны літаратурнага замежжа	с. 16

▶ погляд

ПІСЬМЕННІКІ ВА ЎЛАСНЫМ СОКУ

Сяргей АСТРАЎЦОЎ

Не за гарамі пяцьсот гадоў нашаму кнігадруку. Начальства нават прапанавала загадзя зрабіць Мінск сталіцай міжнароднага года кнігі ў 2017-м.

Калі Скарыну была важная проста Біблія друкаванымі літарамі — усё о'кей. Калі не менш важным было рабіць беларускія кнігі, то тут толькі нагода пусціць пыл у вочы, разрэкламаваць дасягненні нашага швяца-жняцядудара. Як у выпадку з тым хакейным чэмпіянатам пахваліцца лядовымі палацамі.

Не, кнігі на мове Купалы і Коласа ёсць, але іх месца ў жыцці краіны — маргінальнае, нікчэмнае. Улада пільна стаіць на варце: каб у іх было чым меней чытачоў. Беларускія школы змянілі хуценька шпільды, беларускай мове нашпільлі на світку жоўтую зорку. Патрулі строга сочаць, каб нават вочы мінакоў не абражалі шпільды з «няправільнымі літарамі».

Пісьменнікі таксама на ўзбоччы. Станоўчае бадай толькі тое, што вярнуліся з савецкіх алімпіаў і парнасаў на зямлю. Бо «выйшаўшы з хат» некалі, адчулі сябе пад партыйным крылом вучыцелямі, вешчунамі і прарокамі. І толькі дзякуючы таму, што здолелі ўладкавацца пры партыйнай «цыццы». Вядома: пісалі толькі так і толькі тое, што надрукуюць, за што атрымаеш ганарар. Жаданне людскае, жыццёвае, але — па-залітаратурнае. Сёння рамкі дазволенага пашырэння, але падабенства з ранейшымі часамі не знікла. Калі ёсць вернападданы атрад паэтаў і празаікаў, значыцца і аб'ект вернападданных пачуццяў ці памкненняў на месцы. Ён жа заказчык. Раней гэта была дзяржава ў асабе партыі, цяпер улада ў адзіным ліку, з канкрэтным анфасам на сцяне.

Што датычыць пісьменнікаў астатніх, яны апынуліся за сваім сталом у становішчы ў пэўным сэнсе стэрільным. Ніякіх амаль думак, што не датычаць уласна літаратуры. Не таму што не хоцацца, проста марныя. Мы пішам, не разлічваючы ні на што. Ніякіх мэтаў, апроч менавіта творчых. Максимальная мара — што нехта цябе надрукуе, не патрабуючы з цябе грошай. Што зможаш прытрымаць у руках уласную «бесплатную» для цябе кніжку. Больш разлічваць няма на што. Няма чытачоў. Мы пішам, каб

выказаць сябе. Не ў разліку на ананімнага чытача.

Але чытач патрэбны кнізе. Узяць яго няма дзе. Улада падбала, каб яны не пладзіліся. Тых, хто піша па-беларуску, усё больш, і кнігі — новых і цікавых. Але каму іх чытаць?

Аднойчы прыяжджаў у Горадню Артур Клінаў са сваім раманам. Ён зыходзіў увогуле са слухнай, але, на жаль, даволі ўтапічнай, пасылкі: патэнцыйна ў беларускай кнігі можа быць нават сто тысячаў чытачоў, толькі трэба самім пісьменнікам пастарацца, каб іхнія рукі пацягнуліся да нашых твораў. Пісьменнік піша, рэкрутаваць ахвотных пад бел-чырвона-белыя «моўныя сцягі» — не яго роля, ён толькі спрыяе.

Нядаўна змог вярнуцца Валер Булгакаў, часовыя ўцёкі закончыліся. Чытаў яго горкія прызнанні: за мяжой няма раю для беларускіх выдаўцоў. Чытачы на бацькаўшчыне, і гэтых чытачоў — тысяча, максімум паўтары... Вельмі цвярозая, выпакутаваная ацэнка Булгакава, не паспрачаешся. У Польшчы каля сарака мільёнаў жыхароў і ўсе чытаюць па-польску, хоць не ўсім патрэбныя кнігі. У Беларусі з тых, каму патрэбныя кнігі, чытачоў на беларускай сапраўды вобмаль. Сто тысячаў Клінава — усё роўна што гарады на Юпітэры Драздовіча. Прывабныя міражы.

Чытачы на бацькаўшчыне, і гэтых чытачоў — тысяча, максімум

паўтары. Ах, тысяча чытачоў! З іх бадай палова тых, хто сам піша. Але ж ім самім, кнізе патрэбны чытач у чыстым выглядзе. Калісьці Анатоль Сідарэвіч выгукнуў на адрас Саюза пісьменнікаў БССР: ды яны не чытаюць нават сваіх «братоў па пяр'ю»! Па форме можа і справядліва, але не па сутнасці. Гэта былі пісьменнікі ва ўласным, але разам — у агульным соку. Яны не бывалі за мяжой, не мелі ўражанняў, адрозных ад аднолькавых з суседзямі.

Мне не было ў іх чаму навучыцца. Мала што маглі даць такія творы, апроч некаторых. У выпадку, калі змушалі сябе менш думаць пра галоўнае божышча СП — цензуру. Кніжкі атрымліваліся цікавейшыя. Я любіў малатыражны часопіс рэцэнзій і анатацый замежнай літаратуры. Напрыклад, адзін партугальскі аўтар выпусціў зборнік «канцэнтратраў раманаў», у міні-апавяданні на старонку быў закладзены змест, які нібыта можна было разгарнуць у вялікі твор. На сапраўднасці кухні стравы заставаліся стандартнымі...

КПСС з дзяржаказам «літаратурна-мастацкай прадукцыі» засталася пад вокладкай «Гісторыі СССР», цяперашняму «генсеку» атрад пісьменнікаў патрэбны хіба ў дастаткова дэкарацыйных мэтах. Рынку беларускай кнігі не існавала тады, не ўзнікла і цяпер: у 1995-м начальства рашуча закасала рукавы, сваю справу ведае, «не зрашчы хлябала!» Ёсць адно рынак

пісьменнікаў. Кожны ва ўласным соку, не падобным да колішняга «агульнага». Але беларускі моўны соўс па-ранейшаму не ў модзе.

Нават БДУ не выпускае чытачоў беларускай кнігі. А калісьці, даўно, так было. Універсітэту — восемдзсят. З нагоды паставілі помнік студэнту, нечакана — з тварам Скарыны! Рыхтык «чужы сярод сваіх». Надрукаваў для беларускага чытача літаратуру

яшчэ сціплым накладам, але з думкай пра будучыя тысячы прагных да кнігі. Паўтысячы гадоў мінула, а чытачоў больш не стала. Кнігу замяніў «яшчэ», які любіць часам груба паўшчуваць і падзеквацца таксама любіць з тых, хто галаву дурыць няправільнымі літарамі.

Пяцьсот гадоў мінула, а ім хочь кол на галаве чашы!

svaboda.org

▶ ПАЛІЦА

ЧАС КНІГІ

Выданні серыі Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка» і «Пункт адліку» даступныя чытачам у розных гарадах Беларусі.

Цікаўцеся новымі выданнямі нацыянальнай літаратуры, творами сучасных беларускіх аўтараў.

У Барысці: кнігарня «Іскра», вул. Пушкінская, 4;
у Магілёве: кнігарня «Думка», пр-т Міра, 10;
у Віцебску: кнігарня «Веды», вул. Леніна, 54;
кнігарня «Светач», вул. Кірава, 10;
у Гародні: выдавецтва «ЮрСаПрынт», вул.

К. Маркса, 11 (уваход праз арку);
у Бабруйску: кнігарня «Букніст», вул. Ульянаўская, 49;
у Маладзечне: кнігарня «Спадчына», вул. Прытыцкага, 7;
у Полацку: кнігарня «Полацк-Светач», вул. Камуністычная, 27;
у Мінску: «Акадэмкіна», праспект Незалежнасці, 72;
«Кнігарня Ё», праспект Незалежнасці, 37А;
«Кніжны салон», вул. Калініна, 5;
«Кнігарня пісьменніка», вул. Казлова, 2;
«Веды», вул. К. Маркса, 36;
«Светач», пр-т Пераможцаў, 11;
«Цэнтральны кніжны», пр-т Незалежнасці, 19;
«Кнігі & кніжачкі», пр-т Незалежнасці, 14.

НАВІНЫ

ПАЛІЦА

«КАЛЯРОВЫ РОВАР»

Дзіцячая кніга з малюнкамі «Снежны чалавек» Эвы Сусы ў перакладзе са шведскай Алены Башарымавай пабачыла свет у выдавецтве «Юніпак». Гэта – першае выданне серыі «Каляровы ровар» «Кнігарні пісьменніка» – бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Простая і мілая гісторыя сяброўства двух братоў Уна і Макса са снежным чалавекам аздоблена мастаком Бэнджамэнам Шо. Кніга мае вялікі фармат і добрую паліграфію.

Каб знайсці ўдалую назву для серыі, яе заснавальнікі звярнуліся па дапамогу падпісчыкаў старонак СБП у сацыяльных сетках. Назву «Каляровы ровар» прапанавала перакладчыца Паліна Маслянкава. У падзяку яна атрымае адзін з асобнікаў новай кнігі.

Стваральнікі серыі «Каляровы ровар» спадзяюцца, што яе змогуць папоўніць творы ўдзельнікаў літаратурнага конкурса «Экслібрыс» імя Янкі Маўра, працы на які прымаюцца да 1 жніўня.

Прэсавая служба СБП

«ЗАЛАТАЯ ЯБЛЫНЬКА»

Учытанцы для дзяцей «Залатая яблынька» сабраныя народныя казкі, легенды і паданні, а таксама творы беларускіх пісьменнікаў.

Фальклорныя пярыны пераказалі Якуб Колас, Алесь Якімовіч, Крыстына Лялько, Уладзімір Сіўчыкаў і Уладзімір Ягоўдзік, а сярод арыгінальных твораў – тэксты Яна Баршчэўскага, Янкі Купалы, Максіма Танка, Станіслава Шушкевіча, Пятра Васючанкі, Клаўдзіі Каліны.

Адрасуецца кніжка дзецям малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту, іх бацькам, бабулям і дзядулям, а таксама настаўнікам і выхаватцям.

Чытачоў найперш павінны зацікавіць такія легенды, як «Адкуль пайшлі беларусы», «Страцім-лебедзь», «Палешукі і палевікі», паданні «Возера Нарач», «Пра Нёман і Лошу», «Бярэсце», «Жодзіна», «Адкуль назва Івянец», «Браслаў», «Чорная дама», «Пане Кяханку», «Бяздоннае багацце» і іншыя.

Укладальнікам тома выступіў пісьменнік Уладзімір Сіўчыкаў, а

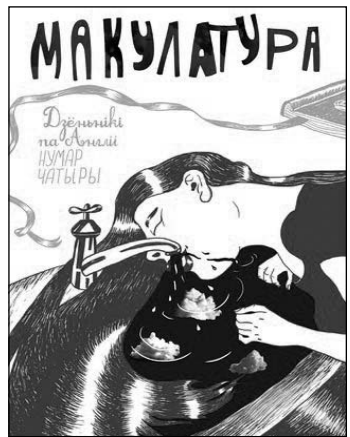
аздобіла яго сваімі малюнкамі мастачка Алена Карповіч.

Алеся Сіўчыкава

«МАКУЛАТУРА-4 – ДЗЭННІКІ ПА АНГЛІІ»

У кнігарні «Логвінаў», дзе шмат гадоў таму, як вядома, прымалі шклатару, зусім нядаўна прымалі «макулатуру». Часопіс «Макулатура-4 – Дзэннікі па Англіі» прэзентавалі стваральнікі і аўтары праекта.

«Чаму Англія?» — задаецца пытаннем у прадмове да часопіса рэдактар Сяргей Календа. «Таму што такую рэч беларусам проста грэх абмінаць. Тут вам і клубніцы, і Tower of London, і чырвоныя тэлефонныя будкі. Пякучае жаданне пабачыць горад, які стаў амаль родным, блізкім праз школьныя ўрокі (London is a capital of Great Britain...), дзе амаль усе мы добра ці неахайна вучылі ангельскую мову, вершыкі, песенькі».

«Над нумарам працавала дзесяць мастакоў, — расказала дызайнер Васіліса Паляніна-Календа. — Мне здаецца, што для беларусаў Англія — як глыток свабоды. Таму на вокладцы я намалювала дзяўчыну, якая г'е ваду, і ў гэтай вадзе адлюстроўваецца неба. А неба для нас — сімвал свабоды».

«Ангельскі» нумар выйшаў пры падтрымцы Брытанскай амбасады, і на імпрэзе прысутнічаў сам амбасадар Брус Бакнэл.

Адкрыў прэзентацыю Адам Глобус: у нумары надрукаваныя ягоныя творы «пра найлепшага таварыша Сцёпу». «Ведаецца, — зазначыў аўтар, — уся літаратура будзеца на кранальным моманце: памірае і ўваскрэае. Альбо не ўваскрэае. І ў «Парадным партрэце», які ўвайшоў у «Макулатуру», Сцёпа паўстае не ўваскрэслым і не памерлым».

У чацвёртай «Макулатуры» можна прачытаць эсэ «Герберт Уэлс, заслужаны настаўнік БССР» Альгерда Бахарэвіча і «Рок-н-рол» Іллі Сіна.

«Мой выступ звычайна мае тэхнічны характар, — звярнуўся да публікі Ілля Сін. — Трэба, каб у зале засталіся самыя адданыя аматары літаратуры. Таму зараз мы пакрычым, папішым. Гэта будзе фрагмент тэксту...».

Віктар Марціновіч зачытаў урывак з беларускамоўнага аповядання «Дом». «Хай гэта будзе маім адказам на пытанне, на якой мове я буду пісаць пасля рамана «Сфагнум», — патлумачыў аўтар. — «Дом» — аповяданне пра немагчымасць чалавечага паразумнення. Пра праблему сценаў, якія стаяць паміж блізкімі людзьмі. Часам гэтыя сцены зробленыя з кардону, а часам — з цэгля».

Да чацвёртага нумара «Макулатуры» таксама спрычыніліся Уладзімір Арлоў (апаведы пра падарожжы ў Лондан у тры розныя гады), Дар'я Вашкевіч (вучылася ў Варшаву, надрукавала ў «Макулатуры» свае занатоўкі), Уладзімір Казлоў (дзэннік), Вольга Гапеева (эсэ) ды іншыя літаратары.

Кася Кірпацік

САЮЗ

На чарговым паседжанні Магілёўскага аддзялення ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» старшыня Мікола Яцкоў зрабіў справаздачу аб зробленым і адзначыў, што асноўнай працай была падрыхтоўка да друку літаратурнага альманаха.

Старшыня рэдакцыйнай камісіі Яраслаў Клімуць расказаў аб тым, як ідзе праца над альманахам і што патрэбна зрабіць у бліжэйшы час. Сваімі меркаваннямі падзяліліся сябры камісіі Міхась Булавацкі і Мікола Яцкоў.

Прысутным была прадстаўлена новая кніга паэзіі Тамары Аўсяннікавай «Стромкая галінка», прагучалі некаторыя вершы, змешчаныя там.

ФЕСТИВАЛЬ

«ВЯЛІКАЕ КНЯСТВА ПАЭЗІІ» ў МІНСКУ

Пакуль адкрыццё «Славянскага базару» гучна яднала брацкія народы, у галерэі «ў» паэты сціпла адстойвалі межы свайго ўласнага княства.

Чарговы раз у Мінску прайшоў міжнародны фестываль Magnus Ducatus Poesis — «Вялікае Княства Паэзіі», на якім беларускія і літоўскія вершы гучалі ў выкананні аўтараў і перакладчыкаў.

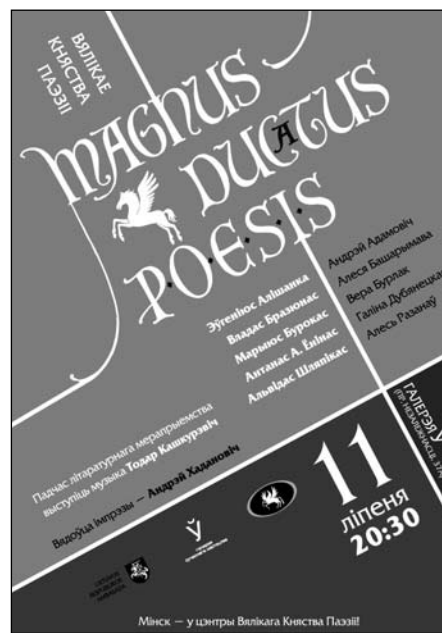
Вандроўны фестываль, які з розным размахам праходзіць ажно з 2006 года і прадугледжвае чытанні на мовах дзяржаваў-спадкаемцаў ВКЛ, сёлета абмежаваўся сустрэчай толькі з літоўскімі паэтамі.

На пачатку імпрэзы госці прахаджваліся ў галерэйнай прасторы сярод чорна-белых фотаздымкаў беларускіх замкаў, сядзібаў ды храмаў, зробленых Альгімантасам Александравічусам.

Першым выступіў паэт, перакладчык і вядомы ў Літве фатограф Уладас Бразюнас. Як удакладніў вядоўца Андрэй Хадановіч, большасць перакладаў паэзіі з беларускай, якія з'яўляюцца ў Літве, зробленыя ім.

Паэтка Галіна Дубянецкая выступіла са сваімі купальскімі вершамі. Гук у залі ніяк не мог наладзіцца, таму выступіў ператвараліся ў спалучэнне шуму — да словаў паэтаў дамешвалася рэха ў калонках, шчоўканне фотаапаратаў, звон келіхаў, шэпт гледачоў, дзіцячы смех і трывожная няўстойлівая дуда Тодара Кашкурэвіча. Часам словы зусім цяжка было разабраць, яны ператвараліся ў суцэльны звон, тады можна было ўспрымаць іх як медытацыйныя спевы.

Троху яснасці ўнёс голас Алеся Разанава. Ён прачытаў свае пераклады вядомага літоўскага паэта і перформера, аўтара песняў і дзясяткаў кніг, старшыні Саюза літоўскіх пісьменнікаў Антанаса А. Ёнінаса. Разанаў — адзін з нешматлікіх, хто перакладае літоўскую паэзію з арыгінала. Ён расказаў, што некалі на паўгода з'ехаў жыць у Літву і вывучаў

беларуску прачытала перакладчыца Юлія Цімафеева.

Як заўжды, па-дзіцячы імпульсіўна выступіла Вера Бурлак з творам пра шыбенікаў, які таксама прагучаў і ў перакладзе. Яна прачытала яшчэ некалькі твораў пра паветра, палёт і неба — і, здавалася, сама зараз узляціць некуды пад столь. Андрэй Адамовіч абмяняўся перакладам з паэтам Марыёсам Бурокасам, які спецыялізуецца на перастварэнні Букоўскі. Скончыўся выступ Андрэя Адамовіча выкрыкам «кашмар!» ад уражанай гледачкі.

Эўгеніус Алішанка, паэт і перакладчык, выдавец часопіса «Вільнюс», які прапагандуе літоўскую літаратуру ў свеце, прачытаў верш пра жанры літоўскай паэзіі, а таксама пра месца, дзе жывуць самыя прыгожыя жанчыны. Андрэй Хадановіч тут жа адстаяў права беларусаў на гэтае званне, а пры канцы прачытаў свой сатырычны верш пра стэрэатыпнага беларускага мужчыну. «А ці пазнаеце вы ў гэтым апісанні літоўскіх мужчынаў?» — вырашыў параўнаць менталітэты Хадановіч. «Не пазнаём», — сказаў літоўскі амбасадар, які адзіны з замежнікаў зразумеў пытанне па-беларуску.

Аляксандра Дорская, budzma.org

там мову ды літаратуру. Сярод выступу Разанаў загаварыў палітоўску, пасля чаго замежныя госці, якія сядзелі ў зале, ухвальна заўсміхаліся і закрычалі «Брава!».

Паэтка і перакладчыца са шведскай Алеся Башарымава прачытала некалькі сваіх вершаў, у тым ліку і верш пра Беларусь, якая «багнай — плясь, лясамі — хрус». Яго тут жа па-літоўску падхапіў Уладас Бразюнас.

Амбасадар Літоўскай Рэспублікі ў Беларусі Эвалдас Ігнатавічус таксама выявіўся паэтам. Ён звярнуўся да прысутных па-беларуску. Вершы амбасадара па-

ЖНІВЕНЬСКІЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы адзначаюць юбілей сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

- 07.08.1973 – Зміцер Юр'евіч Вішнёў
- 09.08.1938 – Ала (Альбіна) Іванаўна Сямёнава
- 15.08.1938 – Валерыя Канстанцінавіч Небышынец
- 23.08.1973 – Аксана Вадзімаўна Спрычан
- 25.08.1953 – Уладзімір Аляксеевіч Арлоў
- 28.08.1963 – Людміла Леанідаўна Барадзейка (Шашка Грынч)
- 29.08.1923 – Уладзімір Міхайлавіч Казбярчук
- 30.08.1973 – Наталля Васільеўна Дзянісава
- 30.08.1928 – Ірына Уладзіміраўна Клімашэўская

Жадаем усім радасці, натхнення і дабрабыту!

11 (3)

ПАМЯЦЬ

► ЮБІЛЕЙ

ДЗЯКУЙ ЗА ПЕСНЮ

ДА 100-ГОДДЗЯ ПІСЬМЕННІКА АЛЯКСАНДРА АВЕЧКІНА

Роўна паўвека таму Уладзімір Андрэвіч Калеснік назваў берасцейскага рускамоўнага пісьменніка Аляксандра Авечкіна «чалавекам рамантычных прафесій». У 2014-м спаўняецца 20 гадоў, як пакінуў нас Калеснік, мінула амаль 30, як няма Авечкіна, а сёлета ў лёсавырашальны наш чорны дзень 22 чэрвеня яму было 6 100.

Аляксандр Авечкін з памежнікамі

На жаль, мае асабістыя стункі склаліся так, што шмат каму з адораных Божай іскаркай старэйшых сваіх папличнікаў не паспелі зірнуць сумленна ў вочы і шчыра падзякаваць за шчырае слугаванне слову, літаратуры. Адным з іх быў і Авечкін, найстарэйшы, найбольш вядомы (і не толькі ў Беларусі) прэзаіт.

Іх, сівавалосых і яшчэ густачубых «аксакалаў», што са зброяй у руках прайшлі праз вайну, было шмат у нашай гаманкой сям'і (Засім, Калеснік, Стэльмашук, Ласковіч, дзядзя Федзя Ляўчук, палкоўнік Затульскі, начальнік вайсковых майстэрняў на той час, архітэктар Сурскі, адданы сын Украіны Мькола Тэлычко, масквіч родам Дзмітры Васільеў). І мы,

падшыванцы вайны, гарнуліся да іх — франтавікоў, партызанаў, падпольшчыкаў, а яны да нас, прыпухлагубых студэнтаў і нават яшчэ вучняў гарадскіх і вясковых школак. Амаль усіх успомніў у сваёй распрамененай паэме «Літаратурны чацвер» адданы п'яон палескае старонкі Міхась Рудкоўскі. А вось Авечкіна ў ёй няма. Чаму? — думалася не аднойчы нам, сённяшнім, ужо на шмат сівейшым і лысейшым за аратых той вялікай вайны. Адказ, як і на шмат што, знайшоў у Калеснікі.

Ваяваў сын вяліканоўгарадскай зямлі ў начной авіяцыі, якую фрыцы ахрысцілі «чортавымі млынамі». Вось што гаворыць пра

баявога лётчыка з чатырохгадовым франтавым стажам Авечкіна, які вучыў сыноў нашае неабдымнае Радзімы біць немчуру ў нашым і ягоным небе і падрыхтаваў амаль 100 лётчыкаў, у тым ліку трох Герояў Савецкага Саюза, наш слыны крытык: «Далікатна перабірае добрыя прыгаршчы ордэнаў сваімі буйнымі пальцамі, спакойна, не ўзвышаючы голасу, гаворыць, але бровы прыкметна ссоўваюцца, і твар ягоны прымае велічны выраз».

Во дзе яно, во дзе сабака зарыты. Якім цудам нам, вясковай басоце, адчулася ў гэтым прыгожым і станам, і тварам чалавеку нейкая «барская» костачка, Бог яго ведае.

А, далібог, мне падалося нешта ў ім ад Траякурава. Страшнавата было побач з ім. І, галоўнае, яму падалася тая адлегласць між намі, якую ён не жадаў скараціць. Таму, пэўна, і чытанне ягонай, адшліфаванай таленавітай рукою дакументальнай прозы, як ён сам вызначыў, «для сярэдняга школьнага ўзросту», прыпала на сталья мае ўжо гады.

Не першы раз лаўлю сябе на думцы, што літаратурнае пакаленне «бацькоў» нашых пісала, кожны ў моц свайго таленту ці вершам, ці прозаю, дзённік змагання ці з панам (Засім, Ляўчук, Ласковіч), ці з фашыстам (усе астатнія з вышэй пералічаных).

Першую аповесць Аляксандра Аляксеевіча «Саломка» Калеснік вызначыў як займальную, вострасюжэтную, насычаную прыгодамі, хоцацца дабавіць — надзвычай шчырую, праўда, адзначаўшы ў ёй «некаторую псіхалагічную прастату».

Перабраўся Авечкін да нас у Брэст у 1951 годзе і пісаў, акрамя журналістыкі, толькі тое, што дасканала ведаў. А ведаў ён да драбніцаў лётную і баявую справу, ведаў маладое пакаленне краіны, узгадаванае на рэвалюцыйнай героіцы, на сумленні і сапраўдным сяброўстве, любові да роднай зямлі. Герой ягоных аповедаў — прыгожыя душою,

адданы да апошняй кропелькі крыві народу і радзіме юнакі, падлеткі, што цаною ўласнага жыцця ратуюць жыцці тых, хто трапляе ў пасткі катаў.

І Васька Асокін з абразка «Выпадак на возеры», і Рыгорка Шчаглоў з «Асобага задання», і Клім Петушкоў з «Наперад, Буран!..», і Настачка, і Юрка з аднаіменных навэлаў, і асабліва наш палешушок Васілёк Саўчук з «Салдаты ішлі на Берлін» разам з братамі Барыскам і Пашкам Рамашкінымі з «Хлапечыя песні», і шмат іншых юных герояў з кніжак «Подзвіг сігналаста» і «Асобае заданне» клічуць сённяшняю моладзь на «славныя і добрыя дела».

Браты Рамашкіны, рызыкуючы жыццём, пад носам вартавых цешаць, падтрымліваюць асуджанага на смерць фашыстамі палоннага савецкага лётчыка баявымі песнямі бурапенных часоў, і ён адказвае ім надпісам гялявешка на сцяне барускае лаценкі: «Дзякую, хлопчыкі, за песні. Жывіце ў спакоі і сяброўстве. Няхай жыве Радзіма!..»

І я вам шчыра дзякую, Аляксандр Аляксеевіч, за вашу іскрыстую, самаадданную песню, як ніколі, напэўна, патрэбную нашчадкам сёння. Светлая памяць вам назаўжды. Няхай жывуць і ваша Расія, і мая Беларусь!

Аляксей ФІЛАТЭ

ЛЯЛЬКА

Аляксандр АВЕЧКІН

Красавік сорок пятага. Месяц лотаці і пралесак. Ранне волкае, вільготнае. Сонца ледзь цярэбіцца з клочка густога чырвонага туману, змешанага з паравым дымам. Цішыня. Упартыя прамяні ўсё часцей прасякаюць цяжкае мроіва. Па толькі што праклонутай зялёнай травіцы ўспыхваюць яркія плямы. Туман з дымам сплываюць за ветрыкам — заўважаюцца хмызы і дрэвы.

Батальён гвардыі лейтэнанта Кашына замацаваўся паперад гарадком Дольгелін. Да Берліна кіламетраў з паўсотню. Наспела патрэба папоўніцца патронамі, снарадамі, мінамі. Не спазнілася кухня. Падыходзяць машыны з боепрыпасамі. Байцы снедаюць, увесь час пазіраючы на дамы па супрацьлеглы бок дарогі, дзе хаваўся вораг.

Туман нарэшце стаяў. У блакіце весняга неба плывуць асляпляльна белыя аблокі.

Лейтэнант метр за метрам узіраецца праз бінокль у варажую пазіцыю. Ягонае спрактыкаванае вока заўважае дбайна замаскаваная агнявая кропка немцаў. Але што там на дарозе? Ля растружанай варажой гарматы, сярод друзу гарматных гільзаў ляжыць на ўзарваным асфальце прыгожа апранутая лялька, раскінутыя ручкі, адарваная нага, бухматы ружовы бант у ільняных валасах. Кашын паклікаў нампаліта:

— Зірні, камісар, — перадаў яму бінокль.

— Вас іс дас? — здзівіўся нампаліт. — Лялька?! — усміхнуўся патрэсканымі вуснамі.

Кашын хітнуў галавою. Ягоны худы, парослы рыжай шчэціцо твар пасвятлеў, падабрэў.

— Доню ўспомніў? — камісар паклаў руку на счарнелы пагон камбата.

— Так. Успомніў... — цяжка выдыхнуў лейтэнант.

У гэты момант падбег да камандзіраў невялічкі салдат з двума кацялкамі гарачай, апетытна паруючай кашы і звонка гукнуў: — Сняданак прынёс!

— Дзякуй, Алёша, — камандзір не адарваўся ад бінокля.

...У той дзень, калі байцы Першага Беларускага фронту вызвалілі Брэст і з баямі рынулі за пагранічны Буг, Алёшка Саўчук, хлопчык з надбужскае вёсачкі Прылуки, прымастаколіўся да батальёна, якім камандаваў тады капітан Рубцоў. Батальённы старшыня выявіў незапланаванае папаўненне і дамагаўся адправіць добраахвотніка назад у вёску, ды салдаты адваівалі рызыканта-палешуцка. Неяк адразу пацяплелі салдацкія душы ад хлапечых шэрых з весялінкаю вачэй, кірпатае бульбінкі-носа на шчыра-наіўным тварыку, густога, непаслухмянага чуба, якога ўпарта не слухалася лоўка ўшыгтая салдацкая пілотка.

Замацавалі Ляксеіку на батальённай кухні памагатым кухара. На пераправе праз Одэр загінуў капітан. Ягоны пераемнік Кашын меркаваў узяць рахма-

нага падшыванца сабе ў ардынцы, але перадумаў: на кухні спакойней крыху...

...Зазумерыў палявы тэлефон. Капітан схапіў слухаўку. Спахмурнеў тварам, слухаючы загал атакаваць Дольгелін.

— Падрыхтавацца! — сцішана прагучала каманда і пакацілася рэхам па шчылінах, акопах, кулямётных гнёздах, па ўстрыжованых сэрцах салдацкіх.

Перш чым загадаць артылерыстам і мінамётчыкам адкрыць агонь, камбат яшчэ паглядзеў у бінокль і адразу заўважыў, як з пад'езда трохпавярховіка выскачыла дзяўчынка, гадкоў пяці. Хуценька падбегла да разбітай гарматы, узяла ляльку, умасцілася на станіну і пачала дбайненька прыхарошваць сваю цацку.

Камандзірскае сэрца памлела. — Чор-рт ведае што такое! — скрозь зубы прабурчэў камбат, замарудзіўся.

— Што здарылася? — устрыжовыўся нампаліт.

— Дзяўчо на дарозе. Адкуль толькі ліха на нашу галованьку?..

Зноў адгукнуўся тэлефон. Строгі, раздражнёны голас прагудзеў злосна:

— Чаго марудзіш? Не бачу дзеяння! Наступаць!!!

Камбат, заікаючыся, растлумачыў. Пасля паўзы адказалі: «Сам прымай рашэнне, але сарвеш атаку — я цябе асабіста сам...»

Алёшка сваім кемлівым розумам неяк усенька ўсёк. Ягоныя вострыя вачаняты бачылі тую нямецкую дзяўчынку з лялькаю. Ён разумее: марудзіць нельга, але неяк само вырвалася з грудзей:

— Таварыш камбат, дазвольце, напрамілі Бог!

— Што?! Кантузіла цябе недзе ля катлоў? — але ад бінокля не адрываўся.

— Ды я кіндэртую, кляйнэ фраў у адно імгненне сюды прывалачу!

Калі Кашын апусціў бінокль, Алёшка ўжо імчаў праз калдобіны, вужом поўз ад варонкі да варонкі, пішчом церабіўся да мэдхэн.

Толькі цяпер даўмеў камбат, якога дазволу дамагаўся юны чырвонаярмеец — заходнік-беларус.

Фрыцы, напэўна, таксама назіралі за дарогаю, ды пакуль маўчалі. Кашын скарыстаў момант, загадаў тэрмінова адкрыць агонь дымавымі снарадамі. Праз секунду чорныя стаўбурсы затулілі Алёшку. Немцы ачомаліся, усчынілі гвалтоўную страляніну. Але снайперы не бачылі Алёшу. А ён ужо даляў мэты, ды не заўважыў дзяўчынкі. «Дзе ты, «атарочэ» германскае? — замітусіўся з боку ў бок. Навокал зумкалі кулі, рэзка рэкашцілі на жалезе. Дым паліў вочы... — А вось ты дзе! — седзячы на куцішках за гарматным колам, дзяўчынка туліла да грудак лялечку. Алёшка ўхапіў іх на рукі, куляю кіннуўся да сваіх. Але малая ўпусціла з рук ляльку, у адчай залямантавала:

— Пу-пе!.. Пу-пе!.. — рвалася з рук.

— Ціха, ціха, дурненькая. На якога д'ябла трэба табе тая лялька? Дык забіць жа могуць нас абодвух. Э-эх, дурненькая!

Калі Алёшка дамкнуў да пазіцыі, батальён пад прыкрыццём магутнага артылерыйска-мінамётнага агню ўзвіўся ў атаку. Вораг драпаў са ўсенькіх ног.

На вуліцы нямецкага мястэчка, пад ласкавым веснім сонейкам на станіне скалечанай крупаўскай гарматы зноў сядзела нямецкая дзяўчыначка і ціхенька люляла сваё «дзіцятка»...

Да канца вайны заставаліся лічаныя дні.. Савецкія салдаты ішлі на Берлін.

Пераклад з расійскай Аляксея Філатава

ЗАПІСЫ

12 (4)

▶ НАЧНЫЯ НАТАТКІ

НЯВЫЗНАНЫЯ ШЛЯХІ...

Уладзімір СІУЧЫКАЎ

Таксідэрміст

З дзівосным чалавекам, з земляком з ліку тых, кім варта ганарыцца, пазнаёміла мяне Галіна Іванаўна Аніскевіч, аўтарка кнігі «Жодино: история и современность». Гісторык паводле адукацыі, былая школьная настаўніца, кіруе яна цяпер групай па стварэнні жодзінскага (грувастка, але так пазначана чыноўнікамі ў працоўнай кніжцы!) краязнаўчага музея. Пасля таго, як паказала мне сваю гаспадарку — будынак былога гарадскога савета, дзе мяркуецца размясціць экспазіцыю, а таксама ўжо назапашаныя экспанаты, яна запыталася: «А да Пузанкевіча не жадаеце з'ездзіць?»

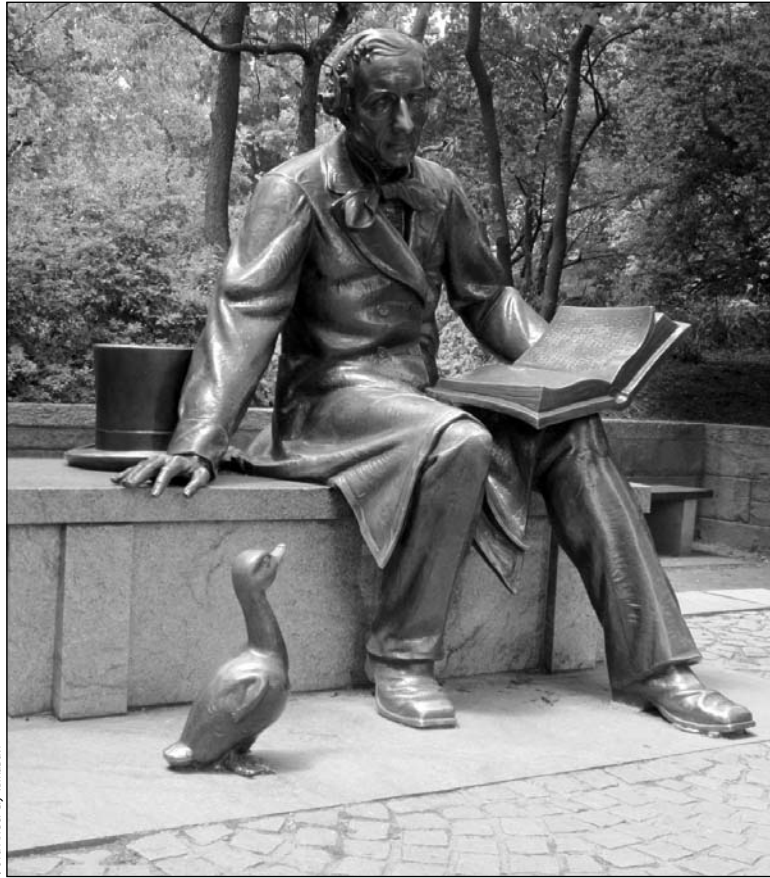
Дзіва што! Пазнаёміцца са спадаром Генадзем хацеў даўно — катэдж майго стрыечнага брата Ігара з паўгода ўпрыгожвае твор гэтага майстра. Таму неўзабаве шлях наш ляжаў у вёску Судабоўка, якая ўключана цяпер у гарадскія межы. Колісь хлапчукамі няраз ездзілі паўз яе на роварах, калі выбіраліся па карасёў на возера Судабле. Можна, нават закідвалі вуды поруч з Генам, а цяпер Генадзем Канстанцінавічам, бо мы з ім амаль што аднагодкі...

Праехалі лабірынтам вуліц і завулкаў дый патрапілі да адметнай сядзібы, што ледзь не на самым беразе Плісы. Ужо па аздобе франтона з салярным знакам было відаць, што жыве і працуе тут чалавек творчы, неаб'якавы да прыгажосці. На двярах, прымацаваны на вярэвочцы, вісеў як абярэг, проты аловак.

«Надзвычай карысная рэч, — павітаўшыся, патлумачыў русабароды гаспадар. — Асабліва выручаў, калі яшчэ не было тэлефона. Той, хто не заспяваў мяне дома, мог напісаць запіску, а калі меў яшчэ што пакінуць, дык ведаў, што камора ў мяне заўсёды адчыненая».

А найчасцей спадару Генадзю прыносяць свае графеі паляўнічыя. Нярэдка загінулых птушак, галоўная небяспека якім — высакавольныя электраліні, што цягнуцца ад цэплаэлектрацэнтралі, прыносяць і падлеткі.

Справа ў тым, што акрамя прафесій лесніка, пчаляра, цесляра, садоўніка, фотамастака авалодаў гаспадар сядзібы і вельмі рэдкаю — майстра таксідэрмічных скульптур. А калі расшыфраваць, патлумачыць мудрагелістае слова «таксідэрміст» (ад грэч. *taxis* = будаўніцтва + *darma*), дык вырабляе ён пудзілы птушак і жывёлаў. Прычым настолькі па-майстэрску, што проста дзівуешся! Дый не проста пудзілы, а нярэдка з «разынкаю», са значкаю ў кампазіцыі, з мяккім гумарам. На пакрычастай сасновай галіне суседнічаюць самая вялікая і самая малая совы, якія вядуцца на Беларусі, — барадатая кугакаўка і вераб'іны сычык. Ліса ўпалявала і моцна трымае ў пашчы курапатку, а тры зайцы застылі ў вобразе паляўнічых — са стрэльбамі, патранташамі, у заліхвацкіх капелюшах!

Помнік Хансу Крысціяну Андэрсэну ў Цэнтрал-парку ў Нью-Ёрку

Цяжка даць веры, але ў гэтым своеасаблівым музеі дзвесце шэсцьдзясят (!) экспанатаў! Сто шэсцьдзясят прадстаўляюць айчынную фаўну, але нямаюць «гасцей»: птушкі, экзатычныя рыбы і нават алігатар.

Паказаў спадар Генадзь і святая святых — майстэрню, у якой шчыруе разам з жонкай Тацянаю. Адны пудзілы робяцца тут з нагоды, другія — для душы, але нямаюць і па замове музеяў, лясніцтваў, заповеднікаў, паляўнічых гаспадарак і навуковых устаноў. Сярод прыватных замоўцаў — найчасцей паляўнічыя і рыбаловы, прычым не толькі з Беларусі або суседніх краін. Бывала, што адпраўляліся Генадзевы творы (язык не паварочваецца казаць — вырабы!) у Італію, у Нямеччыну, на Кіпр.

Уразілі таксама энцыклапедычныя веды гаспадара ў галіне арніталогіі. Уражанне, што пра птушак, прынамсі, пра беларускіх, якіх з нядаўнім з'яўленнем стэпавага арла, налічваецца трыста адзінаццаць відаў, ведае ён усё. І не толькі ведае — ахвотна і захоплена ведамі тымі дзеліцца. Праводзіць па сваёй сядзібе экскурсіі ад школ і прадрпрыемстваў, кансультае кнігавыдаўцоў і нават збірае навуковыя дадзеныя акадэмічнаму Інстытуту заалогіі! Прычым робіць усё гэта бескарысліва.

Можна было б спытацца, адкуль тыя веды ў выпускніка ўсяго толькі Барысаўскай лясной вучэльні — СПТВ-42? Адказ вельмі просты: апантанасць, цікаўнасць і штодзённая самаадукацыя. А калі дадаць сюды феноменальную працавітасць і працаздольнасць, дык становіцца зразумелым, чаму сёння на падворку і пры садзе суседзяцца, да прыкладу, вальеры з фазанамі залацістым, срэбным і зялёным румынскім, а ледзь не поруч са свойскімі жывёламі някепска пачуваецца і... нільскі кракадзіл! Здавалася б, невялікае дзіва — сажалка з кармамі, карасямі, лінамі

ды шчупакамі. Але ж трэба было выбіць пад яе давол гарадскіх уладаў, а калі сажалку тую Пузанкевічы выкапалі, дык і ўдзячныя суседзі паразбівалі свае грады на месцы былой балаціны.

А колькі дзівосаў у аранжарэі: семдзясят пяць відаў раслінаў! Ураджае і сад, дзе можна пабачыць пасадкі кедрача, дзялку з радыёлай ружовай (падобную маю сам на Лысай Гары!), грушы, прышчэпленыя на рабіне, яблыню, што прыносіць плады трынаццаці гатункаў! А ў двары — кветнікі, пяролы з некалькімі вінаграднымі лозамі, альпійскія горкі, а неўзабаве, упэўнены, можна будзе ўбачыць фантачыкі і водаспадзікі, бо старэйшая дачка Алена ўжо год як адвучылася ў тэхналагічным універсітэце па спецыяльнасці «Ландшафтны дызайн». Старэйшы сын Віктар пайшоў бацькавай сцяжынай, скончыў Барысаўскі прафесійны экалагічны ліцэй. Нават здалёк было чуваць ягоную сякеру — намерыўся будавацца поруч. Відочна, Пузанкевічавы абсягі пашыраюцца.

Малодшыя, прыёмныя дзеці, школьнікі Вольга з Сашам мудрагеллі на кухні, а потым частавалі сваім печывам і шарлоткай з адмысловай гарбатаю.

А яшчэ за пачастунак былі... фотаальбомы. Прытым не аматарскія падборкі, а цэлыя фаліянтывы справаздачы пра падарожжы па Беларусі, па Архангельскім краі і Кароліі, па Паволжы і Сібіры, па Прымор'і і Далёкім Усходзе. А яшчэ па выключна багатай раслінным светам выспе Шры Ланка. Па далёкай Кеніі, знакамітай сваімі заповеднікамі з мноствам найцікавейшых прадстаўнікоў фаўны, якія абсалютна індэферэнтна ставяцца да турыстаў і падарожнікаў. А непалахлівыя яны таму, што ў той экватарыяльнай афрыканскай краіне паляваць забаронена. Хаця не, ёсць два выключэнні. Турысты могуць паляваць з

фота- і відэакамерамі, а плямёны тубыльцаў кштатту знакамітых масаяў, што жывуць па-за сучаснай цывілізацыяй, — з коп'ямі і стрэламі.

Каментары да некаторых здымкаў, бывала, ператвараліся ў мінінавалы. Напрыклад, дзеля таго, каб некалькі разоў шчоўкнуў затвор старога незаменнага «Зеніта», спадару Генадзю даводзілася часам маскавацца і нерухома праседжаць на дрэве не адну гадзіну.

Дарэчы, на час трэба было зважаць і нам, тым болей, што залава, падчас якой мы раскашавалі ў хаце, скончылася.

Выбіраліся ад ветлівых і гасцінных гаспадароў, і мімаволі прыгадваў я вёску Мосар на Глыбоччыне, дзе за некалькі гадоў тамтэйшы пробашч Язэп Булька з дапамогаю вернікаў ператварыў у рукатворны Эдэм не толькі прыкасцельную тэрыторыю, але і ўсё наваколле...

Хацелася яшчэ раз вярнуцца ў Судабоўку ў дружную сям'ю і на дзівосную сядзібу Пузанкевічаў. Вярнуцца, каб яшчэ раз убачыць надзіва прыязныя, з вясёлымі праменьчыкамі зморшчынак, вочы, каб яшчэ раз адчуць моцны поціск рукі жодзінскага цудадзея...

21 кастрычніка 2007 г.

Бог не роўна дзеліць

Пасля дванацатай гадзіны пайшоў доўгачаканы дождж, а следам прыляцела нечакана-трагічная тэлефонная вестка, што ў Цвяры на сваім 71 годзе памёр ад інсульту дзядзька Коля, матулін брат. Нарадзіўся ён на Каляды злавеснага 1937-га.

Год найбольшага размаху сталінскага тэрору закрануў і ягона бацьку, а майго дзёда Кузьму, на той час высковага пісара — за неасцярожнае крытычнае слова на адрас старэйшні калгаса той патрапіў на пензенскі лесапавал. Але пашанцавала — адпусцілі парадавацца сыну, якому і запісаў шчаслівы бацька за дату нараджэння 9 студзеня 1938 года, каб, як тады казалі, падчас прызыву ў войска не ішоў год наперад.

Дзядзька Коля быў самы малодшы ў сваёй сям'і, але па горкай іроніі лёсу адшоў у іншы свет раней за ўсіх трох сяцёр, якія трываюць, нягледзячы на даўні паралош найстарэйшай Вольгі дый усе іншыя хворасці.

Цяжка мэнчыўся я, покуль не ўсвядоміў адной з прычынаў, чаму так і не змаглося паехаць на хаўтуры: не хацеў убачыць васковую мумію, а хацеў запомніць яго жывым. Хай сабе й не маладым, а хаця б такім, якім бачыў апошняга разу, пазалетася.

24 жніўня 2008 г.

«Нам не дано прадугадать, Как наше слово отзовется...»

Найвялікшага дацкага літаратара Ханса Крысціяна Андэрсэна (Christian Andersen, 1805–1875) спецыялісты-філолагі ведаюць і як паэта, і як празаіка, і як драматурга. Але чытачы ва ўсім

свеце, як дарослыя, так і дзеці, ведаюць і цэняць яго найперш як казачніка. Хто не чытаў або не слухаў такія ягоныя шэдэўры, як «Брыдкае качаня», «Дзікія лебедзі», «Дзяўчынка, якая наступіла на хлеб», «Дзюймовачка», «Новая каралева світка», «Прынцэса на гароху», «Русалачка» ці «Снежная каралева»? Гучаць яны і сёння, да прыкладу, у нью-ёркскім Цэнтрал-парку каля помніка пісьменніку.

Але сам Андэрсэн недалюбліваў і недацэньваў казкі, якія прынеслі яму заслужаную славу, марна стараўся праславіцца як раманіст і аўтар п'ес. Больш за тое, менавіта дзякуючы сваім казкам пісьменнік стаўся ці не самым знаным у свеце датчанінам. Поруч з Андэрсэнам можа стаць хіба што паўлегендарны, услаўлены якраз драматычным талентам Уільяма Шэкспіра Гамлет, прынц дацкі.

Нявызнаныя шляхі Божыя!

Ірландзец паводле нацыянальнасці, шатландзец паводле месца нараджэння, брытанец паводле выхавання — англійскі празаік, драматург, паэт і публіцыст Артур Конан Дойл (1859–1930) выдаў тры кнігі паэзіі, некалькі гістарычных і прыгодніцкіх раманаў, тамы аўтабіяграфічных нарысаў, філасофскія творы, напісаў паўдзясятка п'ес, ахвотна працаваў у новым на той час жанры навуковай фантастыкі («Прыхаваны свет» пра таямнічае плато з запатоннымі яшчэрамі пасярод Амазонскай сельвы, «Маракотава бэдзень» пра Атлантыду, якая апусцілася на акэанічнае дно). Ён здолеў стварыць запамінальныя вобразы пірата Шаркі, няўрымслівага прафесара Чэленджара, брыгадзіра напалеонаўскага войска Жэрара. Але ніводзін з ягоных герояў не быў настолькі папулярны, як прыватны дэтэктыў Шэрлак Холмс — ад «Эцюда ў барвовых танах» (1888) да «Архіва Шэрлака Холмса» (1927). Дзякуючы сваім творам Артур Конан Дойл стаўся не толькі знаным ва ўсім свеце літаратарам, якому наслідавалі многія дэтэктыўшчыкі, але і выперадзіў некаторыя прыёмы і метады ў крыміналістыцы. Да свайго героя аўтар ставіўся досыць скептычна і нават «забіў» яго ў двубой з каралём злачыннага свету прафесарам Марыярыці. Аднак праз дзесяць гадоў Дойл вымушаны быў «уваскрасіць» Шэрлака Холмса, які неверагодна палобіўся чытачам.

Нявызнаныя шляхі Божыя!

Беларускі пісьменнік Алесь Якімовіч (1904–1979) пісаў пераважна для дзяцей. Ён выдаў некалькі кніжак вершаў і апавяданняў, літаратурныя казкі ў вершах і ў прозе «Каваль Вярнідуб», чытальныя апавесці «Канец сервітуту» і «Кастусь Каліноўскі», быў аўтарам падручнікаў і складальнікам чытанак, выступаў і як перакладчык. Але наўрад ці мог ён уявіць, што самымі запатрабаванымі з ягонай творчай спадчыны, надрукаванымі мільённымі накладамі, акажуцца... апрацоўкі беларускіх народных казак.

«Каток — залаты лабок» (1955), «Бацькаў дар» (1957), «3 рога ўсяго мюнга» (1959), «Андрэй за ўсіх мудрэў» (1983) — ад сярэдзіны п'ятідзясятых гадоў мінулага стагоддзя і да сённяшніх дзён зборнікі казак менавіта ў ягоных перастварэннях выходзяць з зайздроснай рэгулярнасцю.

Нявызнаныя шляхі Божыя!

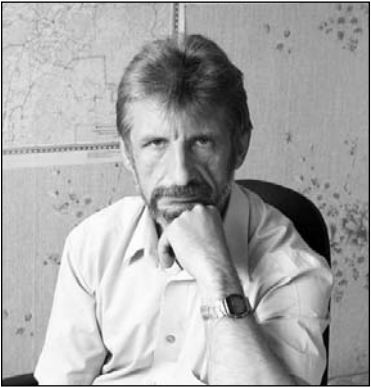
19 чэрвеня 2013 года

▶ АПОВЕД

ЦЫРУЛЬНІК

КАЗКА ДЛЯ ДАРОСЛЫХ І ДЗЯЦЕЙ

Валеры ГАПЕЕЎ

Вы ці сустракалі ў якім правінцыйным гарадку мужчыну-цырульніка? І я даўно нідзе не бачу такога. Дзіўна, праўда: некалі толькі мужчыны і былі цырульнікамі...

У нас гарадок невялікі, тысяч п'яць жыхароў. Ёсць цырульня. Тады там дзве жанчыны працавалі: адна кабэціна мажная, цыцкі з мужчынскую галаву, мужчын стрыгла, а яе напарніца, хударлявая, нярвова, як карова першы раз пасля зімы на пашы, — жанчын. Ну, маладзейшыя нашы жыхары за моднымі прычоскамі ездзілі ў суседні горад.

Гарадок наш — як усе, звычайна-змрочны, і людзі звычайныя: стомленыя, прыгнечаныя...

Адной вясной, толькі пачало з-пад бруднага снегу паказвацца ўсё пахаванае ім за зіму смецце, прыйшоў у цырульню мужчына сярэдняга веку. І кажа: я цырульнік, возьміце мяне на працу. Тут і дваім працы асабліва няма, але нешта ў цырульніц настрою гэтак не было, што яны рашылі: а няхай і ён сябе адчуе такім вольным, як яны самі, хай пачакае днямі сваіх кліентаў... Мо і людзі стануць прыходзіць, дзівіцца на такі цуд: мужчына-цырульнік.

І праўда, мужчына-цырульнік доўга чакаў свайго першага кліента. Ім сталася адна наша вядомая хворая на галаву жанчына. Ну, не тое, каб зусім хворая, на каханне хворая. Як вясна — так яна закохваецца. У наступнага жанатага. І пераследуе днямі і начамі. Ёй жанкі і твар дралі, і валасы выдзіралі, і на галаву масла аўтамабільнае лілі. З яе мужыкі, у якіх яна закохвалася, смяліся, каторыя смялейшыя. Іншыя пабойваліся, уцякалі. Каму трэба такая любоў?

Дык вось, прыйшла гэтая жанчына ў цырульню. А тут вясна, трое кліентаў: дваіх стрыгуць жанчыны, мужчына адзін чакае. А цырульнік толькі вінавата ўсміхаецца — сядзіць без працы.

Наша закоханая жанчына раптам да яго.

— Вы таксама стрыжаце?

— Канешне.

— Пастрыжыце мяне! Я зараз пайду трыціцца.

Ну, гэта таксама не навіна: кожную вясну нашу небараку ратавалі дактары.

— Гэта вельмі правільна, — кажа весела цырульнік. Падхапіўся з месца, пасадзіў жанчыну, новенькай накідкай яе накрыў. — Вельмі правільна паміраць

прыгожай — на тым свеце такая прыгажосць, як Вашая, вельмі дорага каштуе!

Тут у цырульні натапарылі вушы — што гэта такое сказаў цырульнік?

— Якая такая прыгажосць? — аж зніякавала закоханая жанчына.

— Звычайная! — усклікнуў майстар. — Зараз мы яе толькі самую крышачку прыадкрыем... Вось гэтую пасмачку валасоў падражам і сюды павернем, вось тут крышачку падбярэм... Ай, якое вушка — такое мілае! Трэба нам і яго прыадкрыць... Вось, і Вашая завушніца проста зайграла, ай якія ў Вас вушкі...

А сам вакол жанчыны з нажніцамі: шысьць-шысьць, цак-цак.

Ціха ў цырульні стала. Жанчыны-майстры сваіх стрыгуць і паглядваюць, паглядваюць... А глядзець ёсць на што: жанчына ўвачавідкі мяняецца! У вачах замест хваравітага агеньчыка тутгі імкліва разгараецца загадкавае святло жаночкай таямнічасці, разгладжваюцца тонкія маршчынкі адзіноты і суму, прыкрасці і незадаволенасці ля вачэй, ля вуснаў...

Закончыў цырульнік, адкінуў накрыўку, а жанчына глядзіць на сябе ў люстэрка і кажа:

— Гэта ж і па-праўдзе шчасце, калі я магу кахаць, так жа?

— Канешне! — кажа майстар. — У Вас вялікае сэрца. І яго абавязкова нехта пачуе!

Вось так у нашым горадзе з'явілася першая шчаслівая жанчына. Першая жанчына, якая ішла вясновым днём — і ўсміхалася сонцу і сустрачным людзям.

А назаўтра цырульнік прывёў аднекуль з вуліцы бамжа і пасадзіў яго ў крэсла. Гэтага бамжа ведалі ўсе ў горадзе, бо ён прасіў грошы на выпіць ва ўсіх і па некалькі разоў. Бомж быў брудны і ад яго тхнула непрыемна, але майстрыхі змаўчалі, бо ўсё адно ў цырульні нікога больш не было.

Калі майстар закончыў і раскрыў бамжа, усе раптам пабачылі, што яго галава і твар чужыя для яго тулава. І бомж тое зразумеў. Ён глядзеў на сябе ў люстэрка і бязгучна плакаў. А потым пайшоў, не падзякаваўшы. Праз гадзіну за расчыненым акном (выветрывалі бамжацкі дух) жанчыны пабачылі, як ён самаробнай мятлой з бярозавых галінак вымятае чыста-чыста

Разгубленыя Галіна і Наста згадвалі ўсім тое, што сказаў ім пры развітанні майстар — на іх просьбу пакінуць свае чароўныя нажніцы: «Справа не ў нажніцах, а ў жаданні іх трымаць»

ўсё вакол цырульні. Бліжэй к вечару ён прынёс аднекуль вядро з белай разведзенай вапнай і стаў мазаць самаробным квачом шэрыя сены цырульні. Назаўтра ён быў ужо ў прафесійнай форме работніка камунальнай службы, чыста паголены, цвярозы, як шкліна — і меў усю вялізную прывакзальную плошчу, збоку якой месціцца цырульня.

Трацім кліентам нашага цырульніка стаў муж той самай грудастай майстрыхі (жанчыны першыя аб усім здагадваюцца). Гэта быў ціхі, забіты мужычок. Некалі ён працаваў на заводзе інжынерам, пакуль той не закрылі. Казалі,

што ён быў вельмі разумны, але ж гэтка баязлівы, нерашучы.

Цырульнік падстрыг мужа майстрыхі. Ён доўга сядзеў у крэсле пасля таго, як майстар сказаў: «Усё!», узіраўся ў сябе так, быццам разглядаў не свой твар, а свае мазгі. Падзякаваў, расплаціўся і пайшоў. Назаўтра ён узяў крэдыт у банку, выкупіў пусты цэх завода. Потым прыехалі грузавікі і прывезлі станкі. Загула там праца...

І скемілі хутка ў горадзе, што за майстар-цырульнік у нас з'явіўся. Жанкі вялі да майстра сваіх мужоў-п'янтосаў, мужы — сваіх раўнівых жонак, бацькі — неслухмяных дзяцей.

Шысьць-шысьць, цак-цак, — чулася музыка нажніцаў з адчыненага акна цырульні, і развіталіся з чарговай галавой няўпэўненасці і лянота, падалі долу злосць і зайздрасць, усцілалі падлогу абрэзання абыякавасці і раўнадушша, цершыліся чорным ды русым сняжком дзіцячыя непазслухмянасць, задзірыстасць, грубасць, агрэсіўнасць.

Чарга да майстра дзень і ноч стаяла. То тады па іншаму яго

што добрае ні возьмецца — усё атрымліваецца, справы ладзяцца. Урэшце і наш гарадскі галава да майстра схадзіў. Назаўтра ж загадаў усе будынкі, што пустымі сталі з-за зачыненых прадпрыемстваў, за капейкі людзям раздаць, каб ладзілі там свае справы. Сам у вобласць паехаў. Інвестараў адшукаў — новы завод у нас пабудавалі, вялікі і сучасны. Турма ў нас у горадзе была — то яе далёка за лес перанеслі, а той самы касцёл, што на яе тэрыторыі разбураным ад часоў вайны стаяў, узнавілі, служба там цяпер ідзе святочная. І кляштар, у якім кабінеты сабе яшчэ энкавэдзісты парабілі, аднавілі, і ён не пустуе...

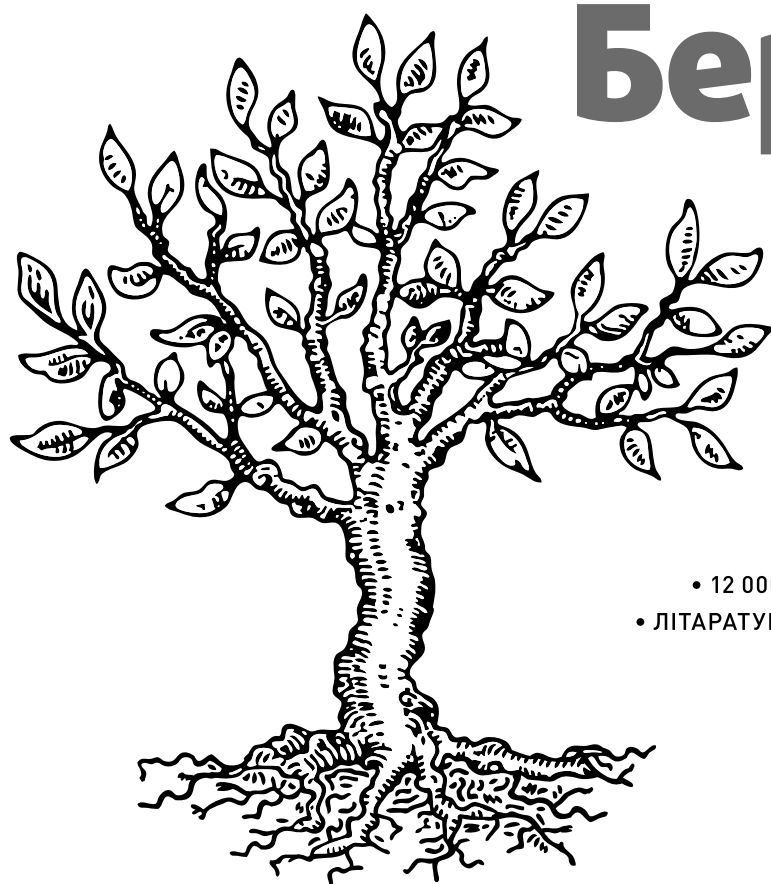
Вось... Да нас людзі сталі ездзіць на гарадскі кірмаш, як у музей: не столькі купіць, колькі па горадзе пагуляць, у светлых ад ветлівасці кафэ пасядзець, на простых шчаслівых людзей падзівіцца. А мы свой сакрэт беражэм, харонім ад чужынцаў — ведаем, што кожнаму ў час пастрыжыцца трэба. Бо як стануць аднекуль яшчэ ездзіць, дзе ў майстра-цырульніка часу хопіць на такую грамаду?

А потым з'явілася ў нашай цырульні абвестка: «Вазьму ў вучні хлопца. Цырульнік».

Доўга яна вісела, цэлы месяц. Ды дарма. Хто ж сёння з маладых хлопцаў думае пра працу цырульніка ў нейкім правінцыйным горадзе? Гэта ж не недзе ў Мінску ў якім маднучым салоне рабіць прычоскі тлустым цёткам і іх лялечным сабакам...

Мінуў той месяц. І адным цёплым восеньскім ранкам не пабачылі мы майстра ў нашай цырульні. Разгубленыя Галіна і Наста згадвалі ўсім тое, што сказаў ім пры развітанні майстар — на іх просьбу пакінуць свае чароўныя нажніцы: «Справа не ў нажніцах, а ў жаданні іх трымаць».

Наш гарадок сёння — такі ж, якім быў некалі... яшчэ да майстра. І таму я пытаюся ў вас: ці сустракалі вы ў якім правінцыйным гарадку мужчыну-цырульніка?

Беражы лес

- ЧЫТАЙ КНІГІ НА
KAMUNIKAT.ORG

• 12 000 КНІГАЎ, ГАЗЭТАЎ І ЧАСОПІСАЎ • РАЗМОВЫ ПРА КУЛЬТУРУ
• ЛІТАРАТУРНЫЯ РАДЫЁПЕРАДАЧЫ • НАВІНКИ ВЫДАВЕЦКАГА РЫНКУ

amunikat.org
Беларуская Інтэрнэт-Бібліятэка

ПРОЗА

14 (6)

▶ АПАВЯДАННЕ

МАТЫЛЁК З НЮРНБЕРГА

Анатоль САНАЦЕНКА

Успаміны пра яе займаюць самы пшчотны перыяд майго жыцця.

Я быў малады, свежы, адзінокі і яшчэ патрабаваў ад свету паразумнення.

Мая журналісткая кар’ера развівалася ўдала: праз два гады працы я быў пасланы ў Норск галоўным рэдактарам рэгіянальнага дадатку «Часу». Кватэра, машына, пад’ёмныя — прыкладаліся.

І ўвесь час, пакуль я ехаў на новае месца, пад радасны перастук колаў цягніка маё сэрца замірала ад прадчування немагчымага шчасця...

На новым месцы я ўзяўся за справу з цікавасцю, з густам, знайшоў слабыя месцы ў бюджэце газеты і праз паўгода прыкметна павялічыў яе прыбытковасць.

Наш рэгіянальны дадатак рыхтаваўся адзначаць сваё дзесяцігоддзе. Акрамя ўсяго іншага, гэта была выдатная магчымасць умацаваць і пашырыць чытацкія шэрагі.

Цэнтральны офіс ухваліў падрыхтаваны мною план урачыстых мерапрыемстваў. За дапамогай у складанні сцэнара і правядзення свята я звярнуўся ў аддзел культуры мясцовай адміністрацыі. Там мне парэкамендавалі загадчыцу літаратурнай часткі мясцовага тэатра — «назвычай адоранага чалавека», як казалі ў адміністрацыі.

Я паслухаўся іх парады.

— Тацяна Царова, — праспявала юная істота, падаючы мне сваю цёплую далонь. Я разгублена патрымаўся за яе далікатную, доверлівую руку, якую мне неяк адразу не хацелася адпусціць, затым прадставіўся.

— А я вас ведаю.

—?

— Так, так. Не здзіўляйцеся. Я — адданая чытачка вашага выдання, вашых выдатных артыкулаў...

— Не, я вас нікому б не аддаў... — перапыніў я яе, каб скаламбуршыць з такой нагоды, якую я, па сваёй колішняй звычцы, стараўся ніколі не прапусціць.

Яна замерла на імгненне, уважліва паглядзела на мяне і засмяялася, залілася смехам, завзвінала звончакам...

Мы пасябралі.

Яна была таленавіта прыгожая. Чыстая лінія яе твару заставалася ў сэрцы раз і назавсёды.

Кожны яе рух быў геніяльным! І тое, як яна ішла па вуліцы, і тое, як уваходзіла ў памяшканне, і як прысядала на краёчак крэсла, — усё гэта было незвычайна, незвычайна... Вядома, я захахаўся...

Юбілейныя святкаванні прайшлі выдатна. Норск ніколі не бачыў нічога падобнага. Урачысты вечар у тэатры, званы вечар для мясцовай эліты ў рэстаране, назаўтра — канцэртная праграма ў гарадскім парку з удзелам сталічных зорак, увечары — вулічны карнавал, тэатралізаваныя паказы, конкурсы, латарэі...

І ўсе гэтыя дні Тацяна была побач. Калі яна, у святле сафітаў,

падымалася на сцэну тэатра, я — у думках — кідаўся на доўгія захопленыя погляды, пасыланыя ёй з залы іншымі мужчынамі. Што ім незразумела: яна — мая!.. Мая!..

Да канца ўрачыстасцяў Тацяна, — яе вобраз, яе голас, усё яе быццё — праніклі ў мяне настолькі, што, здавалася, сталі арганічнай, прыроднай часткай маёй істоты.

А што ж яна? Якія пачуцці былі ў яе?.. Гэта да пары да часу было для мяне загадкай.

Лічачы сябе спецыялістам па частцы жаночай псіхалогіі (як потым аказалася — неразважліва), я ўсё не мог зразумець, не мог разабраць, што рухае ёю. Хоць потым мы і сталі блізкія...

Так, здавалася б, яна была ветлівай са мной, спрыяла мне як мужчыне... (Назаўжды застаўся ўва мне «вадзяным малюнкам», бачным толькі на прасвет памяці, наступны шэдэўральны сюжэт: яна і я ў пустым паўцёмным зале тэатра, у якім больш нікога, бо вартаўнік захварэў; яна са сцэны чытае Шэкспіра, з чароўнай усмешкай паступова вызваляецца ад адзення і ў фінале падае ў партэр, да мяне на рукі...). Але калі я спрабаваў завесці гаворку аб сваім пачуцці, аб тым, што я жадаю быць з ёй побач — і ў смутку, і ў радасці, і ў хваробе, і ў здароўі, — Тацяна рабілася сумнай і спыняла мяне.

«Не трэба пра гэта», — ціха прасіла яна. І давала: «Ты зусім мяне не ведаеш». — «Ну дык скажы пра сябе, каб я ўсё-ўсё-ўсё ведаў пра маю радасць», — казаў я, абдымаючы яе, імкнучыся перавесці размову ў жартоўную танальнасць, паколькі гэтая яе змрочнасць чамусьці мяне палохала. «Другім разам», — без усякай надзеі абяцала Тацяна.

Падпускаючы да сябе, яна не дазваляла мне пранікнуць у яе душу. Пакідаючы сваю душу (я адчуваў гэта выразна) свабоднай.

Між тым пачуццё маё расло не па днях, а па гадзінах. Валодання яе цэлам мне было недастаткова, я хацеў валодаць ёю цалкам. Я хацеў увайсці ў яе душу і застацца ў ёй назавсёды. Але, дзелячы ложка, яна не хацела дзяліць са мною сваё жыццё. І гэта я таксама разумеў.

І ўсё ж я быў шчаслівы. Няхай шчасце маё і мела прысмак горычы, я быў шчаслівы з ёй, навучыўшыся жыць імгненным, не думаць пра будучыню... Памятаю, як яна, узбуджаная нейкімі падзеямі, без званка ўрываўся ў маю кватэру (я забяспечыў яе дублікатам ключоў), — шумная, жудасна мілая ў сваёй эмацыйнай ускудлачанасці... Я сукакойваў яе доўгім пацалункам у вусны, садзіў на канапу — і мы аддаваліся ўсім тым пшчотам кахання, на якія толькі былі здольныя... Успамінаю таксама, як часам, утульна цёплым летнім вечарамі, у канцы працоўнага дня, яна прыходзіла да мяне ў рэдакцыю. Застаўшыся адны, мы былі нястрымныя ў сваіх памкненнях...

Здзіўляла і трывожыла мяне ў ёй таксама тое, што яна ніколі не заставалася ў мяне на ноч, нібы яе ночы былі прызначаныя камусьці іншаму. Я быў упэўнены ў тым, што, акрамя мяне, у яе нікога няма. Але зразумець гэтай яе асаблівасці — не мог.

Узяўшы ў ліпені адпачынак, я павёз яе за мяжу.

Некалькі дзён у Варшаве, некалькі дзён — у Берліне.

Употаі я хацеў мацней пры-

Валодання яе цэлам мне было недастаткова, я хацеў валодаць ёю цалкам. Я хацеў увайсці ў яе душу і застацца ў ёй назавсёды. Але, дзелячы ложка, яна не хацела дзяліць са мною сваё жыццё

вязаць яе да сябе, адчуваючы набыліжэне чагосьці драматычнага, што можа яе забраць...

У Варшаве мы жылі ў невялікай утульнай гасцініцы, недалёка ад цэнтра. Сілкаваліся ў кітайскім рэстаранчыку. На абед заказвалі італьянскае віно, суп з крэветкамі, складана запечаную рыбу...

Аб’ездзіўшы і абышоўшы пешшу ўвесь горад уздоўж і ўпоперак, мы любілі вяртацца ў Стара Мiesto, на сярэднявечную ціхую плошчу, акружаную з усіх бакоў рознакаляровымі дамамі, якія пшчотна туліліся адзін да аднаго.

Мы прысаджаліся на чыгунную лаўку і павольна вывучалі ўсё навокал. Мінакі, вулічныя мастакі; гэтыя, быццам пацачныя, домкі, — іх фасады, дзверы, вокны; краму антыкварыяту; уваход у музей Адама Міцкевіча...

«Уяўляеш, тут жыллі — нараджаліся, любілі, паміралі — за пяцьсот гадоў да нашага з’яўлення на свет, — дзівілася яна і летучэна крала галаву мне на плячо. — Цікава, а як гэта — жыць у такім вось доме, з такой вось старажытнай гісторыяй?» — гаварыла яна, гледзячы на жанчыну, якая ключом адчыняла дзверы насупраць нас, каб увайсці ў будынак. (Потым я даведаўся, што гэтыя дамы — толькі прывід будынкаў, разбураных падчас вайны...).

У цягніку «Варшава–Берлін» яна раптам стала маўклівай. А затым, пільна паглядзеўшы на мяне доўгім позіркам, прызналася. Яна ва ўсім прызналася...

Яго завуць Аляксандр Куракоў. Ён — прафесар, яе інстытуцкі настаўнік. Цяпер у Нямеччыне, на гастролях, — са сваім тэатрам-студыяй, які стварыў, калі Таня вучылася ў яго...

Я выйшаў з купэ, апусціў у тамбуры акно. Цёплае начное паветра не астуджала майго палаючага твару. Калі вярнуўся, яна спала, згарнуўшыся абаранкам.

Раніцай мы не прамовілі ні слова...

У Берліне мне стала зусім дрэнна, невыносна дрэнна.

Пакінуўшы Тацяну ў гасцініцы, я гадзінамі блукаў па горадзе.

Усё прычыняла мне пакуты: шклянныя вітрыны крам на Кюрфюрстендам, жыццярадасна страляючыя сонечнымі прамянямі; пшчотнае вуркатанне закаханай парачкі, якая абганала мяне на пароцке вуліцы; глыбокі ўздых двух’яруснага аўтобуса, што ветліва адчыняў свае дзверы, ветліва схіляўся да тратуара...

За паваротам аднаго з дамоў — чорныя, гладкія, бліскучыя панэлі — нечакана выйшаў да Шпрэе, і задыхнуўся — ад болю, ад сонечнага прастору, які адкрыўся вачам... Пакутлівыя, сухія рыданны вырваліся з маіх грудзей. Стрымліваць іх у мяне ўжо не было сілаў. Закрыўшы твар рукамі і прыціснуўшыся да сцяны нейкага дома, я бязгучна ўздрыгваў усім целам у спазмах бяслёзнага плачу.

Мяне кранулі за плячо. Светлавалосы пажылы немец спагдаліва пацікавіўся, што са мной. Зрабіўшы міжнародны жэст, які азначаў: «Усё ў парадку», — я пайшоў уздоўж ракі. «Мая бедная зялёнавалосая Ларэля! Я гіну ад тваіх чараў»...

У гасцініцы яе ўжо не было. На пісьмовым сталі, — вось так проста, звычайна, будзённа — ляжала запіска. «Ён у Берліне. Мая душа належыць яму. Прабач».

Сяк-так сабраўшы рэчы ў дарожны чамадан, паехаў на вакзал.

Цягнік адпраўляўся праз сорак хвілінаў. Чакаючы пазначаны ў білеце час, без мэты блукаў па вакзале, — сядзець на адным месцы было невыноснай пакутай...

Наткнуўшыся на газетны кіёск, купіў свежы «DER

TAGESSPIEGEL», пачаў аўтаматычна праглядаць яго.

У раздзеле «Культура» пісалі пра гастролі эксперыментальнага тэатра пад кіраўніцтвам Куракова. Як я зразумеў, пісалася там шмат пахвальнага. Гэта было зусім ужо нясперпна. Я скамячыў газету...

Абвясцілі пасадку. Увайшоўшы ў купэ, я зачыніў за сабою дзверы, але праз хвіліну ў іх ветліва пастукалі.

Аказалася, мой суайчыннік; вяртаецца на радзіму.

Ніякага жадання размаўляць у мяне не было, але мой сусед па купэ, на няшчасце, быў п’яны і гаваркі. Нейкі час я не ўпускаў яго балбатню ў сваю свядомасць, якая была аглушана сапраўдным чалавечым горам. Затым стаў няўцямна прыслухоўвацца...

З яго маналогу я зразумеў, што ён — актёр, пасварыўся з рэжысёрам — з-за дробязі, але для яго — прынцыповай рэчы. Разарваў кантракт і цяпер вяртаецца дадому. Нагаманіўшыся, ён змоўк. Сядзеў за сталом, падпёршы галаву кулаком. Затым дастаў з сумкі пляскастую бутэльку з каньяком, наліў сабе і прапанаваў мне. Я адмовіўся.

Выпіўшы, ён папрасіў паглядзець газету, якую я, з-за няўважлівасці, прыцягнуў з сабою ў купэ.

Распавіўшы і пагартуўшы яе, ён нечакана ўсклікнуў: «А-а-а, і тут спадае Куракоў!» — «Вы яго ведаеце?» — зацікавіўся я. — «Як жа, як жа, ведаем-с. Яшчэ як ведаем-с! — Чамусьці старамодна адказаў ён мне. — Сволач прыстойная». — «Што так?» — «Ды вось так! Доўга тлумачыць, але калі вы хочаце...» — «А ці ведаеце вы Тацяну Царову? — перапыніў я яго. — Яна быццам бы мае нейкае дачыненне да тэатра Куракова...» — «І самае непасрэднае. Яшчэ тая штучка, скажу я вам. Мала таго, што, яна — актрыса тэатра Куракова, — два гады таму ледзь не разбіла яго сям’ю (зрэшты, я не моцна перажываю з гэтай нагоды), дык, уявіце сабе: на днях зноў заявілася да яго — тут, у Берліне. І паміж імі зноў пачалося... Кахання, разумеецца. Пачуцці! Між тым розніца ва ўзросце — дваццаць гадоў!»

Вярнуўшыся ў Норск, я адчуў нясперпнае жаданне здзейсніць які-небудзь гвалт над сабой, над сваім лёсам...

Я звольніўся з газеты і падаўся ў сталіцу. Там і заспела мяне вестка аб яе гібелі ў аўтамабільнай катастрофе, — на горнай дарозе ў Швецыі, у машыне Куракова, які, між тым, застаўся жывы.

А праз два тыдні пасля гэтага па пошце прыйшоў вялікі жоўты канверт, прыгожаны маркамі тых месцаў, дзе ён, у пошуках мяне, паспеў пабыць.

Яе рукой на ім старанна было выведзена маё імя і адрас.

Нічога не разумеючы, я, у смутку і жаху, разарваў яго і тут жа здрыгануўся ўсім целам, усёй душою: да ног з канверта выпырхнуў велізарны, яркі матылёк.

Гэта была акуратна выразаная з нямецкай паштоўкі крапіўніца (яна памяталася пра маю любоў да прозы Набокава).

На адваротным баку несмяротна дарагім мне почыркам... «Мілы Сашанька, гэты матылёк поспеху прыляцеў да цябе з Нюрнберга. Будзь шчаслівы. Прашу цябе, будзь шчаслівы...»

Я не змог выканаць гэтую просьбу...

▶ ВЕРШЫ

УСЛЕД ЗА ДЫМАМ

Юрка ГОЛУБ

Пра кветкі

Кветкі. Жарсьць. І блёкат.
Гоны і загоны.
Васількам — аблокі.
Дзьмухаўцам — адхоны.

У дрымотнай сельве,
Мабыць, кветка — прышчык.
Блішча.
Блешча.
Хлышча.
Кветнік места Зэльва.

Цешыла дзяўчына
Прызбу.
Просьбу.
Прызму.
І былі прычыны
Для такой харызмы.

Дзе ў пялёстках крама,
Ці на хвалі лотаць,
Кветку не карайма —
Клікнем да палёту.

...Сэнс прыцьмелы кветак?
(Звернемся да назвы.)
Глянь, жыццё — не ветах.
Вабна. Непралазна.

Даўно

Стаяў старчма круты вихор.
Ляцелі іскры з-пад падэшваў.
Быў не жаданым недабор,
А перабор яго завершваў.

Гуляла шапка набакір
Ды не губляла раўнавагу.
Гаі гучалі, як клавір,
А ў бубен бухала адвага.

Ручай апоўначы не спаў,
І захлыналася прадвесне.
На ганку загрудкі хапаў
Свайго суперніка равеснік.

Сякера гахала з-за плеч:
Прасіла літасці калода.
Крышыў яе хлапачы меч,
Як крышыць дзень камлыгу лёду.

Нас нудны порсткімі назваў,
Маўляў, кідайце гульні... Досыць!
Ды як жа хочацца назад
Вярнуць памылкі маладосці.

Вайсковыя фрагменты

Калі гісторыю за фалды
Хапаў захоплены дзівак,
Дык атрымаў адказ кувалдай,
А тая з вывадку падзяк.

Калі на фоне эскадрона
Круціў вусы, як зух, швейцар,
Дык думаў, што сядзіць на троне,
Адкуль нядаўна шунуў цар.

Калі на ходніку цывільным
Ішоў з марозівам салдат,
Тады яму лагодна Вільня
Дарыла ўсмешку акурат.

Калі агонь жагнаў акопы,
А палітрук — «Вперед!» — гарлаў,
Дык захліў сабой Еўропу
Аднак не грузны генерал.

Калі задуха касмадрома
Душыла воблакі і стэп,
Салдацік юны трызніў домам,
А свет круціўся, як вяртэп.

Пісака, маю перавагу:
Зашыцца ў поцемкі не гожа.

У танку лёгка мець адвагу,
А паспрабуйце — басаножа...

Пахвалёнка калгасніку

Наперад нёс узорны лёс.
Каб зоры на грудзях не згаснулі,
Дык клічнік стос праграмаў трос:
Любіў ён лозунгі з калёс,
Найболей — прагна і ўзасос! —
Любіў у поцемках калгасніка.

І бразгацелі рот і дрот:
Віват, шануюнаму таварышу!
І браўся дрот у абарот —
У абарот наадварот —
Каб дакумекаць — дык запарышыся.

Неверагодна! Але факт:
Сабе з калгаснага кубельчыка
І штат, і свят, і апарат,
Самтрэст, сампіт і самвыдат
Грунтоўна, бач — не напакат —
На сале жытку забяспечылі.

Ды вобзем бразнуўся калгас,
Бы ў дамавіну злегла класіка.
Не варухнуўся ласы клас.
Не заікнуўся, хто паграс.
Цішком рыхтуе вестку час:
«Знайшлі, як маманта, калгасніка!»

Навошта пошук днём з агнём?
З Бераставіцы і да Мёричыны
Такое смачнае загнём,
Што страсянецца зноў загон,
А Збаўца ўсхліпне над майном,
Яшчэ дарэшткі не заморичаны.

Яму, каб смаку паспытаць,
Недастаткова лашчыць зычныя.
На дзірах вунь страху, пята...

Даўно халодная пліта...
Адной уцехі: ёсць пятак —
Ён у калгасніка пазычаны.

Прытча з ручаём

Ручай згубіўся ў ценю стром,
Не даўся ў рукі спёкі, вёрткі.
Вось так накрылася хвастом
Вогнепаклонніца-вавёрка.

І згубу збегліся шукаць
Ганцы ўстрывожканага бору.
Сасны старэйшае ічака
Была пад колер каленкору.

А з верхатуры іншых дрэў
Абсягі мерыў крэч варонін.
І стала ясна: справа дрэнь —
Лёс ручая — хай Бог бароніць...

На вуснах рэчышча пагас
Апальнай лотаці гарлачык,
Бо неспрыяльным стаўся час,
Як дзень раз'юшана гарачы.

Ніхто не ўзагдаў пра выток,
Бо ўсе імкнуліся да вусця.
Між тым, ручай зрабіў віток
І да вытоку сам вярнуўся.

Услед за дымам

Нябітым шляхам сходзіць дым:
Сабраў даніну з галавешак.
За плечы кайстру кінуў. Дый
Памкнуўся ў далеч полем вешчым.

Халодны верад. Дзіды рос.
Капытны след па-за ірвамі.
І прывід капішча ўваскрос —
Нядрэмным вокам пазірае.

Паводка сцежак. Абярэг
Збярог над людскасцю апеку.
Яму — нішто — дзікунскі брэх,
Хоць сам падобны на калеку.

І раскатурханы палац,
І абьякавы гадзіннік
За часам мусяць паляваць,
А той спывае, як ільдзіна.

Дзе глуха дыхае палын
І разарвала хмары ў клочча,
Гучыць трагедыя пілы,
Стаката буслва стукоча.

Ды не змарнела ўсё ж шана,
Не адарваная ад строяў.
Як таямнічая жаўна,
Або сасонніца на стромае.

Вунь накрывае свята стол,
Дзе не кідаюць слоў на вецер.
Штурляюць воклічы пад столь —
І дым каромыслам віецца!

Сцежка, дзе зіма...

Калодзеж. Сцежка, дзе зіма.
Снягір нагрэты начырвона.
Яму даніна — задарма
У перавагу над варонай.

У бранявежы з лёду звон
Часова сцішыў камертоны.
Дзе лось прайшоў, як рабінзон,
У ствол залеглі два патроны.

Чакае печка мёрзлых дроў,
А цюцька ставіць на завею.
Калядных звычай і дароў
Нішто на свеце не заменіць.

Вятры былёнэг загналі ў сон,
І коўдра з інею пашыта.
Каб згадак варушыўся сойм,
Дзе нос прыплюснуты да шыбы.

Назіранне над сюжэтам

Знявага часу — не ілгаць!
У зморы шоры і маторы.
На даме мусіць палягаць
Сюжэт наступнага мінору.
Завязка: на мяжы пакут.
І смага зуб на прагу гострыць.
З герояў: першы — шалапут,
Другі — гастрольны Каліёстра.

А на кішэнных кірмашах
Кішыць разгневаны мурашнік.
Панадна аўтару змяшчаць
Свае задумы ў рукапашнай.

Знянацку ў дамы — інтарэс
Да Каліёстра страсна-востры,
А шалапут са смакам спрэс
Падлічыць рэбры Каліёстра.

Але і загадзя фінал
Галоўка ўсё ж не пралічыла:
Герояў аўтар даканаў...
Бо сам, няйначай, як лаўчыла.

Стыхія

У заплечча гахаў ураган
Сухазем'ю рэшткамі паселішч.
Хмары непрытомныя віселі.
Уздымала моры ў берагах.

Раздзімала храпы сатана.
Апраметнай знікляя кляліся.
Асачыў качэўнік закуліся,
Ці стаіць у стэпе Астана.

А стыхію праглі супыніць
Маргіналы з шэрагам рэгалій.
Не схпіць за цуглі ураганы —
Бачыць можна толькі са спіны.

▶ АПАВЯДАННЕ

СТАРШАЯ МЕДСЯСТРА

(З ЦЫКЛА «ЖАР КАХАННЯ. АПАВЯДАННІ ПРА ЖАНЧЫН»)

Генрых ДАЛІДОВІЧ

...Ён і яна сустрэліся ў санаторыі. Яго туды паслалі падлячыцца, а яна там працавала старшай медсястрой.

Той даволі лагоднай зімою Сяргей раптоўна за кароткі час зведаў збег нечаканых выпадковастей. У адзін заснежаны, з лёгкім марозікам, яшчэ без ліхтаровага святла надвечорак, замроены сваімі думамі, крочыў уздоўж свіслацкай набярэжнай дахаты. І вось прычэмак змяшаўся з успыхнутым, яшчэ няяркім святлом з лямпаў на блізкаватых слупах ды аддаленых акон жылых дамоў, і ў праёме рачной бетоннай сценкі-адгародкі, дзе былі сходкі да ракі, ён спачатку пачуў гучны гоман, а потым убачыў траіх: юных двух хлопчынаў і дзяўчыну. Штурхаліся, ускіпалі крыкамі, а да яго, Сяргея, як з неба звалілася нечаканасць у парыве дзяўчыны: «Дзядзечка, памажыце! Ратуйце ад наркаманаў!». Яму б непарушна абмінуць незнаёмую кампанію, але не дазволіла, як кажуць, шляхетнасць. Калі гукнуў, каб юнакі адступіліся, як палічыў, ад ахвяры, то крайні злева абсек яго зусім не па шляхецку. Калі выкінуць «трохпавярховае», то на яго гаркнулі: такі-сякі, пайшоў прэч, пакуль жывы-здоровы!

Заўважылі: дастаў з кішэні курткі мабільнік. Зразумелі, куды і каму будзе званіць. Не паспеў яшчэ ўчыць з апаратка, што яго слухаюць, як голагаловыя, з паўрасшпіленымі курткімі, з шаленствам у вачах хлопцы борздка выскачылі і абступілі яго: адзін кінуўся наперад, другі — за спіну. Уцячы не было як. Дый не чакаў ад нашмат маладзейшых бойкі, а слоўнай злосці. Памыліўся. Першы акулачыў па шыі. Калі з абурэннем хацеў павярнуцца да хулігана, то другі ўвішна ўдарыў нагой у жывот, ад чаго ён не мог не сагнуцца. А яны скарысталі гэта, пачалі бязлітасна лупцаваць, зганяючы на ім незразумелую яму сваю лютасць, а ён нават не здагадаўся кінуць долу партфель і таксама не цырымоніцца, не шкадаваць бэйбусаў. А калі займеў дзье вольныя рукі і добра-такі тыцнуў аднаму ў пашчэнку, што той паляцеў з ног, то другі абручыў яго так, што ён уцэліў правай скроняю на вызваленую ад снегу падвышаную над праходам бетонную акаймоўку.

Колькі ляжаў, не запомніў. Ад жанчыны, якая на вярэвочцы прагульвала вяславухага і ламатага спаніэля і раскатурхала яго, пачуў: непрытомнеў нямала. Яго шмат хто абыходзіў, лічачы, што валяецца п'яны (тых двух і дзяўчыну яна не прыкмеціла — значыць, усе збеглі), але, пабачыўшы, што аблеглы і скурчаны прыстойна апрануты, акрываўлены, рашыла памагчы. Пакуль ён, сапраўды, малацямны, жменнай снегу абтыцкаваў кроў са скроні і шчакі, спагандан бабушка па мабільніку выклікала «Хуткую». Тая паблізу музея І з'езда РСДРП і падабрала яго, аслабелага і, га-

лоўнае, паніклага тым, што яго збілі падшыванцы. У паліклініцы выявілі, што мае «лёгкае сатрасенне мозгу» — значыць, прыйшлося ўпершыню за свае трыццаць два гады зведаць бальніцу, дзе рану на галаве зацывралі сям'ю радочкамі нітак...

«Во мардуленцы! — гледзячы на бальнічным калідоры на яго выстрыжаную, памазаную зялёнкай лапінку на правым боку галавы, на заплылае вока з вялікай сінняй плямінаў пад ім, ажно пацешылася яго любімая жонкачка. — Рыцар! — А тады зняважліва: — Абэлтус! Ты моцны на розныя ілюзіі, на так званую духоўнасць, але не на кулакі! Знайшоў з кім счэплівацца! З наркаманамі!..»

Канечне, жыццё даражэй за страчаныя хай сабе і дарагія вушанку, мабільнік, партфель з паўмесячным заробкам музейчыка. А жонцы вельмі палесціла, што яе пазналі некаторыя ўрачы і медсёстры, папрасілі ў «вядомай спявачкі» аўтограф. Дык шчыра ці мо і для ўхвалы сабе за клопат пра мужа (з ім яна, «беларуская дзіва», размаўляе не толькі на «слэнзе», але і з тымі дадаткамі, якіх ён пазбягаў нават у гутарцы з калегамі-мужчынамі), схадзіла да самога галоўнага ўрача і папрасіла, каб «моёго мужа, зашціцаваўшаго честь жанчыны і за это избитога хуліганамі», пасля лячэння паслаў яго санаторый-прафілакторый («цена путевки не имеет значения»). Ён, хутка набіраючыся здаровасці ды маючы нямала не толькі службовых турботаў, не хацеў ехаць, але яна настойла са сваёй у апошнія часы адкрытасцю: «Трэба прайсці курс далечвання, каб дурнем не стаў. Усё ж башку разбілі». — «А хіба я табе патрэбны і здаровы?» — «Не для цябе стараюся, а для дачкі. Толькі я сюды да цябе таго яе не пушчу: не трэба траўміраваць дзіця».

Вось яшчэ адна выпадковасць прывяла яго ў Н-і санаторый-прафілакторый, дзе раней у розных ваннах-басейнах, лячэбна-працэдурных кабінетах бясплатна пелі сваё свяшчэннае здароўе эліта, а цяпер за аплату можна апынуцца там і простым смяротным.

...Яна зайшла ў іхнюю палату раніцай на другі дзень яго санаторнага жыцця-быцця, несучы для траіх пацыентаў градуснікі. Ёй недзе пад трыццаць, высакаватая, нават з некаторай мажнасцю, але ўсё роўна стройная ў зялёных штанах, кашулі і нагалоўніку на светлых загорнутых у кружок валасах. Не красуня, але мілавідная. Яна, гэтая вабнасць, была

не столькі ад поўных светла-ружаватых шчок і роўнага даўгаватага носа, колькі ад хораша пакатых плячэй, высакаватай шыі, блакітнаватых добрых, але прытомных вачэй, паўнагрудзя і асабліва ад ярка выдзеленых — не, не ад памады, — паўнаватых поклічных вуснаў.

— Новенькі? — павітаўшыся і яму першаму з краю («старажылы» выбралі ложка воддаль ад дзвярэй) падаючы градуснік, усміхнулася, і ён здзівіўся, як ад простаў усмешкі яе вочы ажывіліся і ахарашылі твар.

<...>

Назаўтра яны павіталіся ўжо як знаёмыя. Але Сяргей палічыў за лепшае не пачынаць новай размовы. Дый не ведаў, пра што гаварыць, што яму трэба адгэтаі Тамары. А яна ягоную ўвагу мо прыіме за заляцанне. І адзін Бог знае, як яна, канечне, замужняя жанчына, паглядзіць на залёты выпадковага чалавека. Ды яшчэ тут, у санаторыі, дзе не такі ён адзін. Маладая і вабная жанчына заўсёды і ўсюды не застаецца без мужчынскіх фліртаў. Ды не ўсе паддаюцца на іх (праўда, прыкмеціў, не адна тут, на калідоры, у басейне і сталойцы кідае на яго асаблівы позірк, не супраць загаварыць).

Праз некалькі дзён заўважыў: Тамара шукае вачыма ў мужчынскім гурце якраз яго, а пры сустрэчы калі не зусім вяселее, то выпраменьваецца лагоднай усмешкаю. А яшчэ праз дзень, калі ў «ціхі час» стаяў у калідоры каля акна і пазіраў на двор, дзе нечакана завіхурыла мяцеліца і зноў забяліла падчарнелы ўжо сакавічкі снег, яна падышла.

— Усё-такі не спіцца? — пажартавала.

— Не. А калі пабачыў вас, то хочацца прачытаць вам прысвечаны верш.

— Мне?

— Асабіста вам.

*Ідзі! Не марудзь, ідзі!**Іначай нельга ў жыцці.**Ідзі, белыхалатая.**Ідзі да іх, да людзей,**Ідзі з палаты ў палату —**Суцеш, супакой, абнадзей.**Ідзі і цяплом адорвай.**Ідзі, бо патрэбна ты...**Не ўсе хочучы быць добрымі,**Ды хочучы дабраты.*

— Вы — паэт?

— Пішу і вершы, — сказаў без аніякай пахвальбы. — І мог бы мець нават сваю кніжку. Цяпер можна выдаць амаль усё, абы грошы. Мо і выдамся калі. А чуты верш называецца «Белыхалатая», і напісаў яго мой знаёмы паэт Анатоль Вярцінскі. Мабыць, у бальніцы. Праўда, вы ў зялёным халаце.

— У нас белыя халаты носіць белая косць, — відочна была настроеная на размову. — Мы, чэлядзь, носім зялёныя. Альбо іншага колеру. Тое, што дадуць. Праўда, і я апранаю белы, калі прымаю хворых.

— Тамара, выбачайце, канечне. Але мне здаецца: вы нечым прыгнечаная...

— Чаму вы так думаеце?

— Вы, бывае, так сказаць, звычайная, — сказаў і адразу ж спахапіўся, што вырвалася не тое. Ды не вернеш прамоўленае ўголас. — Калі ў вас лёгка на душы і вы звычайна ўсміхаецеся, тады на вачах расцвітаеце. А калі вас апаноўвае нейкая горасць, вы маркоціцеся...

Яна слухала і пазірала на яго пільна і засяроджана.

— Вы хто — псіхолаг?

— Не. Працую ў літаратурным музеі. Адшукваю ў сем'ях памерлых пісьменнікаў рукапісы, пішу юбілейныя і звычайныя артыкулы, ладжу літаратурныя вечары, чытаю лекцыі. Нават невялікі начальнік. Загадчык аддзела.

— Ясна, — прамовіла. І тут жа ўжо з эмоцыяй. Ды з халаднаватай: — Вы — тут наш пацыент. Для таго, каб падлячыцца. Дык ці варта вам стамляцца разгадкамі пра душэўны стан медперсоналу? І ці кожны з яго жадае дзяліцца з пацыентам сваім, асабістым?

Што ні кажы, пстрыкнула яму па носе!

— Выбачайце, — зноў папрасіў. — Я зусім не хацеў сапсаваць вам настрой. Вы мне неабыхавая...

— Ясна, — паўтарыла. І далей нечакана строга, ушчувальна: — Ці не падаеце намёк на санаторны раман? Ведайце: у нас гэта забаронена... — Пабольшыла вочы, пахітала галавою: — Вось так, паэт...

Павярнулася і пайшла. Пасля гэтага пры сустрэчы віталіся, але яна не мела намеру для гаворкі, апускала вочы і адыходзілася. Цяпер — мо толькі ў іхнюю палату? — і градуснікі пачалі прыносіць іншыя. А ён не ведаў, што рабіць. Апраўдвацца? У чым і як? Не заўважае яе?..

Пагоршыўся сон і ўночы. Ён, як раней міла жартавала, а цяпер злосна кіпла жонка, — «старарэжымнік» — значыць, найперш прыхільнік моцнай сям'і. Спачатку так у іх усё і складалася, калі яна была радаёй патрапіць хоць у малавядомы, дык і малаграшовы ансамбль, калі з прыватнай кватэры перайшла ў яго двухпакаёўку (яе яму запісала ў наказе цётка), калі была заадно ў тым, што цяпер грэблівая называе «так званай духоўнасцю». Ён радаваўся, што падарыла дачку. Па яго просьбе адзін ужо вядомы кампазітар, часты госьць музея, памог ёй выбіцца на сцэну. І спачатку паводзілася там сціпла, у многіх рэпетыцыях, у стоме, прыдзірках кіраўніка ансамбля, кампазітараў старалася не заняцца і яго з дзіцем. А потым... Асабліва тады, калі патрапіла ў сіло розных модных і багатых шоўмэнаў ды менэджэраў, якія вучылі яе найперш завабліваць слухачоў, а пасля і тэлегладачоў не столькі голасам (ён у яе не лепшы, але і не горшы, чым у многіх іншых), колькі маладым, стройным целама. Для гэтага ёй зноў, але па-новаму ўжо прыйшлося пацяраць — на аперацыях, калі ёй павялічвалі грудзі (не грудзі сталі, а гарбузы), выпраўлялі нос і губы. І пачаліся ў іх спрэчкі, калі ўцягнулася да «папсы» і заяўлялася перад людзьмі і камерай паўголай. «Каму трэба твая вясковая сціпласць?

— абуралася на яго дакоры. — Яна — доля няўдачнікаў. Для сваёй нішы, для вялікіх мані-мані нам, эстрадзе, трэба папулярнасць. А вядомасць — адметнасць, выклік, нават скандал». — «Скандаламі можна дабіцца папулярнасці, але не вядомасці. Яна, вядомасць, а за ёю слава, легендарнасць — штосьці больш значнае і даўгавечнае». — «Даўгавечнае-даўгавечнае!» — Перадражніла. — Мне цяпер патрэбныя лаўры!» — «Шум? Пена?» — «Хай сабе і гэта. Абы гучала маё імя. Абы сёння, заўтра вытрымаць канкурэнцыю, быць у фаворы».

І трэба сказаць, у сваім намысле ці па нечыяй падказцы праявілася не проста летуценнасць, а халодны разлік. Паволі выбілася са шматлікасці такіх, як сама, пачала заяўляцца побач з мінскімі зоркамі. Затым — гастролі, запросіны на закрытыя забавы багацеяў; таксама дабілася, як і той-сёй, займаць на тэлебачанні сваю праграму — вучыла, як рабіць розныя прысмакі (хоць дома даўно ўжо не кухарыла і не пральнічала; ён глядзеў сам сябе; дачку апошнім часам найбольш гадавала пешча, якая пайшла на пенсію, каб паспрыць даччыноў «кар'еры»), здымалася ў самай рознай рэкламе. Стамлялася, стала нярвовай, часамі нават істэрычнай, але не адступалася ад свайго. «Нам трэба свяціцца і свяціцца, іначай — канцы, вышывуць іншыя. А за гэтым — забыць, галеча». Калі зрэдку сустракаўся з яе калегамі ў адной кампаніі, то не мог не жахнуцца: колькі ў іх сама-і славалюбства, пагарды, непрыязні да іншых! У іх гавянда пра адно і тое ж. Хто і праз што выбіўся, хто з кім «займаецца сэксам», жэніцца-перажэньваецца, хто п'яніцца, наркаман альбо «блакітны»... Многія кампазітары, спевакі свядома пазыгалі знацца з вершамі беларускіх паэтаў, гналіся за рускамоўнымі, каб лягчы «выбіцца». Некаторыя, марачы пра славу і вялізныя заробкі маскоўскіх эстрадных «прымадоннаў», «імператрыц», «каралёў», «залатых галасоў Расіі», рванулі ў Маскву, але там ім падставілі падножку, на іхнюю думку, «акулы шоў-бізнэсу», ды ім, «нацыяналам», перабеглі дарогу вядомая латышка, некалькі грузінскія эстраднакі і асабліва ўкраінскія «папалішкі». А якія былі хітрыкі, змовы, выкрунтасы, подкупы, каб патрапіць на песенны конкурс Еўрабачання! Звадамі, скаргамі пакрыўджаных займаўся нават Ён, нібы ў яго было зашмат вольнага часу і не мелася іншых, больш важных турботаў...

Праўда, ва ўсім гэтым пакуль што была адна жанчына перавага: не з яго, а з яе заробкаў перабраліся ў чатырохпакаёўку, набылі «прэстыжны» легкавік, гараж, маглі марыць аб «прэстыжным» загарадным катэджы. Пакуль што Святлана набыла толькі двухпакаёўку ў горадзе. І ўпотаі ад яго, зрабіўшы гаспадаром свайго бацьку. Значыць, ён, муж, у выпадку чаго не будзе мець права на тую маёмасць...

...На трэці альбо чацвёрты дзень у «ціхі час» у іхнюю пала-

17 (9)

ту зайшла маладая медсястра і запынілася каля яго.

— Вы — Сяргей Адамавіч?

— Я.

— Вы не будзеце спаць?

— Не.

— Тады старшая медсястра запрашае вас на намечаныя працэдур.

Не юнак, а захваліваўся. Ніякае лячэнне яму не было прапісана ў Тамарыным кабінэце — значыць, яна кліча яго на размову. Але якая будзе гаворка? Пра што?

Каб не ўчыняць шуму, зайшоў без стуку. Седзячы за сталом у белым халаце (а як жа, прыём!), гаспадыня акінула яго не маркотным і не строгім, а ўважліва-вывучальным позіркам. І ў гэтай уважлівасці было штосьці новае. Здаецца, даверлівае.

— Вы пазбягаеце мяне, — калі ён сеў і апусціў галаву, пазіраючы толькі на тое, што стаяла і ляжала на яе сталі, загадкава прамовіла яна.

— Яшчэ раз выбачайце, — прыклаў руку да грудзіны і падняў галаву: вочыяе былі засяроджаны на ім, быццам хацела зазірнуць у ягоную душу. — Што праўда, то праўда: я тады быў негактоўны.

Замаўчала. І цяпер, здаецца, яе позірк быў ужо далёкі, паўз яго.

— Не, гэта вы мне выбачайце, — ціха сказала. — Негактоўная была я... Вы глыбока спазналі стан маёй душы... І я не знайшла нічога лепшага, як гаварыць вам рэзкае... Цяпер замоўк ён.

— Усё з-за свайго...

Калі жанчына закранае сваё сама балючае, то трэба ўмець яе паслухаць.

— Быў чалавек як чалавек. Журналіст. Пісаў смела, часамі рэзка. Часта друкаваўся, начальства яго цаніла, паставіла загадчыкам аддзела. Няблага зарабляў. Ад газеты нам і кватэру далі. Але потым яго не толькі рэзкалі, але і смеласць не спатрэбіліся. Ад яго пачалі патрабаваць ухвальнага, падаючы за ўзор «Советскую Белоруссию». Ён не паддаваўся, хацеў «вялікай журналістыкі». А значыць, трапіў у лік падазронах, «нячэсных». Яго перасталі друкаваць, а пасля як «неадпаведнага сучаснасці, значнасці» перавялі ў радавыя супрацоўнікі-рэдактары. Усё больш і больш заліваў сваю асечку, а то і зрыў гарэлкаю. Калі быў п'яны, то хадзіў сварыцца да галоўнага: «Вы прадзілі ганаровае званне журналіста!». «Бяздарнасці!». «Прыстасаванцы!». Цяперлі-цяперлі за яго былыя заслугі, а затым звольнілі. Ды адкуль яго потым толькі не звольнілі! Нават доўга не патрымалі дворнікам. Я спачатку спачувала яму, прасіла хоць не траціць чалавечую годнасць, пачакаць лепшых часоў. Але дарма. Спіўся. Адна ў яго турбота: выпіць! Абы чаго! Рэчы з кватэры зносіць... Канечне, нічога добрага паміж намі не можа быць. Які ўжо час мы як чужыя людзі. Ён па сабе і я па сабе. А на днях падала на развод. Вось і перажывала. А некалі лобіла, ганарылася... Сама цяпер не ведаю, чаму так напала на вас. Нават за тое, што... Ну, за ваш камплімент...

— Каб жа я ведаў пра гэты ваш стан! — пакаіўся.

— Вам не трэба каіцца, — супакоіла. — Якраз вы паводзіліся тактоўна. Не ў прыклад іншым, якім адно толькі трэба...

— Тады на ваш давер адкажу і я сваім даверам, Тамара. Я таксама паўхалася.

Ад ледзь прыкметнай усмешкі варухнуліся яе поклічныя вусны:

— Як гэта зразумець? Паўхалася?

— Я жанаты, але, лічы, не жыў з жонкай, — на яе прызнанне адказаў сваім. — Яна — эстрадная спявачка, — назваў яе імя і прозвішча, ад чаго ў Тамары прыўзняліся бровы. — І ў яе новы бойфрэнды. Дык хіба цяпер гэты бясконца, быць пасмешным?

— Вось што... — паспачувала. — Але па вас не відаць, што вы перажываеце. Значыць, умеце добра хаваць свае нягоды.

— А я, Тамара, перажыў ужо ўсё. Вярнуся адгэтуль і, як вы, падаю на развод.

— Дзеці ёсць?

— Дачка.

— І ў мяне дачушка.

— Вам то яе пакінуць, а вось мне — наўрад ці. Найперш цешка не саступіць.

— Значыць, Сяргей, мы з вамі... — Пахігала галавою. — Пабрацімы ці што...

— Выходзіць, — адказаў. — Хоць...

Напружылася.

— Мо і не выпадковая наша сустрэча. Дарэчы, дзе вы жывяце? У гэтым пасёлку?

— Не, у Мінску. Сюды езджу аўтобусам або маршруткай. Бывае, начую тут. У дзяжурства. А то і каб п'яногу не бачыць.

— Тады давайце памяняемся тэлефоннымі нумарамі, — шчыра папрасіў, паклаў сваю далонь на яе руку. Тамара рукі не забрала. — Як кажа адзін мой знаёмы: «а рэштат?».

— Чаму не, — паціснула плячыма, — можна.

— Паслязаўтра, Тамара, я ад'язджаю.

— Ведаю, — усміхнулася. І хітравата: — Як і тое, што вы па бацьку Адамавіч.

— Значыць, заўтра ў нас тут развітальны дзень.

— Значыць... Праўда, я мо і не буду тут.

Ён сціснуў яе руку, а пасля павярнуў тую так, каб іхнія далоні былі адна да адной; Тамара адказала непарушнасцю, а неўзабаве паддалася, і іхнія пальцы самі па сабе спляліся, ад чаго ў Сяргея пыхнула цяплынь у падушачка далоні і пацякла-паплыла па ўсім целе, а Тамара ўздрыгнула, прыплюшчыла вочы і дробненька затрымцела вуснамі. Ды калі ён ужо асмелела прыпадняўся, каб пацалаваць іх, дык не страціла пільнасці, вольнай рукой не дапусціла блізка:

— Ну-ну!.. Давайце мяняцца тэлефонамі.

...Назаўтра ён быў прыемна ўражаны і ўсхваляваны: вяртаючыся з вячэрняй прагуляўкі на свежым паветры, на сваім калідоры, каля стала дзяжурнай сярод некалькіх медсестраў убачыў і Тамару. Яна размаўляла з калегамі і значна гучна, мо каб адолець хваліванне, падвясельвалася і раз-пораз азіралася іменна на ўваход з пляцоўкі ад ліфта. Вось позірк іх сустрэліся — яна не запыніла ўсмішкі, толькі ў яе вачах разам з радасным бляскам цяпер мільганула адценне някаватасці, а то і сарамлівасці. Падшоўшы браць у апошні раз прапісанае яму лякарства, ён марудзіў, каб перш зрабілі гэта іншыя, а каб яму паболей застацца тут. Яна цяпер, здаецца, не пазірала на яго, прадаўжала маладзіцца, весці пачатую беседу са сваімі калегамі, але як толькі ўзяў загорнуты ў папярковую сурвэтку таблеткі, адразу ж павярнулася і па-змоўніцку плюснула вачыма і паказала позіркам на калідор: ідзі да сябе. І рушыла першая. Ён хутка яе дагнаў.

— Дзякуй, — сказаў па-маладому ўзбуджана.

— Адна медсястра папрасіла падмяніць, — спакойна патлумачыла.

— Дык вы будзеце тут, на пасту?

— Не, у сваім кабінэце.

— Калі мне прыйсці да вас?

Яна быццам не зважала на гэты яго зусім не двухсэнсоўны запыт, паварочвала галаву то ў адзін, то ў другі бок, з некім віталася, да кагосьці загаворвала, а пасля ўлучыла хвіліну і яшчэ больш захвалівала паўшэптам:

— Пасля адбою. На калідоры будзе адна дзяжурная. Мая лепшая сяброўка...

«Адбой». Ён спазнаў, што гэта такое тут. Ёсць падпісаны галоўрачонам распарадак, ён надрукаваны і вывешаны на дошцы аб'яў, але мала калі яго шануюць. Хворыя хоць і хворыя, але ж жывыя людзі, нямаюць з іх такіх, якія не толькі глядзяць, але ўжываюцца ў вячэрня даўжэзныя серыялы, таму сядзяць у холе каля тэлевізара доўга. Каб іх вярнуць у палаты, бывае, пстрыкаюць святлом — выключваюць-уключаюць: адбой. Ды людзі просяць дазволіць даглядзець. Як адмовіш тым, хто незадаволеная сыйдзе, але пасля ім стане горш? Дык вось яму прыйдзеца чакаць яшчэ не адну гадзіну таго адбою.

Яго аднапалатнікі, інфарктнікі і інсультнікі, таксама пачыльгікалі ў хол, куды ён мала зазіраў, каб мар-

на не траціць час і не задавольвацца тым эфірным словабуддзем, чым нацешваюцца ці сцешваюцца іншыя. Спрабаваў чытаць... Раз-пораз пазіраў на гадзіннік на руцэ: стрэлкі паўзлі вельмі марудна.

Па тым, у які час звычайна шумнавата разыходзяцца гледачы, Сяргей урэшце дачакаўся: хвілін дзесяць да гэтага. Лічачы, што цяпер ніхто не пазважае на яго, не выгрываў, падхапіўся і, папраўдзе нікім не заўважаны, рушыў да запаветнага кабінета, што быў непадалёку дзяжурнай. Турзнуў за чорную ручку замка — замкнёна. Яшчэ раз-другі паўтарыўся — тое ж. Зноў настойліва — урэшце шчоўк, дзверы прачыненыя (адразу кінулася ў вочы, што там няма святла), ён — туды. Тамара — збоку, пры вушаку. І пры тым дасветку, што падаў з-за акон, было відаць: яна цяпер не ў бальнічным халаце, а ў чорнай спаднічцы крыху вышэй калені і ў белай, туга напятай на поўных грудзях блузцы, а на спіне рассыпаныя доўгія светлыя валасы. Яго сустракае не медсястра, а Жанчына! Не зусім вядомая яму — зрэшты і няхай! — але ўпадабаная маладзіца!

Яна прыхілілася спіной да сцяны і моўкі стаяла.

Ён ужо ўпэўнена раней заўважаны тут ярлычок на дзвярах павярнуў убок, шчоўкнуў на замыканне. Абняў яе, прыціснуўся. Яна не варухнулася. Але калі памкнуўся да яе вуснаў, адвляла іх:

— Сяргей, ну... Як лепш сказаць... Не трэба лічыць, што калі я прыйшла, то... Хоць мне хацелася пабачыць вас іменна сёння...

— Я не магу іначай.

— Давайце пасядзім, вып'ем кавы, пагаворым.

— Гаварыць могуць рукі і вусны. Мае — дык вельмі.

— Пашкадуйце, — папрасіла, але не адхілялася.

— А што значыць — пашкадаваць маладу, прыгожую, палюбленую і жаданую жанчыну?

— Гэта — прызнанне ці...

— Не «ці», а самае што ні ёсць шчырае прызнанне, — перапыніў. — Цяпер толькі магу паўтарыць тое, што напісаў наш Купала: «Нядаўна з табою мне спаткацца прыйшлося...». І гэтае спатканне падняло, узнесла маю спакутаваную душу.

— Паэт ёсць паэт, — пасміхнулася.

— І чалавек. Таму прашу: давай пяройдем на ты і пачнем цалкам давяраць адно аднаму.

Загарэзіла:

— Наша сустрэча такая лёсаносная?

— Безумоўна. У каханні свае законы. Як і ў цябе, так і ў мяне яно яшчэ няспраўджанае. А яно хоча ажыць. І не толькі ў словах. «І слухаць нічога ўжо больш не жадаю, А толькі хачу цалаваць, цалаваць...» — пісаў пра такое Адам Міцкевіч (пераклад Міколы Аўрамчыка)...

Абгарнуў яе шчокі, скроні далоньмі і прыпаў да яе вуснаў. На гэты раз яна саступіла. Нават у доўгім, але пакуль што не жарскім пацалунку. Толькі ўздрыгнула: за блізім прытульваннем, пацалункам адчула і яго ўзбуджаную мужчынскую сілу. Канечне, ведала, што за гэтым бывае: яна, жанчына, можа быць супраць таго далейшага, але зусім ужо блізкага, а ён, мужчына, будзе настойлівы.

Адхіліла вусны і з перарывістым дыханнем:

— Мы зайшлі ўжо далёка...

— Але можа быць зусім блізка. І прашу: не аддаляйся. Сам лёс аднае нас.

Зноў пацалунак, за ім — усё большае змаганне рук; у твар хлынае гарачыня; доўгі пацалунак закружвае галаву; яна адкідае яго рукі, але ўсё ж застаецца без спаднічкі, у расшпіленай блузцы, а ўрэшце і зусім без адзення. Цяжка, на ўсю душу, уздыхае.

— Пачакай, — кажа яшчэ з развагаю, нібы п'яная ідзе да шафкі, дастае коўдрачку, сцеле яе на падлозе, а паверсе белае прасцірадла, апускае падушачку, кладзеца сама і, заварожваючы яго хараством бела-матавага багатага цела, асабліва поўнымі клубамі і грудзямі, закрывае далонь вочы.

Ён, сямейнік, не першы раз бывае блізім з жанчынай, але цяпер — незнаёма па-новаму і ўзбуджана. Яны, з хваліваннем спазнаючыся, абое трымцяць, нібы аглушана пазбаўляюцца і мыслення, і ўсякіх слоў, аднаюцца ў адно, а пасля жарска даюць-бярэць тое непаўторнае, чым можа ашчаслівіць маці-прырода...

...Пазней, калі ўжо сядзелі на кушэтцы і пераадольвалі пачуццё нейкай адметнай віны, Тамара падала голас першая і як бы з іроніяй:

— А цяпер кахаеш?

— Цяпер ты мне ўжо дарагая.

— Што ж... Але калі пакінеш сцены гэтай бальніцы і пастараешся забыць нейкую легкадумную медсястру, то дакараць не буду. Я таксама не святая... Вагалася, але прыйшла ж, упусціла цябе сюды...

— Я не пакрыўджу цябе, Тамара, — прытуліў яе ён. Не сакрэт, не заўсёды мужчыны шчодрыя на такія словы, якіх чакае жанчына пасля блізкасці, і калі яна можа дакараць сябе, што паспяшалася саступіць. Калі жадае ўжо іншай пяшчоты...

...Сяргей скасаваў шлюб са Святланай (некалькі газет напісала пра гэта са смакам; некаторыя з вялікай хлуснёй і бессаромна выдуманым папрокам яму: дэпат, тыран, не толькі не разумее «высокае мастацтва», але і груба глуміў тонкую душу спявачкі, нават «прымяняў фізічную сілу»), Тамара — са сваім. Сустрэліся з год па-халасцяцку, а пасля Тамара перабралася ў яго купленую былой жонкай двухпакаёўку (чатырохпакаёвік застаў ёй). Параніліся. А яшчэ праз год Тамара ашчаслівіла яго сынам.

▶ ВЕРШЫ

ПАЭТЫ-ПЕРАМОЖЦЫ

Макс ШЧУР

Праз няведанне іншых мудрот,
у адказ на прынятыя санкцыі
дождж наклікаў на Прагу смурод
берасцейскай чыгуначнай станцыі.

Граптоўна распаўся асфальт
на ўгнаення авечага атамы,
і адчулі мінулага гвалт
над сапраўднасцю ніякавата мы —

нават купалу рымскі авал
з мінівейай-цвічком замест клапана
рукамынік цяпер удаваў,
і малітва ўгару з яго капала —

я калісь карыстаўся такім,
у дзяцінстве, на ўскаіне Берасця...
Падбярэце праўдзівейшы Рым,
калі гэтаму вершу не верыце.

У шынку, дзе французская мова на слых
ператвараецца ў беларускую,
я сяджу між інтэлектуальных малых
і паззію, як крыжаванку, лузгаю.

На паўкулях жаночых экватар майткоў
увагі маёй зусім не прыцягвае —
гэта ў голаў каштанаў ударыла кроў
і эрэкцыю кветак робіць працяглаю.

Цыгарэта не можа напіцца агню
ад залішне слабой, недалужнае свечачкі —
неяк так я сябе спадзяваннем маю,
што мяне не цікавіць нішто, апроч вечнасці.

Я б хацеў, каб на Страшным судзе
гонар мой бараніла кіска —
пра мяне як пра гуманіста
лепш ніхто не апавядзе.

У ціхай вёсцы спіцца ўдзень, бы ў інтэрнаце,
што застаецца на вакацыі пусты.
Самота: мой прыватны ордэн Цынцынаці.
Скажу астатнім, што «падцягваю хвасты».

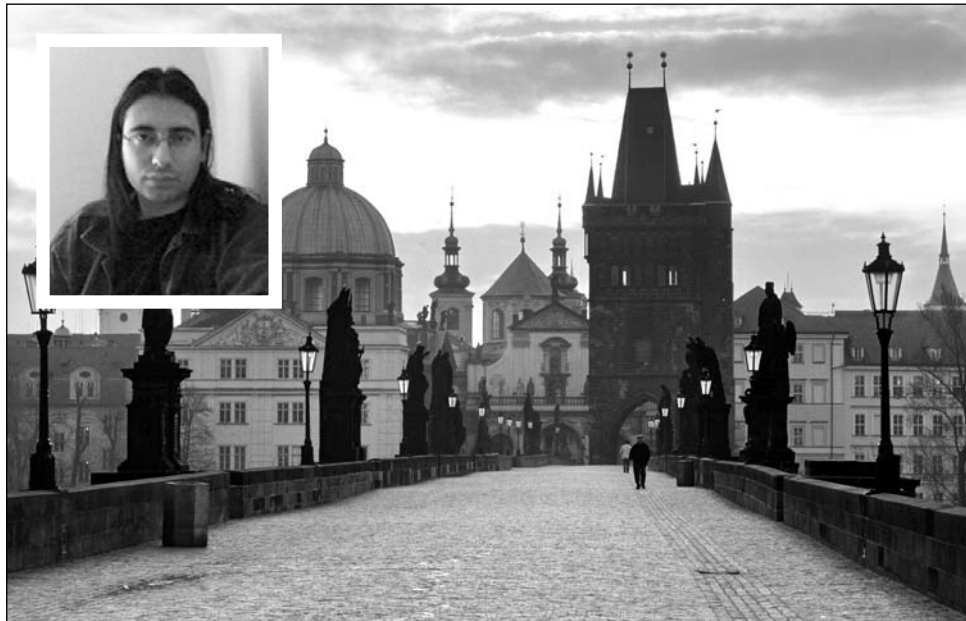
Ды насамрэч хачу пажыць, як ганаровы
прафесар, госьць... Сфальшую сам сабе залік.
Я курс зямны прайшоў хіба што да паловы,
а ўжо экзамен выніковы заваліў.

Аднак лянуюся ісці на пераздачу —
мне не патрэбны анічый ужо дыплом,
я лепш пасплю — прынамсі ў сне цябе
пабачу,
далёкі менскі інтэрнат, мой родны дом.

З вагону ў вагон, праз жыццё, нібы праз
цягнік —
у трэцім утульней, чымся было
ў палярэднім.
Шкадуеш толькі, што той незваротна
знік —
але не часцей, чым раз на дзень, у сярэднім,
калі рассякае падушкі рука-пльўнік.

У кожным з вокнаў — прызвычны
сюррэалізм,
Раз-пораз кандуктар прыцісне адно
да сценкі.
Лятуць у паветры кулі ў вобразе клізм.
Усё цяжэй слухаць з рэйкаў чужыя енкі,
чакаць катастрофы — а прыйдзе зноў
катаклізм.

Куды ты лезеш? Хіба ў вагон-рэстаран?
Занятую прыбіральню? Да машыніста?

Паведамляюць: цягнік ідзе на таран.
Табе раптоўна лягчэй: усё забіста,
і хочацца болей прайсці разы ў паўтара.

Птушкі

Тані Скарынкаінай

Паўлін: зялёная хваля хрыбта
ападае хвостом, заліваючы зрок і зямлю.

Маўчанне пугачоў за муrom змушае паўлінаў
да перадсмяротных крыкаў.

Галубы стракочуць, нібы механізм
прымітыўнага жалезнага дзіцячага
пісталета.

Ластаўкі лунаюць над галавой,
не зніжаючыся да драпежніцтва.

Чайкі пралятаюць святлом пражэктара
ў непарушнай канфігурацыі,
нібы адмысловае сузор'е,
паскараючы бег начы.

Якая розніца, дзе жыць!
Паўсюль гавораць па-расейску.
Не, не ўцячэш ты, вечны Жыд,
з табе прысуджанага Менску.

Па ружах кроць ці па лязу,
у свет упервай зрок лупаты —
так ці іначай павязуць
у вёску з назвай Курапаты.

Найлепей спалася на дзедавай падушцы
(бо ў школу раніцай не клікала трывога),
альбо на менскай інтэрнацкай раскладушцы
ў святле зялёных лічбаў радыё старога,

альбо ў чужых людзей пасля бадзяння
ў скверы,
на невідочнае з сусвету ціхай выспе —
калі жыццё ёсць толькі сон, то дайце веры:
я жыў так глыбака, што нават
неспач высніў.

Купала

Не аб падлогу ўдарыўся — аб мур,
якому ўсцяж няма канца і краю.
Прычына — гонар, п'янства ці амур —
якая, зрэшты, розніца, якая?

Нібыта целу ўжо не ўсё адно —
яно, як аказалася, не з бронзы.
Не так і доўга пражыло яно,
хоць прычакала славы незайздроснай.

Што меў — пакінуў у руках чужых,
народу стаў нялюбым бацькам Лірам.

З гатэлю выпісаўся, і цяпер ляжыш
ля ботаў следчых зрынутым кумірам.

Дух быць маніўся песні ўладаром —
такой, якой гісторыя хацела.
Ён выканаў замову. На паром
у небыццё пагружанае цела.

Слых у гісторыі не гэтакі й благі,
ды памяць — карацейшая за розум...
Спазнаць цяжар уласнае вагі
магчыма толькі грыгнуўшыся вобзем.

Зранку

Трамваі звонаць у акно,
турысты ў дзверы.
Мяшае раніца ў адно
зялёны й шэры.

Паўтор замяняць на паўтор
у тэлескрыні.
Напаў-будзільнік, напаў-Тор
у вуху грывне.

Пралічаным кунг-фу-штуршком,
нібыта елку,
з грыбніц па дах асветляць дом,
глушыць енку.

Ад пляшкі выпітае шкла
ўгары аскепкі
збрэ сляза, як і знайшла
вячор — услепкі.

Раней у нудзе абыходзіў пакоі
сяброў інтэрнацкія,
цяпер абыходжу наяўныя ў наваколлі
бары і рэстараны —
і ў самых далёкіх вісяць фатаграфіі
экзатычнага тут гістарычнага цэнтру:
пазнаць, што я адтуль, вы б патрапілі
паводле звычак, бы паводле акцэнтну.

Я згадаў пра дзедава паліто,
што ўначы вісела на печы ў спальні,
і я, маленькі, прасіў бабулю
прыбраць яго, бо трымцеў ад боязі,
што гэта — прывід (дзеда спаў у залі).

Калі раней мы нечага праглі, то
пазней гэта бачыцца недаравальным.

Здаецца, цану б заплаціў любую
за сустрэчу з прывідам, богу тоесным,
з якім мы столькі недаказалі.

Я жыццю абвясціў асабісты страйк
у чаканні заслужанага падвышэння.

Не, мяне не турбуе звальнення страх,
і не быць дабрабыту маёй мішэнню.

Я ўступаць не збіраюся ў прафсаюз
дзеля дзіўнага ічасія быць раўнапраўным —
там адно індульгенцыі прадаюць,
а не рай, ды і з подпісам несапраўдным.

Паэты-пераможцы
не чулі пра ўласную перамогу.
Як смяяліся з ворагаў, так і смяюцца.
Як нідзе і ні на кога не працавалі,
так і не працуюць.

Нават выглядаюць молада, па-старому.
Вакол іх па-ранейшаму збіраюцца падлеткі,
у якіх яны пазнаюць саміх сябе,
пагатоў што некаторым з іх даводзяцца
бацькамі.

Паэтам кажуць, што гэта яны
«заснавалі падмуркі»,
але ім здаецца, што яны іх заўжды
разбуралі.

Некаторыя называюць іх у вочы
«жывымі класікамі» —
паэты толькі ўсміхаюцца, бо ведаюць,
што гэта няпраўда.

Класікі жывымі не бываюць, а паэты
— яшчэ жывыя.

Яны такія ж, як і ўсе, хіба крышкы
болей таленавітыя,
ды можа яшчэ шанцавітыя.

І няхай гэта прагучыць як ерась,
але, глядзячы на іх, здаецца,
што бог усё-ткі па-свойму любіць
добрых старых паэтаў.

Фейерверкавы сезон
палявання на анёлаў
адкрываецца лязом,
быццам новы парасон
пакрывае храму голаў.

(Я б страляў стральцоў-назолаў.)

На вясельным караблі,
бы фігуркі на падстаўцы,
танчаць (ф)ракі і матылі,
танчаць бабы і бабылі,
мод — і так — заканадаўцы.

(Як адзін — прадаўцы Збаўцы.)

Побач з гэтым караблём
на байдарцы (ці каноз)
ў бубен лупіць нейкі гном,
нібы ў Брэсце — метраном,
што палюхае вайною.

(Чуеш, дурань, кінь дурное.)

Хоць ты гэты параплаў,
не з філосафіямі баржы,
на сякеры пераплаў,
каб метал не прападаў!
Плюнуў б з моста — ды прамажу...

(Тут канец рачнога шаржы.)

Там, дзе мая паззія — там Лянд,
бляск літар у начы сярэднявечча,
дзе рана пераходзіць проста ў вечар,
не даўшы разгарнуцца шыхтам дню.

Там, дзе мая паззія — Стакгольм,
закрытыя, нібы кварталы, стробфы,
свабода на памежжы катастрофы,
святога Эльма прывідны агонь.

Там, дзе мая паззія — там Менск,
у невядомае штоночны іпацыр,
адсутнасць перспектывы, каханьня, працы...
Крыві і амбры жудасны замес.

Хто вясны хоча зараз, тут жа —
забываецца, што яе
заслужыць яшчэ трэба ў сцюжы,
што вясну толькі той заслужыць,
хто па ёй, як па снезе, тужыць
і чакаць не перастае.

19 (11)

ПЕРАКЛАД

▶ АПАВЯДАННЕ

РАЗ НА ТЫДЗЕНЬ — НЕ СМЯРОТНА

Пабачыў сеціўны свет адзінаццаты нумар электроннага часопіса «ПрайдзіСвет» «Бітнікі шыбаў», прысвечаны літаратурнай контр-культуры сярэдзіны XX стагоддзя. Сярод гучных імёнаў нумара — прадстаўнікі Біт-пакалення: Джэк Керуак, Ален Гінзберг, Грэгары Корса, Генры Мілер, Кен Кізі, Рычард Бротыган, блізка да іх па духу Курт Вонэгут, Чарлз Букоўскі, Джэром Дэвід Сэлінджэр, француз Серж Гензбур, расіец Венядзікт Ерафееў, украінец Сяргій Жадан.

«Літаратурная Беларусь» традыцыйна прапануе ўвазе чытачоў публікацыі з новага «ПрайдзіСвета» — і выказвае ўдзячнасць яго рэдакцыі.

Джэром Дэвід СЭЛІНДЖЭР
(1919 — 2010)

Ён трымаў цыгарэту ў роце, пакуль пакаваў рэчы, і жмурыўся, каб дым не трапляў у вочы, таму па твары немагчыма было зразумець, сумны ён, спалоханы, раззлаваны ці ўжо проста абьякваны. Маладая жанчына сядзела ў вялікім фатэлі, як гасця, на яе твар падаў прамень ранішняга сонечнага святла, і прыгажосці яе гэта не псавала. А найлепшымі былі, бадай, рукі — загаралыя, поўныя, прыгожыя.

— Мілы, — гаварыла яна, — я сапраўды не разумею, чаму ўсё гэта не мог зрабіць Білі. Ну, то бок я...

— Што? — спытаў малады чалавек. У яго быў хрыплы голас заўзятага курца.

— Ну, я не разумею, чаму гэта не мог зрабіць Білі.

— Ён занадта стары. Уключы мо радзьё. Цяпер могуць даваць някепскую музыку. Паспрабуй хвалю тысяча дзесяць.

Жанчына выцягнула назад руку з залатым заручальным пярсцёнкам, побач з якім блішчэў на мезенцы фантастычны смарагд, адсунула бэльня створкі, штосьці націснула, штосьці павярнула. Потым адкінула ў фатэлі і пачала чакаць, але раптам без даў прычыны пазяхнула. Малады чалавек паглядзеў на яе.

— Што за *жахлівы* час, каб ехаць, — сказала яна.

— Я ім перадам, — адказаў малады чалавек, перабіраючы стос насовак, — што мая жонка лічыць такі час *жахлівым*, каб ехаць.

— *Думаю*, мілы, я буду *жахліва* па табе сумаваць.

— Я таксама. Белых насовак, здаецца, было больш.

— Не, *праўда* буду. Насамрэч гэта проста *абуральна* і ўвогуле...

— Ну добра, — сказаў малады чалавек і закрыў валізу. Ён зноў закурыў цыгарэту, паглядзеў на лужок і паваліўся на яго. Але як толькі выпягнуўся, радзьёпрымач разагрэўся, і ў пакой уварвалася ўрачыстыя гукі велізарнага духовага аркестра — гралі марш Сузы. Яго жонка адвела за спіну прыгожую руку і выключыла радзьё.

— Мусыць перадаваць штосьці яшчэ.

— Ну не ў такую ж *вар'яцкую* рань.

Малады чалавек пусціў пад столь крываватае колца дыму.

— Магла б і не ўставаць.

— Але я *хацела*! — яны разам ужо тры гады, а яна ніяк не навучыцца *размаўляць* з ім без гэтых перападаў інтанацыі. — Як тут не *устаць*!

— Паспрабуй хвалю пяцьсот семдзесят, — сказаў ён. — Мо там што-небудзь ёсць.

Яго жонка зноў уключыла радзьё, і яны ўдваіх пачалі чакаць, ён

— з закрытымі вачыма. Праз хвіліну зайграў варты даверу джаз.

— У цябе што, і праўда *столькі* часу, каб вось так ляжаць?

— Акурат *столькі*, каб вось так ляжаць. Яшчэ рана.

Раптам ёй у галаву прыйшла сур'ёзная думка.

— *Спадзяюся*, цябе возьмуць у кавалеры. Кавалеры — гэта так цудоўна! Я проста вар'яцею ад гэтых штуківін, якія ім чапляюць на каўняры! Ну, і ты ж *ездзіш* конна!

— У кавалерыю, — паправіў малады чалавек, не раскрываючы вачэй. — Але гэта наўрад ці. Цяпер усіх у пяхоту бяруць.

— Які *жах*, мілы! Чаму ж ты не патэлефанаваў таму чалавеку, вось з такой штукай на твары? Палкоўніку. Мы з ім на мінулым тыдні бачыліся ў Філа і Кені. Ён жа з разведкі і ўсё такое. Не, ну сапраўды, ты ж ведаеш французскую, *нямецкую* і ўсё такое. Ён, прынамсі, дапамог бы табе ўладкавацца ў *афіцэры*. Падумай, як цяжка табе будзе служыць шарагоўцам ці як там яго! Ты, пчыра кажучы, нават з людзьмі *размаўляць* не любіш.

— Калі ласка, — сказаў ён, — не трэба пра гэта. Я табе ўжо ўсё растлумачыў. Наконт узвядзення ў *афіцэры*.

— Я, *прынамсі*, спадзяюся, што цябе адправяць у *Лондан*. Не, ну там жа ёсць хоць нейкія *культурныя* людзі! У цябе ёсць нумар палявой пошты Бабі?

— Так, — схлусіў ён.

У яго жонкі зноў узнікла не-сумненна сур'ёзная думка.

— Мне бякую ангельскую *тканіну*... Цвід, напрыклад... ды *любую*.

Але раптам яна зноў пазяхнула і сказала тое, чаго не варта было казаць:

— Ты развітаўся з цёткай? Муж расплюшчыў вочы і рэзка сеў, апусціўшы ногі на падлогу.

— Вірджынія, паслухай... Я ўчора вечарам не паспеў табе сказаць. Хачу, каб ты раз на тыдзень вадзіла яе ў кіно.

— У кіно?

— Гэта не смяротна, — сказаў ён і паўтарыў: — Раз на тыдзень — не смяротна.

— *Вядома ж*, мілы, але...

— Ніякіх «але», — сказаў ён. — Раз на тыдзень — не смяротна.

— Ну *вядома ж*, дурненькі! Я толькі хацела сказаць...

— Шмат ад цябе не патрабуецца. Яна не маладая ўжо, ну і гэтак далей.

— Але, мілы, ёй зноў *пагоршала*, праўда. Яна такая... *кранутая*, нават ужо не *смешна*. Ну і ўвогуле, ты ж цэлымі днямі з ёй дома *не сядзіш*.

— Ты таксама не сядзіш, — сказаў ён. — А яна наогул з пакоя не выходзіць, пакуль я яе куды-небудзь не павяду. — Ён нахіліўся бліжэй да жонкі, так што ледзь не зваліўся з ложка. — Вірджынія, раз на тыдзень — не смяротна. Я не жартую.

— *Вядома ж*, мілы. І праўда, калі ты так *хочаш*...

Малады чалавек раптам устаў.

— Скажы ад кухні, што можна падаваць сьняданак, — папрасіў ён, накіроўваючыся да дзвярэй.

— Спачатку *пацалуй* мяне, жаўнерык, — адказала жонка.

Ён нахіліўся, пацалаваў яе чароўныя вусны і выйшаў з пакоя. Падыўся на адзін лесвічны пралёт, пакрыты тоўстым кілімам, і павярнуў на пляцоўцы налева. Там пастукаў у другія дзверы — да іх была прышпіленая картка старога нью-ёркага гатэля «Уолдарф Асторыя» з надрукаванымі літарамі «Просьба не турбаваць». Наўзбоч была прыпіска вышчільным атрамантам: «Пайшла падпісацца на Пазыку Свабоды. Хутка буду. Сустрэнь Тома замест мяне — у вестыбюлі ў шэсць. У яго левае плячо вышэйшае за правае і ён курчыць цудоўную маленькую льюльку. Цалую. Я». Цыдулка была адрасаваная маці маладога чалавека, і ён упершыню прачытаў яе, калі быў маленькім хлапчуком, а потым яшчэ разоў сто. Чытае і цяпер, у сакавіку 1944-га.

— Заходзьце! Заходзьце! — пачуўся дзелавіты голас.

Малады чалавек увайшоў. Ля акна за картачным столікам сядзела вельмі прыгожая дама гадоў пяцідзесяці з гакам у зграбным бэжавым пеньюары і ў вельмі брудных белых кедах.

— Ну, Дзікі Кэсан, — сказала яна, — навошта ты ўстаў так рана, лайдак ты гэты?

— Ды сякія-такія справы, — адказаў малады чалавек, з палёгкай усміхаючыся. Ён пацалаваў яе ў шчаку і, паклаўшы адну руку на спінку фатэля, зазірнуў у велізарны альбом, разгорнуты перад жанчынай.

— Як твая калекцыя? — спытаў ён.

— Выдатна. Проста выдатна. Гэты альбом — ты яго і не бачыў яшчэ, бессаромны ты хлопча, — зусім новы. Білі і кухарка будуць аддаваць мне ўсё, што атрымаваюць, ды і ты мог бы захаваць для мяне свае.

— Звычайныя амерыканскія гашанья маркі за два цэнтры? Цудоўна прыдмуана! — ён агледзеў пакой.

— Як радзьёпрымач? Працуе?

Прымач быў наладжаны на туую ж хвалю, што і на ніжнім паверсе.

— Выдатна. Зранку я рабіла гімнастыку.

— Слухай, цёця Рэна, я ж прасіў цябе гэтай ідыёцкай гімнастыкі больш не рабіць. Ты ж ёй проста злоўжываеш. Які ў гэтым сэнс?

— А мне падабаецца, — упэўнена адказала цётка і перагарнула старонку альбома. — Мне падабаецца музыка ў эфіры. Усе старыя матывы... Было б несправядліва слухаць музыку і не рабіць практыкаванняў.

— Гэта справядліва. А цяпер выключы яе, калі ласка. Меней сумленнасці, — сказаў пляменнік. Ён крышчу пахадзіў па пакоі, а потым цяжка сеў ля падваконня. Паглядзеў на парк, шукаючы сярод дрэваў сцежку, што падвела б яго да патрэбных словаў пра ад'езд. Ён хацеў, каб яна была адзінай жанчынай у 1944 годзе, якая не сочыць за пясочным гадзіннікам чыйго-небудзь жыцця. Цяпер ён ведаў, што вымушаны паставіць перад ёй свой. Падарунак жанчыне ў запэцканых белых кедах. Жанчыне, якая збірае амерыканскія гашанья маркі за два цэнтры. Жанчыне, якая была сястрой яго маці і пісала ёй цыдулкі на картках староай «Уолдарф Асторыя». Ці варта ёй гэта ведаць? Ці варта глядзець на дурны бліскучы пясочны гадзіннічак?

— Калі ты вось так моршчыш лоб, то выглядаеш як твая маці. Ага. Зусім як яна. Ты яе ўвогуле памятаеш, Рычард?

— Памятаю, — ён на момант задумаўся. — Яна ніколі не хадзіла. Яна заўжды бегала, а потым у якім пакоі раптам спынялася. Яшчэ яна заўжды насвіствала скрозь зубы, калі зашморгвала ў маім пакоі фіранкі. Амаль заўсёды адзін матыв. Я ўвесь час памятаў яго, пакуль быў дзіцем, але пастале і забыў. Потым у каледжы ў мяне быў сусед з Мэмфіса, аднойчы ён заводзіў старыя кружэлкі — штосьці з Бэсі Сміт, штосьці з Ці Гардэн, і там была адна песня, яна мяне проста агаломшыла... мелодыя, якую скрозь зубы насвіствала маці, так! Яна называлася «Не магу быць добрай у нядзелю, калі тыдзень я гарэжу спрэс». Але адзін хлопец, яго звалі Алтрыеві, наступіў у канцы семестра на кружэлку, і больш я яе ніколі не чуў. — Ён памаўчаў. — Вось і ўсё, што я памятаю, дурасць нейкая.

— Памятаеш, як яна выглядала?

— Не.

— Яна была што трэба! — цётка падперла падбароддзе хudoй зграбнай рукой. — Твой бацька не мог уседзець на месцы, калі маці выходзіла з пакоя. Ківаў як дурань, калі да яго звярталіся, а сам не адводзіў вачэй ад дзвярэй, з якіх яна выйшла. Ён быў дзіўны і нейкі грубы чалавек. Нічым не цікавіўся, толькі зарабляў грошы і глядзеў на тваю маці. Ну і катаў яе на той жудаснай яхце, што тады набыў. Ён надзяваў такую забавную ангельскую матроскую шапачку. Гаварыў, дасталася ад бацькі. Твая маці заўжды яе хавала, калі яны збіраліся катацца.

— І гэта адзінае, што тады знайшлі, так? — спытаў малады чалавек. — Гэтую шапачку?

Але цётчын позірк ужо ўпаў на старонку альбома.

— О, якая прыгажосць! — сказала яна, падносячы адну марку да святла. — У яго такі мужны, валявы твар з перабітым носам. Гэта Вашынгтон.

Малады чалавек устаў.

— Вірджынія сказала на кухні, каб падавалі сьняданак. Мне ўжо лепш ісці, — сказаў ён, але не

выйшаў, а наблізіўся да картачнага століка і сеў. — Цёця Рэна, паслухай мяне хвілінку.

Яна падняла на яго разумны твар.

— Цёця... м-м-м... разумееш, пачалася вайна... М-м-м... Ну, ты ж бачыла ў кіначасопісах, так? Ну, чула па радзьё і ўсё такое, праўда?

— Безумоўна! — фыркнула яна.

— Ну вось, я з'язджаю. Павінен. Еду сёння раніцай.

— Я ведала, што ты павінен, — сказала яна без панікі, без сентыментальнага плачу па «апошнім». Цудоўная жанчына, падумаў ён. Самая нармальна ў свеце.

Малады чалавек устаў, пакідаючы ёй свой пясочны гадзіннік без непатрэбнай далікатнасці — толькі так і правільна.

— Вірджынія будзе часта да цябе зазіраць, мілая, — сказаў ён. — І вадзіць у кіно. На наступным тыдні ў «Сатан» будзе стары фільм Філдса. Ты ж яго любіш.

Цётка таксама ўстала, але хуценька праслізнула міма яго.

— У мяне для цябе рэкамендацыйны ліст, — абвясціла яна. — Да майго прыяцеля.

Яна падышла да пісьмовага стала, не вагаючыся высунула левую верхнюю шэфляду і дастала белы канверт. Потым вярнулася да століка, дзе ляжаў альбом з маркамі, мімаходзь сунуўшы канверт пляменніку.

— Ён не запячатаны, — сказала яна. — Прачытай, калі хочаш.

Малады чалавек паглядзеў на канверт. Валявым цётчыным почыркам ён быў падпісаны нейкаму лейтэнанту Томасу Э. Кліву-малодшаму.

— Цудоўны малады чалавек, — сказала яна. — Служыць у шэсцьдзесят дзвятай. Ён прыгледзіць за табой, я нават не хвалююся, — і дадала выразна: — Я ўжо два гады таму ведала, што гэта здарыцца, і адразу падумала пра Томі. Ён будзе да цябе спагадлівы, — яна зноў павярнулася, цяпер хутчэй няўважліва, і ўжо марудней вярнулася да стала. Зноў высунула шэфляду і дастала вялікі фотаздымак у рамцы, на ім — хлопец у форме малодшага лейтэнанта ўзору 1917 года з высокім каўняром.

Хістаючыся, яна падышла да пляменніка і падала яму фатаграфію.

— Вось яго здымак, — сказала яна. — Здымак Тома Кліва.

— Трэба ісці, цёця, — сказаў малады чалавек. — Да пабачэння. Усё патрэбнае ў цябе будзе. Усё, праўда. Я табе напішу.

— Да пабачэння, мой мілы, мілы хлопча, — сказала цётка і пацалавала яго. — Абаязкова знайдзі Тома Кліва. Ён за табой прыгледзіць, пакуль ты ўладкуешся і ўсё такое.

— Так, так. Да пабачэння.

— Да пабачэння, мілы хлопча, — безуважна паўтарыла яна.

— Да пабачэння.

Ён выйшаў з пакоя і на лесвіцы ледзь не спатыкнуўся. На ніжняй пляцоўцы выпягнуў канверт і парваў напалам, яшчэ напалам і яшчэ напалам. Не ведаючы, што рабіць з абрыўкамі, засунуў іх у кішэню штаноў.

— Мілы, усё ўжо *астыла*. Яечня і ўвогуле...

— Ты можах вадзіць яе раз на тыдзень у кіно, — сказаў ён. — Раз на тыдзень — не смяротна.

— Я ж не *супраць*... Хіба я штосьці гавару?

— Не.

Ён увайшоў у сталовы пакой.

1944

Пераклад з ангельскай

Аляксея Арцёмаў

ПЕРАКЛАД

20 (12)

▶ АПАВЯДАННЕ

DER ARME DOLMETSCHER^[1]Курт ВОНЭГУТ
(1922–2007)

Аднойчы ў 1944 годзе, калі я знаходзіўся на самай лініі фронту, пад пякельны грукат гарматаў мне паведамілі, што я прызначаны перакладчыкам (ці, калі вам так больш падабаецца, Dolmetscher'ам) для цэлага батальёна, пасля чаго мяне адразу засялілі ў дом бельгійскага бургамістра — туды не дацягваліся залпы артылерыі з лініі Зігфрыда.

Да гэтага мне ніколі не прыходзіла ў галаву, што я магу быць перакладчыкам. Але я быў прызначаны на гэтую пасаду акуратады, калі чакаў перезезду з Францыі ў самае пекла фронту. Калі я быў студэнтам, мой сусед па пакоі ўвесь час паўтараў першае чатырохрадкоўе «Ларэляй» Генрыха Гайнэ, і так атрымалася, што я іх запомніў і меў дурацкі паўтарыць яго на недазвольна блізкай адлегласці ад нашага батальённага кіраўніцтва. Палкоўнік (былы гатэльны дэтэктыв з Мобіла) спытаў свайго старшага памочніка (былы гандляр тканінамі з Ноксвіля), на якой мове гэты верш. Памочнік дачакаўся, пакуль я дамармычу «Der Gipfel des Berges foo-unk-kelt im Abendsonnenschein», і вынес прысуд:

— Здаецца, гэта нямецкая, палкоўнік.

Калі перакласці тое, што я ведаў па-нямецку, атрымаецца прыблізна так: «Не ведаю, што здарылася са мной, чаму мне так сумна. Я не магу забыць старую легенду. Халодна, робіцца цёмна, і павольна цячэ Рэйн. Горны пік зьяе, калі знікае сонца».

Палкоўнік адчуваў, што ў яго абавязкі ўваходзіць прымаць хуткія разумныя рашэнні. За вайну палкоўнік прыняў цэлы шэраг геніяльных рашэнняў, але тут, здаецца, пераўзышоў самога сябе. Прынамсі, я так лічу.

— Калі гэта нямецкая мова, што ён робіць тут? — захацеў даведацца палкоўнік. Праз дзве гадзіны наш ваенны клерк загадаў мне кінуць працаваць, бо я цяпер — батальённы перакладчык.

Неўзабаве прыйшоў загад пра перамяшчэнне. Кіраўніцтву было не да маіх заяваў пра ўласную некомпетэнтнасць.

— Ты размаўляеш па-нямецку на дастатковым для нас узроўні. Мы з фрыцамі доўгіх размоваў весці не будзем, — сказаў мне старшы памочнік. — А гэта будзе твой слоўнік, — сказаў ён і паказаў на вінтоўку.

Памочнік, асноўнай крыніцай пазнання жыцця для якога быў наш палкоўнік, верыў, што амерыканская армія толькі што перамагла бельгійцаў, і цяпер я павінен пасяліцца ў бургамістра, каб мы былі ўпэўненыя, што ён не які-небудзь шпіён.

— І ўвогуле, — падвёў вынікі памочнік, — ніхто з нас, апроч цябе, па-іхнаму не шпрэхае.

У грузавіку, які вёз мяне да бургамістра, я пазнаёміўся з трыма змрочнымі пенсільванцамі — напчадкамі нямецкіх эмігрантаў, — якія добраахвотна пайшлі ў перакладчыкі прыкладна месяц таму. Калі яны ўрэшце зразумелі, што я

ім, мякка кажучы, не канкурэнт і што спадзяюся быць выгнанным з перакладчыцкай пасады цягам дваццаці чатырох гадзін, яны прасякнуліся сімпатыяй і нават паведамілі, што цяпер я называюся Dolmetscher. Яны нават пераклалі мне «Ларэляй». Цяпер у маім слоўніковым запасе было каля сарака словаў (што пахвальна для двухгадовага дзіцяці), але ніводная іх камбінацыя не магла б забяспечыць мне нават шклянку вады.

З кожным паваротам грузавіка я задаваў новае пытанне. — Як па-нямецку «войска»? Як мне спытаць «Дзе ванная»? Як будзе «мне дрэнна»... «добра»... «талерка»... «брат»... «чаравік»?..

Мае флегматычныя інструктары стаміліся, і адзін даў мне кніжачку, кшталту «Нямецкая мова для тых, хто ў акапах».

— Там у пачатку не хапае старонак, — сказаў мне на развітанне адзін з маіх «настаўнікаў» (я якраз злез з грузавіка ля цаглянага дома бургамістра). — Мы з іх самакруткі рабілі.

Раніца толькі пачыналася, калі я пагрукаў у дзверы бургамістра. Я адчуваў сябе акторм

другога плана, які чакае выхаду на сцэну, у пустой галаве круцілася адна-адзіная фраза. Дзверы адчыніліся.

— Dolmetscher, — сказаў я.

Дзверы адчыніў сам бургамістр, высокі стары спадару на чунушцы, які адвёў мяне ў мой пакой на другім паверсе. Ён даволі гасцінна жэстыкуляваў і нешта казаў, так што час ад часу гаварыць «danke schön» падалося мне цалкам адэкватным. Я вырашыў забіць нашу размову загадоўкай: «Ich weiss nicht, was soll es bedeuten, dass ich so traurig bin» [2]. Ён бы пайшоў спаць, зразумеўшы, што яму трапіўся дасведчаны і поўны сусветнага смутку перакладчык. Як высветлілася, гэта было неабавязкова: ён сам хутка сыйшоў, каб я мог сабрацца з думкамі.

Галоўным маім скарбам у той момант была кніжачка. Я вывучаў кожную каштоўную старонку і дзівіўся, як проста ангельскія словы перакладаюцца на нямецкую. Усё, што ад мяне патрабавалася, — гэта знайсці ў

левым слупку патрэбную ангельскую фразу, а пасля прачытаць бэссэнсоўны набор сімвалаў у правым. Напрыклад, «Колькі ў вас гранатамэтаў?» гучала як «Ві філ грэнада ўэафаэ хабэн зіі?» Выкшталцоная нямецкая мова ў фразе «Дзе вашыя танкавыя калоны?» гучала не складаней чым «Во зінт эрн панзэр шпіцэн?». Я шаптаў фразы: «Дзе вашыя гаўбіцы?», «Колькі ў вас кулямэтаў?», «Здавайцеся!», «Не страляйце!», «Дзе вы схавалі свой матацыкл?», «Рукі ўверх!», «З якой вы дывізіі?».

Кніжачка скончылася нечакана, а мой стан перайшоў з маніякальнага ў дэпрэсіўны. Пенсільванцы скурлылі ўсю «ветлівасць», якая была ў першай палове кніжачкі, пакінуўшы мне з той ветлівасці толькі «асаблівасці рукапашнага бою».

Пакуль я ляжаў без сну, у маёй галаве разыгралася драма, у якой я мог бы паўдзельнічаць.

ПЕРАКЛАДЧЫК (дацыз бургамістра): Не ведаю, што здарылася са мной, чаму мне так сумна (абдымае яе).

ДАЧКА БУРГАМІСТРА (сарамліва): Халодна, робіцца цёмна, і павольна цячэ Рэйн.

Перакладчык бярэ яе на рукі і нясе ў свой пакой.

ПЕРАКЛАДЧЫК (пяшчотна): Здавайся!

БУРГАМІСТР (забывае з пісталетам): Ах! Рукі ўверх!

ПЕРАКЛАДЧЫК І ДАЧКА БУРГАМІСТРА: Не страляйце!

З кішэні бургамістра выпадае карта з дыспазіцыяй Першай амерыканскай арміі.

ПЕРАКЛАДЧЫК (убок, па-ангельску): Навошта гэтаму пра-саюзніцкаму бургамістру карта з дыспазіцыяй Першай амерыканскай арміі? І чаму я павінен перакладаць з нямецкай, калі ён бельгіец? (выцягвае з-пад падушкі пісталет 45-га калібру і настаўляе на бургамістра).

БУРГАМІСТР І ДАЧКА БУРГАМІСТРА: Не страляйце! (бургамістр кідае пісталет, нервова ўсміхаецца).

ПЕРАКЛАДЧЫК: З якой вы дывізіі? (бургамістр маўчыць, да

яго падыходзіць дачка, ціха плачучы. Перакладчык не пускае яе). Дзе вы схавалі свой матацыкл? Дзе вашыя гаўбіцы? Дзе вашыя танкавыя калоны? Колькі ў вас гранатамэтаў?

БУРГАМІСТР (разумеючы сваё становішча): Я... Я здаюся?

ДАЧКА БУРГАМІСТРА: Мне так сумна.

Уваходзіць варта з трох пенсільванцаў, якія праходзілі ля дома і пачулі, як бургамістр і дачка бургамістра прызнаюцца ў тым, што яны фашысцкія агенты-парашутысты.

Ёган Крыстаф Фрыдрых фон Шылер — і той не прыдумаў бы лепей, калі б мусіў карыстацца толькі словамі, якія былі ў мяне. У астатнім я не меў ніякіх шанцаў. Да таго ж, не самая прыемная штука быць перакладчыкам у снежны і нават не ведаць, як сказаць «Вясёлых Калядаў».

Я прыбраў ложак і вылез праз акно на двор.

Варта адправіла мяне ў штаб, дзе я сустрэў большую частку нашых афіцэраў. Некаторыя схіліліся над картамі, некаторыя чысцілі зброю. Атмасфера была досыць святочная. Памочнік нашага палкоўніка гуляў з 18-дзюймавым нажом і спяваў «Ave You from Dixie?»

— Халера! — закрычаў ён, убачыўшы мяне. — Гэта ж наш Шпрэхен-зі-дойч! Ну, раскажвай, як там табе ў варажым доме!

— Нічога добрага, — сказаў я. — Яны размаўляюць на ніжнянямецкай, а я — на верхнянямецкай.

Гэта вельмі ўразіла памочніка.

— Ты занадта адукаваны для іх, так?

Ён прабегае пальцамі па лязе свайго страшэннага нажа.

— Думаю, хутка возьмем таго, хто можа размаўляць на любой нямецкай. — І дадаў: — Мы капітулявалі.

— Мы ім яшчэ пакажам, як зрабілі ў Тэнэсі, — сказаў палкоўнік, які на радзіме, у прыватнасці ў Тэнэсі, заўжды перамагаў на вучэннях. — Ты заставайся тут, хлопца. Хутка нам спатрэбіцца перакладчык.

Праз дваццаць хвілін мне зноў давялося ператварыцца ў перакладчыка. Чатыры нямецкія танкі пад'ехалі да нашага штаба, і два тузіны немцаў з кулямэтамі сагналі нас у кучу.

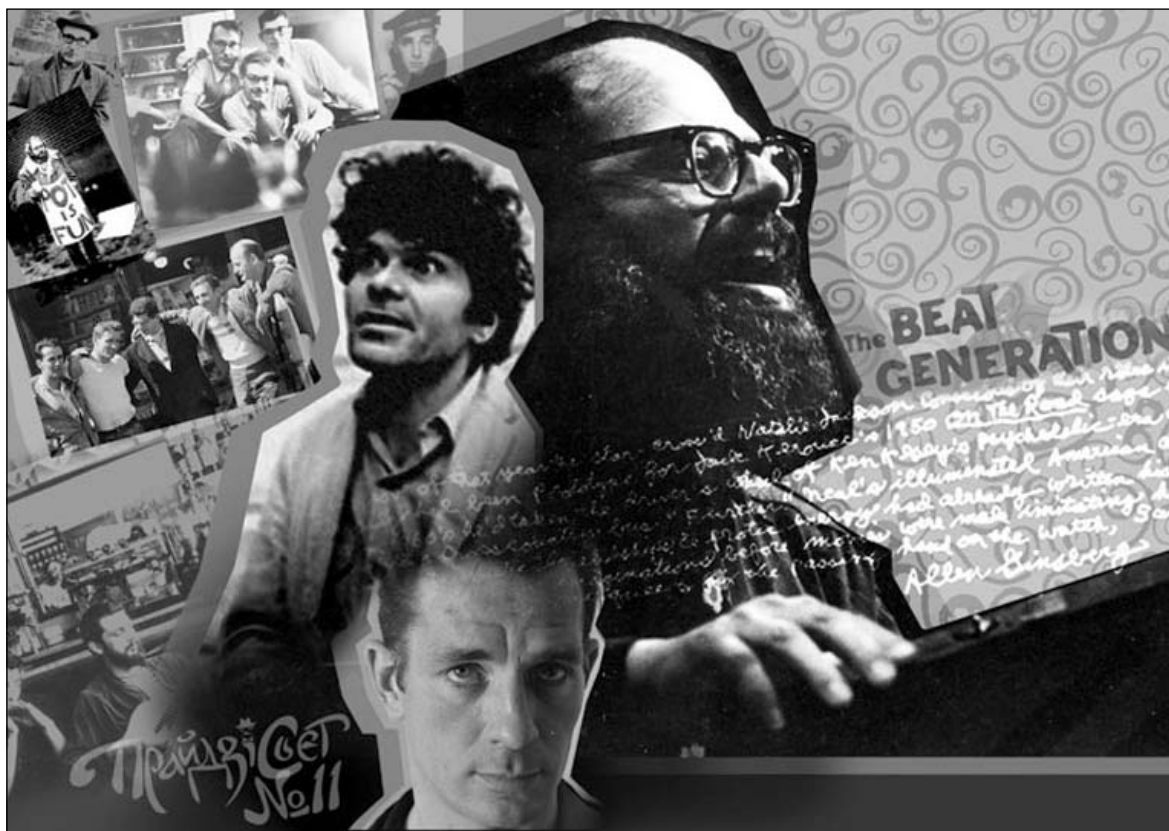
— А ну давай, скажы ім пару ласкавых, — звярнуўся да мяне палкоўнік, дзёрзкі да апошняга.

Я хуценька прабегаю па сваёй кніжачцы, пакуль не знайшоў фразу, якая найлепш адлюстроўвала нашыя пачуцці:

— Не страляйце!

Нямецкі афіцэр падышоў да нас, каб паглядзець, каго злавіў. У яго руцэ была кніжачка, трохі меншая за маю. Ён спытаў:

— Дзе вашыя гаўбіцы?

[1] Der Arme Dolmetscher — бядак-перакладчык (ням.).

[2] Першыя два радкі з «Ларэляй» Г. Гайнэ: «Не ведаю, што здарылася са мной, чаму мне так сумна...».

▶ ПУБЛІКАЦЫІ

ЗАПАВЕТЫ ЯКУБА КОЛАСА

ПАСЛЯЮБІЛЕЙНЫЯ РАЗВАГІ

Вера МІЦКЕВІЧ

Мінулы год, багаты на літаратурныя юбілеі Янкі Купалы, Максіма Танка, Якуба Коласа, парадаваў шматлікімі публікацыямі, даследваннямі. Асобныя нумары рэспубліканскіх літаратурных часопісаў былі прысвечаны народным паэтам. На пачатку студзеня выйшаў з друку апошні 20-ы том Збору твораў Якуба Коласа...

«Verba volant, scripta manent» — «Словы адлятаюць, запісанае застаецца», — казалі старажытныя рымляне. Так, напісана шмат, але некаторыя моманты ў публікацыях выклікаюць здзіўленне, недаўменне ці нават абурэнне.

Першае, што мяне ўразіла, — гэта досыць свавольнае абыходжанне з выключным па сваім змесце і магутнасці гучання публіцыстычным твораў Я. Коласа «Мой заповіт». У газеце «Народная Воля» ад 21.08.2012 г. у рубрыцы «Асобы» змешчаны матэрыял Георгія Чыгіра «Я прыйшоў дзеля Вас...» — грунтоўнае і цікавае інтэрв'ю, якое заканчваецца ўзятым у дзюкосе тэкстам «Майго заповіту». Праўда, уласна ад заповіту там мала што засталася: назва і дата напісання адсутнічаюць, а па самім тэксце я налічыла каля 20 памылак... Вось такая «льжжэ дзёгцю» на пасашок. Арыгінал твора знаходзіцца ў фондах музея песняра, была магчымасць удакладніць па першакрыніцы. Упершыню «Мой заповіт» Я. Коласа быў надрукаваны ў газеце «Рэспубліка» ад 31.10.1992 г. на першай старонцы ў факсімільным варыянце. Можна было звярнуцца і да гэтай публікацыі...

Але ж сапраўдная кульмінацыя непавагі да выдатнага твора чакала мяне, як і ўсіх прысутных, на заключным юбілейным мерапрыемстве ў Белдзяржфілармоніі 15 снежня 2012 года, дзе ўжо са сцэны ўрачыста гучаў «Мой заповіт» з такім жа мноствам памылак!

Сорамна, спадарства! На вялікі жаль, не абышлося без памылак, праўда, у значна меншай колькасці, і ў 16-ым томе апошняга Збору твораў Я. Коласа, куды быў уключаны «Мой заповіт» упершыню. Гэтыя памылкі, як і іншыя, знойдзеныя ў 1-19-ым тамах, былі выпраўлены ў раздзеле «Заўважаныя памылкі і недакладнасці» ў апошнім 20-ым томе.

Што датычыць Збору твораў у 20-ці тамах — гэта прадмет асобнага даследвання. Была зроблена велізарная праца па ўкладанні, стварэнні навуковага каментарара, якая вялася на працягу многіх гадоў цэлым калектывам тэкстолагаў, музейшчыкаў, архівістаў, выдаўцоў, сябраў Рэдакцыйнай рады. Былі розныя думкі, спрэчныя пазіцыі, не заўсёды ўдавалася даследаваць тую ці іншую сітуацыю, ды і калектыву тэксто-

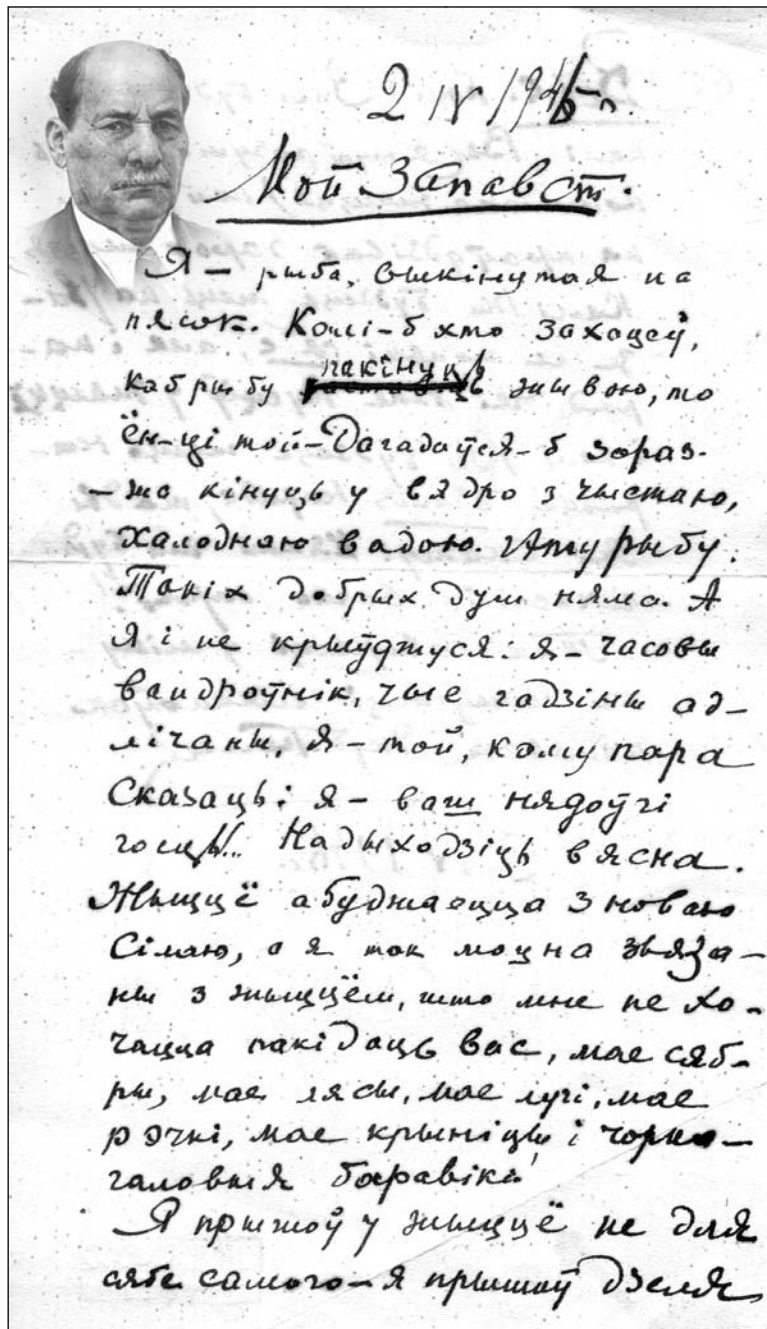
лагаў мяняўся. І, безумоўна, памылкі будуць яшчэ знаходзіцца і ўдакладняцца. Для прыкладу: так і не была выпраўлена памылка тлумачэння значэння слова «ворчык» у кантэксце паэмы Я. Коласа «Новая зямля»: «Прывёў ён дзядзьку ў карыдорчык // (Абодвух іх трымае ворчык)». У 8-ым томе Збору (падрыхтавала тэксты і каментарыі 8-га тома Э.А.Золава) у каментарыі пададзена: «ворчык — прыстасаванне для прыспражкі каня ў дапамогу каранніку; барак; тут: у пераносным значэнні», у папярэдніх двух Зборах твораў — «пастролак». У кантэксце «Новай зямлі» слова «ворчык» — невялікі мяшок, торба, ад польскага worek — woreczek — мяшчок, сумка з тканіны. Сэнс тут адзіны: дзядзька Антось едзе на цягніку ў Вільню «зайцам», у «торбе з кутасамі» трымае «хабар», каб аддзячыць кандуктару, і кандуктар цудоўна пра гэта ведае. Так занатавана — звяртаю ўвагу — у прыжыццёвым! Зборы твораў класіка ў 7-тамах (т. 4, с. 496), калі сам народны паэт праглядаў паэму, рабіў заўвагі па тэксце. Пацвярджэнне знаходзім у «Матэрыялах для слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак» пад рэдакцыяй М.Жыдовіч (Мінск, выд-ва БДУ, 1974, с. 35): ворах — мяшок.

Далей — публікацыя ў газеце «Комсомольская правда» ад 29 лістапада-5 снежня 2012 г. Надзеі Белахвосцік з доўгай назвай «Якуб Колас неохотно платил партийные взносы, но помогал деньгами Анне Ахматовой», дзе ёсць, на першы погляд, дробныя, але нядбайныя памылкі. У пераліку псеўданімаў Я. Коласа: КуКодесник — памылка друку, трэба — Кудесник; псеўданімы Марцін, Марцін з-за рэчкі — Я. Коласу не належаць. Цытата з тэксту: «...огромное впечатление произвело стихотворение народовольца Якубовича-Мельшина «Колос». У сапраўднасці размова ідзе пра пераклад Пятром Якубовічам-Мельшыным на расійскую мову з польскай верша «Батрак» польскай паэтэсы Марыі Канапіці-

Вельмі хацелася б, каб такія неабходныя кожнаму творцу рысы, як этычнасць, дакладнасць, выверанасць фактаў, адказнасць за пададзеныя звесткі ў друку заставаліся галоўнымі ў іх дзейнасці

кай, які ў арыгінале называецца «Wolny najmita» (гл. часопіс «Польмя», 1994, № 7, с. 245). Нарэшце, у апошнім сюжэце вядзецца размова пра ўжо шырокавядомы ліст Я. Коласа аб стане беларускай мовы, які ён прыносіў у ЦК КПБ у апошні дзень свайго жыцця. І зусім не «сложно сказать, когда оно было написано» — 25.05.1956 г., калі пазнаёміцца з дакументамі і матэрыяламі ў кнізе «Купала і Колас, вы нас гадавалі» (кніга другая, частка другая, укладальнікі В. Селяменеў, В. Скалабан, Мінск, 2012, с.194-201).

Летась пачылася свет кніга слонімскага краязнаўцы, пісьменніка Сяргея Чыгрына «Па слядах Купалы і Коласа» (Мінск, Кнігазбор, 2012), якую складаюць

літаратурна-краязнаўчыя артыкулы і вершы. Вельмі добра, што пад адну вокладку сабраны напісаныя ў розныя гады цікавыя артыкулы. Узбагачаюць кнігу раздзелы пра Уладзіслава Чаржынскага і Аляксандра Вазнясенскага. У раздзеле «Незабыўны Алег Лойка і яго згадкі пра песняроў» чытаю: «Алег Антонавіч пра Купалу і Коласа мог распавядаць гадзі-

намі [...] Жонка Якуба Коласа — Марыя Дзмітрыеўна — была даволі багатай жанчынай, ідэальнай, інтэлігентнай мяшчанкай, вельмі выхаванай, хатняй, адданай мужу». Ствараецца такое ўражанне, што Канстанцін Міхайлавіч толькі таму і ажаніўся з Марыяй Каменскай, што яна была багатай. І як жа гэта «багатая мяшчанка» пайшла замуж за простага настаўніка, сялянскага сына, які толькі год як выйшаў з турмы? Для параўнання прывяду іншыя цытаты. З перапіскі родных братоў Марыі Дзмітрыеўны Івана і Міхаіла Каменскіх, Іван піша брату ў 1911-1912 гадах: «К праздніку [Вялікдня. — В.М.] купил Маруси шляпу за 8 р. и дал ей 10 р. на шитье жакета...»

(прыватны архіў). З кнігі Данілы Міцкевіча «Любіць і помніць» пра побыт сям'і на Куршчыне ў 1917-1920-х гадах: «Памятаю, як зусім знясіленая хваробай і голадам мама апусціла на падлогу школьную дошку, паклала на яе мяне і майго меншага брата Юрку і сама, зняможаная, легла з намі. Прышоў бацька, пабачыў нас у такім стане і заплакаў. Кінуўся ратаваць...». Такое было багацце! Так, Марыя Дзмітрыеўна была багатай — сваёю душою, светапоглядам, чулівым сэрцам, светлымі думкамі. Дарэчы, пры жыцці сам Алег Антонавіч не падаваў гэтыя эпізоды ў друку. Тое ж датычыць яго выказванняў у кнізе С. Чыгрына «Па слядах Купалы і Коласа» пра пляменніцу Янкі Купалы Ядвігу Юліянаўну Раманоўскую. Куды цікавейшай і патрэбнай мне падаецца пошукавая праца па лініі прататыпа коласаўскай Ядвісі: знайсці яе сляды ў Польшчы, нашчадкаў, удакладніць біяграфічныя звесткі. Вядома, што Ядвіга Ігнаціўна Баранцэвіч жыла ў Слоніме, пасля пераехала ў Польшчу. У запісках Данілы Міцкевіча пазначана, што яе прозвішча па мужу — Бушынская...

У «Летапісе жыцця і творчасці Якуба Коласа», складеным Міхасём Мушыньскім (апошняя выданне 2012 года, больш чым 1120 старонак), Я. Колас «аднойчы застаўся на тыдні два» на

Валожыншчыне. Адзін-два дні — яшчэ можна дапусціць, а не паўмесяца. Але далей сюжэт становіцца падобным на фантастыку: Я. Коласа ў вёсцы Палачанка наведвае і жыве побач у палатцы, вядзе з песняром размовы... Уладзімір Дубоўка. Дубоўка, які па апошнім прыговору быў рэабілітаваны позняй восенню 1957 года і ўпершыню за 26 гадоў прыехаў з высылкі ў Беларусь у снежні 1957-га! Дзе быў Я. Колас у той час — тлумачыць не трэба: на Вайсковых могілках. Дакументальна вядома іншае. У 1955 годзе Я. Колас вёў з У. Дубоўкам перапіску, пісаў у Пракуратуру ССРСР, каб хутчэй вызваліць з няволі таленавітага пісьменніка. На вялікі жаль, сустрэцца ім ужо не давялося...

«Дзе густа, а дзе пуста»... Такое ўражанне склалася ад знаёмства з кнігай «Гісторыя Пінска. Ад старажытнасці да сучаснасці» (Мінск, Вышэйшая школа, 2012), падрыхтаванай аўтарскім калектывам. Безумоўна, гэта вельмі патрэбнае выданне, у якім, як пазначана ў анатацыі, «ўпершыню на вялізным дакументальным матэрыяле са шматлікіх айчынных і замежных архіваў даследуецца гістарычнае аблічча горада Пінска ад старажытнага часу да сучаснасці». Зацікавіла інфармацыя пра гісторыю Палескіх чыгунак, пра грамадскае жыццё горада, перыядычныя выданні, пра перыяд Першай сусветнай вайны. Там жа жыву Я. Колас у 1912-1915 гадах, у Пінску працаваў настаўнікам, развіваўся як творца, стварыў сям'ю, прызываўся ў войска, слыходзіў з сям'ёю ў бежанства. Галічча было б убачыць падраздзел, прысвечаны песняру, у 4-м раздзеле кнігі «Пінск у складзе Расійскай імперыі». Тым болей, што ў кнізе ёсць падраздзелы 5.5 («Палескія дні Аляксандра Блока») і 6.4 («С. Булак-Балаховіч у Пінску»). І якое ж чакала мяне здзіўленне, калі на 70 старонках 4-га раздзела адшукаўся ўсяго адзін абзац: «Свае замалеўкі аб жыцці простых пінчукоў пакінуў Якуб Колас, які ў 1912 г. жыў у Пінску і выкладаў у прыходскім вучылішчы». І далей прыведзены ўрывак з трылогіі «На ростанях» пра палешукоў. Вывады напрошваюцца самі сабой...

На двары — XXI стагоддзе, новае тысягоддзе, свет валодае навішымі інфармацыйнымі тэхналогіямі і магчымасцямі. Знаходзяць, ствараюць, апрацоўваюць гэтую інфармацыю далёка не механічныя роботы, а прафесійныя журналісты, навукоўцы, пісьменнікі, гісторыкі. І вельмі хацелася б, каб такія неабходныя кожнаму творцу рысы, як этычнасць, дакладнасць, выверанасць фактаў, адказнасць за пададзеныя звесткі ў друку заставаліся галоўнымі ў іх дзейнасці. У большасці сваёй сучасны чытач — абыяцель, які верыць таму, што і як напісана, і не ўнікае ў дэталі і сэнс. Матэрыялы ж, пададзеныя на высокім прафесійным узроўні, даюць магчымасць чытачу грамадна арыентавацца ў велізарнай сучаснай інфармацыйнай плыні.

▶ ДРУК

«НЕ ЗРОКАМ, А СЭРЦАМ...»

ЛегАЛ

Аналізуеш літаратурныя разборкі на сайтах і каментары ў сацыяльных сетках і думаеш: кранты беларускаму пісьменству, а ты яшчэ спрабуеш выстройваць нейкія пражэкты... Ніхто даўно нічога вартага не піша на гэтай сялянскай і літаратурна недаспелай мове, на якую ўжо і ў аграгарадках моршчацца... Словам, ні твораў, ні чытачоў.

Нацыянальны ступар. Але, адсопшыся, чытаеш на тых жа сайтах і ў друкаванай перыёдыцы рэцэнзіі на новыя кнігі нашых пісьменнікаў — іnanoў шызееш, бо, аказваецца, што мы на новым вітку творчага ўздому і нарэшце дараслі да еўрапейскіх мастацкіх каштоўнасцяў! І ў Тані — талент, і ў Мані — дар, і Валодзя — геній, і Альгерд — прарок...

Адкуль раптам такі кантраст?! Я вам скажу: ён з аднаго месца — з пад пыльнай клавіатуры. Менавіта там ашываецца заразны вірус, які з цягам часу дарэшт забівае творчую патэнцыю літаратараў. За кампутарам (ці наўтбукам) чалавек ужо цалкам не аддае сябе мастацкаму тварэнню (суперажыванню пражытага — цяжкай і нярэдка пакутнай душэўнай і духоўнай працы), а ўскладае надзеі на дапамогу штучнага электроннага інтэлекту (і гэта робіцца ўжо на падсвядомым узроўні і часам нават незалежна ад нашых намаганняў)...

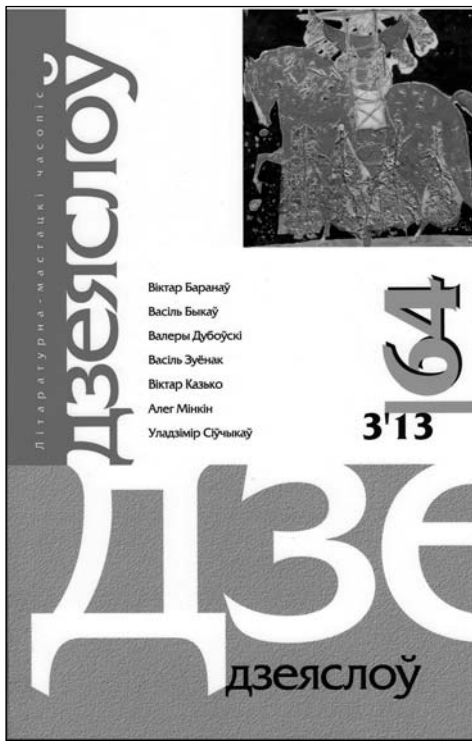
На гэтым фронце ўсё трохі іншае — і пісьменнік, і тэкст, і чытач. Усе яны эвалюцыянавалі ў бок сучасных нанатэхналогій, пакінуўшы не паспяваючую след за імі прыроду сутнаскага зямнога чалавека (яго тонкія пачуцці, перажыванні, боль і слёзы, што робяцца ўсё больш і часцей абьякавымі, незразумелымі і непрымальнымі — проста лішнімі — для машынага мыслення). Пара б ужо літаратарам, літаратуразнаўцам і крытыкам сабрацца за круглым сталом ды сур'ёзна і грунтоўна, а не похапкам і ў раздрай, абмеркаваць гэтую праблему — развіцця сучаснай беларускай нацыянальнай літаратуры. А самае істотнае з таго апублікаваць у літаратурнай перыёдыцы для шырокага кола чытачоў і падвядзення нейкай, няхай і няпоўнай і часовай, рысы...

Гэта вось такая набалелая запёўка для чарговага агляду «Дзеяслова», у якім, дарэчы, ёсць што пачытаць і адзначыць.

Любоў, спагада, развага, споведзь і спадзяванне ў лепшых радках вершаў вядомага паэта **Васіля Зуёнка**. Даніна душы ўсю паміраючаму і смяротнаму... **Васіль Васільевіч**, як сёння модна казаць, не такі раскручаны (ды проста ніколі не раскручаны), як скажам, яго калегі па пакаленню **Барадулін**, **Бураўкін** ці **Гілевіч**, аднак вядомы выбітнымі сваімі творами, пачынаючы ад помнага многімі: «*Ніхто не пачуў: яблык упаў дасвецецям — ля Халопеніч, на Беларусі. Ніхто не пачуў — ні людзі, ні травы, ні вецер... Ніхто, а свет зямны здрыгануўся...*». Новыя вершы паэта, як лірычнае (а значыць, шчырае) апраўданне пражытага — не перад людзьмі, умоўнымі чытачамі, а перад той таямнічай апошняй іпастасцю, што ёсць тут над усім сутнасным...

Гары, згарай, мая душа.

*А можа, покуль змрок агорне, —
Няхай не з зорнага каўша
Святло пальцеца — хай спярша
Камусьці ў беспрасветнай зборні
На кропельку — а стане зорнай...*

Віктар Баранаў
Васіль Быкаў
Валеры Дубоўскі
Васіль Зуёнка
Віктар Казько
Алег Мінкін
Уладзімір Сіўчаў

Працягнута друкаванне рамана «Грэх» **Алесь Усені**. Можна было б, у пэўным сэнсе, лічыць першую палову рамана пашыранымі літаратурнымі ілюстрацыямі да яго глыбокай гістарычнай архіўнай канвы, калі б не ідэяная лінія, якая, па аўтарскай прадмове бачна, нейкім чынам звязвае тую эпоху (напоўненую цяжкай і няроўнай па сіле барацьбой іудзей з Рымскай імперыяй за суверэннасць Ізраіля, якая, на жаль, абярнулася поўнай паразай яўрэяў і адцягнула іх чаканую мэту дзяржаўнасці ажно да 1948 года) з сучаснымі рэаліямі жыцця ўжо ў другой кніжцы рамана... Вельмі просты і празрысты стыль пісьма дае нечаканы эффект — ён хвалюе непрадбачанымі падзеямі і ўчынкамі герояў і зацягвае ў хранікальна-таямнічы інтрыгуючы сюжэтны калейдаскоп аўтарскага стрыманага расповеду...

Рэдкая публікацыя вершаў вядомага паэта **Алега Мінкіна**, які жыве ў Вільні, зарабляючы гасстарбайтарствам на будоўлях Масквы, вылучаецца адметным лірызмам, душэўнай танальнасцю і ўнутранай мелодыкай. І хоць цяперашнія яго вершы «грашаць» палітычнай і сацыяльнай публіцыстычнасцю, але, як заўжды, іх праявіны змест укладзены ў шыкоўна-каларытную нацыянальную абгортку... Вобраз сучаснага беларуса Кукабакі прыцягнуты да хаямаўскага хмельна-лірычнага ўвасаблення... Такім чынам, можна лічыць, што па часе адбыўся пераход паэта ад стварэння самотна-замілаванага, пэўным чынам, настальгічных вобразаў беларускай нацыянальнай гісторыі да вобразаў сучасных, поўных скептыцызму, іроніі і паблажліва-крытычнай прыземленасці... Вось узор сінтэзу класічнага (кніжнага) з неакласічным (грамадзянска-патрыятычным) лірычным вобразам сучаснага А. Мінкіна ў вершы «Васілёк»:

*Стракочуць зычна конікі ля ганку
«Салёна прыгажосці», дзе ад ранку
Дзяўчына з вёскі беларускай Петракі
Наколкі робіць і праколвае пупкі.
А недзе там лагодны ветрык ве,
Сіне васілёк і жыта палавее...
І ў забыцці выколвае рука
Замест пачвары кветку васілька.*

Прадоўжана публікацыя апавяданняў **Віктара Казько**, напісаных у эксперыментальным жанры, блізім па стылі да антыўтопіі. Шматмерныя і неадназначныя вобразы Моці, утрыраваныя і гіпербалізаваныя, пераасэнсоўваюцца і дадумваюцца чытачом па ходу чытання, пісьменнік

толькі робіць пэўныя намёкі, падказвае арыенціры, накіроўваючы ў правільны бок, каб неўпрыкмет вывесці на правільны шлях — у нашу сучасную па-свойму шчаслівую электаральную Беларусь... Складнікі расповеду — іронія ды гумар — тут сябе апраўдваюць.

Васіль Макаравіч вядомы як адмысловы майстар вершаскладання (асабліва вызначыўся ў паэмах) — адбойная рытміка, віртуозная рыфмоўка (напорысты публіцыстычны стыль паводле Маякоўскага). Яго творы вартыя прачытання найперш маладымі паэтамі, якім ёсць у чым папрактыкавацца ў Васіля Сцяпанавіча.

Пульс часу адчувальны, гістарычная падаплека непрытаная, патрыятычны напад відавочны... Паэзія таксама прысутная. Варта згадаць і не так даўно апублікаваны ў «Літаратурнай Беларусі» яго твор, прысвечаны памяці **Васіля Быкава**. Гэтыя публікацыі ў незалежнай літаратурнай перыёдыцы гавораць пра тое, што ў паэта ёсць праблемы з цензурай у дзяржаўных літаратурных выданнях, як у сябра «дзяржаўнага» СПБ... Вядома, такое там не надрукуюць:

*З нафтавымі
Шчодрымі услёскамі
Дый гадоўлі нашай валацугамі
Прымраюць знахары крамлёўскія
Дзеля нас аброць тугую
З цуглямі.
З вышынёй
Паднебнай і бяздоннаю,
Шэпчам мы заклён святы з замовамі —
Толькі б дома нам не быць бяздомнымі,
Толькі б з мовай нам не стаць
Бязмоўнымі!*

Вылаўленыя з жыцця і тонка падмастацчаныя для літаратуры вясёлыя кароткія зацэмы **Уладзіміра Сіўчыкава**. Не ўсю паверыш, але ўсю пасміхнешся.

Вершы стала замкнёнага ў сабе паэта, які не заяўляўся раней з публікацыямі, але ўрэшце з'явіўся ў нашай паэзіі ў паважлівым узросце з важкім мастацкім набыткам. Гэта пра **Валеры Дубоўскага**. Тэмы ў паэта спрадвечныя:

*Ці то канчаток мы,
Ці то зачын?
Здалёку мы,
З апошніх далачынь.*

Друкуецца дзіўная навіла **Паліны Качатковай** «Люстэргі», застаючыся, як у маім прыватным выпадку, без уражлівых адлюстраванняў прачытанага...

Адметная лірыка **Ганны Аўчынінікавай**, але даволі статычная ў змястоўным плане.

*Я прымаю шаленства і грэм.
У тэатры падзелены ролі:
Ты ніколі не будзеш маім,
Я тваёю не буду ніколі.*

(Нібы ў таго **Вазнясенскага**: «*Я тебя никогда не увижу. Ты меня никогда не забудешь*»). Аднак у паасобных вершах паэтка самасная і таленавітая (адзін з такіх яе радкоў я скарыстаў для назвы агляду).

Запамінаюцца мудрыя расповеды з афарыстычнымі высновамі ў публікацыі абразкоў **Віктара Сазонава**.

У традыцыйным рэчышчы напісаны вершы **Міколы Кандратава**. Лепшыя з іх вылучаюцца сталасцю думкі і тонкай даткліваасцю вычуванняў, шырокім наборам выяўленчых сродкаў. Але бывае, што «сядае слова» — і «свет без паэтаў псе»... Гэта паказвае на аўтарскую няўважлівасць пры канчатковым рэдагаванні ўласных тэкстаў. Але ёсць вершы, якія гавораць пра даволі высокі паэтычны патэнцыял аўтара...

Нічога для сябе новага і асаблівага не вычытаў я ў зацемках маладога дэбютанта часопіса **Югена Мартыновіча**. Аднак звярнуў увагу на яго творчае жаданне шукаць (і зрэдку знаходзіць) свой стыль і сваю літаратурную форму. Удачы!

А вось дэбют **Кірыла Мяцеліцы** — шматабяццальнага заяўка на паэзію. Яго арыгінальнасць і адначасна прастасць даюць ёй (паэзіі) права на жыццё, прынамсі, сучаснае.

Публікуецца палітычна-займальны раман украінскага пісьменніка **Віктара Баранава** ў перакладзе **Валерыя Стралко**. Твор з усімі сучаснымі праявамі лірыкі і агрэсіі, патрыятызму і цыннізму. Падзеі адбываюцца ва Украіне, але для чытача не было б дзіўным, калі б аўтар перанёс іх дзеянне ў іншыя краіны былога СССР...

Друкуецца вельмі цікавая і нязмушаная (разгорнутая) гутарка **Зінаіды Гімпелевіч з Васілём Быкавым**, якая шырэй прыадкрывае характар гэтага вялікага нацыянальнага чалавека і творцы. Асабліва карысным будзе чытанне для маладых літаратараў. Да прыкладу, на цікавае пытанне Гімпелевіч пра мажлівы пераход Быкава на расійскую мову пры такім цяжкім стане беларускага грамадства і самой мовы нацыі, каб займець у Расіі шырокага чытача, **Васіль Уладзіміравіч** адказаў так: «*Я ніколі гэтага не зраблю. Канечне, мая расійская цалкам адпавядае таму, каб на ёй пісаць. Яна палепшылася дзякуючы майёй перакладніцкай практыцы. Але навошта мне гэта рабіць? Дзеля чаго? Я лічыў бы такі «пераход» жахлівай здрадай у адносінах да майго роднага слова і, канечне, у першую чаргу да сябе самога*».

Публікацыя артыкула **Міколы Нікалаева** «Першы японец у Савецкай Беларусі» разгортвае досвед і светапогляд беларусаў на сваю гісторыю — далей на Усход...

Пра ВКЛ і бітву з татарамі ля Сіняй Вады, што ў цяперашняй Украіне, піша **Мікола Ліннік**. Сёлета нашы паўднёвыя браты святкавалі 650-годдзе Вялікай бітвы.

Займальнае эсэ пра старыя рэчы друкуе **Міхась Булавацкі**.

Трошкі разбэрсаныя (несабраныя) урывацныя запісы пра Беласточчыну і «Беларускі трыялог» на радзіме **Сакрата Яновіча** ў Крынках публікуе мастак і эсэіст з Берліна **Алесь Гарановіч**.

Вядомы крытык **Сяргей Кавалёў** разважае над страчаным праектам пакалення драматургаў, што ядналися ў «Бум-Бам-Ліце».

Друкуецца суплёт ужо вядомых у інтэрнэт-прасторы рэцэнзій на кнігі шортлістэраў прэміі Гедройца.

Генрых Далідовіч піша пра творчы плён вядомага пісьменніка, паэта і эсэіста **Алесь Пашкевіча**. Ёсць вельмі трапныя і раней не заўважаныя характарыстыкі і пазнакі, якія варта ведаць чытачам пры знаёмстве з літаратурным набыткам і жыццёвай планідай гэтага адметнага творцы.

Аўтар амаль прачытанага вамі агляду **(Леанід Галубовіч)** разважае над спробай літаратараў **Гарадзеншчыны** выдаваць свой штогодні альманах «Новы замак», над удачамі і хібама першага незалежнага «бліна» ды параўнальным аналізам яго з берасцейскім альманахам «Жырндоль».

Завяршае публікацыі рубрыка «Дзеяніс» з кароткімі анатацыямі новых кніжных выданняў.

Што ж, лета выдаецца гарачым. Прывольным часе ад спёкі няблага схавацца ў зацененым месцы з чарговым нумарам «Дзеяслова». Я ўпэўнены, што вычуванне абгаворанага вышэй «*граху*» вас ахалодзіць, а лірычны «*гасстарбайтар*» ацвярэзіць і не давядзе да дрымоты... Душэўнай гармоніі!

▶ «КНИГАРНЯ ПІСЬМЕННІКА»

АБРАНЕЦ ЛЁСУ, АБО «БЕГ ПА САМААДЧУВАННІ»

Ходзяць чуткі, што ў найноўшай беларускай паэзіі ёсць два самыя прыгожыя і самыя запамінальныя хлопцы (якія, да ўсяго, яшчэ і лепшыя сябры) — Анатоль Івашчанка і Усевалад Сцебурака.

Хто не верыць — палазце ў інтэрнэце ў сацыяльных сетках, каб пераканацца ў гэтым. Гаворка вядзецца не толькі пра знешняе, але і ўнутранае. Звернемся да новай кнігі аднаго з вышэй згаданых твораў — Усевалода Сцебуракі.

Ніхто не мае права жыць з Паэтам, кахаць, пакутаваць і раўнаваць яго не твая дні, калі б ён даў пра гэта, не той напой, які б ён піў нагбом.

Чытаючы гэтыя радкі, якія належаць аднаму з самых трагічных і экстравагантных паэтаў нашай літаратуры XX стагоддзя — Анатолію Сысу, міжволі пачынаеш шукаць твораў, што адпавядаюць апісанаму ім вобразу «вольнага мастака», у дні сённяшнім, у стагоддзі XXI-м. І знаходзіш.

Вось, прыкладам, паэт, празаік, блогер Усевалад Сцебурака. Любы літаратурны рэдактар (а, як вядома, у кожнай прафесійнай супольнасці ёсць свае сакрэты і адмысловыя азначэнні толькі «для сваіх»), сказаў бы: «Гэта той выпадак, калі паэт мае талент ад Бога, прычым прыродных здольнасцей настолькі багата, што творца можа нават не аздавацца працаваць над сабой». Бываюць улюбёныя лёсу, для якіх лічбы ў вядомым афарызме:

«Поспех — гэта 1% таленту і 99% працы», мяняюцца месцамі.

У. Сцебураку шэраг самых розных заняткаў і захапленняў (прыкладам, прафесійны тамата або прыгажун, чыё фота трапляе на першыя палосы газет або глянцавую вокладку часопіса) ніякім чынам не замінае займацца сур'ёзнай паэзіяй. Бо здаровы эгацэнтрызм толькі становіцца адбываецца на вобразе лірычнага героя ягонных вершаў. А гістарычная адукацыя дапамагае аўтару ўпісацца ў нацыянальны кантэкст.

Узор таму — другая кніга Усевалода, якая нядаўна пабачыла свет у серыі «Кнігарня пісьменніка» Бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў.

І калі творца піша ў вершы «Пакрыўджанай Музе»:

Ты крыўдзіся — я не пішу табе вершаў, Хоць, зрэшты, умею. А ведаеш, я вызнаю цябе першай, І ў вершах нямею.

Як можна на такое нязмушанае паэтычнае маўленне і тонкі камплімент адначасна і суб'есдніцы, і самому сабе, пакрыўдзіцца? Харызматычнасць і ўменне быць асобай медыйнай — якасці, якіх многім моцна таленавітым творцам не стае. А ў нашага сённяшняга героя гэтага — з лішкам.

У новую кнігу ўвайшлі вершы (у тым ліку асобныя творы з папярэдняга зборніка «Крушныя» і некалькі перакладаў А. Вазнясенскага) і праявіліся зацемкі, напісаныя цягам апошніх гадоў.

І на гэтых 96-ці старонках можна знайсці гарадскія («Здарова, мой горад!») і вясковыя («Восень — бурштын і мёд») пейзажы, філасофскую («Давай падлічым pro et contra») і сацыяльную («Зьмітру Дашкевічу да 31-га дня народзінаў») лірыку, не кажучы ўжо пра вечную тэму кахання або кароткія рыфмаваныя гісторыі з жыцця гараджаніна. І нават аповед пра «пакаленне last» замест пасляслоўя. І выслоўі-«гемаркі» кшталту «Паміраючы, упэўніцеся, што вашае жыццё скончана». Тут ёсць калі не ўсё, то многае, што дапаможа нам болей дазнацца пра У. Сцебураку — як пра асобу і як пра паэта.

Распушчаецца цукар у каве, сіній хваляю плавае дым. І аднолькавы прысмак гаркавы — і ў душы, і ў кубку маім.

І паколваюць дробязі лёсу — крошкі хлебныя на прасьціне, і падносяць ізноў папяросу цень да вуснаў на гладкай сьцяне.

І вісіць верасьнёўская поўня ціхім шыбеннікам нябёс. Я б пакутную зьяў, ды няроўня — не дарос.

На вокладцы кнігі «Бег па самаадчуванні» — чырвоная мішэнь. Ці пацэліць Усевалад Сцебурака ў чытацкія сэрцы? Паглядзім. Але ў самы ялыгач паэзіі відавочна патрапіў.

Віка Трэнас

ВЫСАКАРОДНЫ РЫЦАР НАЙНОЎШАЙ ПАЭЗІІ

Хто сказаў, што ў Беларусі няма сапраўдных мужчын — галантных, адукаваных і высокаінтэлектуальных? Магчыма, часы рыцарства і засталіся ў Сярэднявеччы, дый і джэнтльменства, можа, не ў модзе сучасных маладзёнаў.

Але ў беларускай паэзіі пакалення трыццацігадовых высакародны рыцар, сімпатычны ва ўсіх адносінах, дакладна ёсць — Анатоль Івашчанка.

(Рэмарка: дзяўчаты, не спакушаіцеся — Прыўкрасная Дама ў нашага творцы, як і трое цудоўных дзетак, ужо маюцца. Аднак ніхто не замінае чытачам і чы-

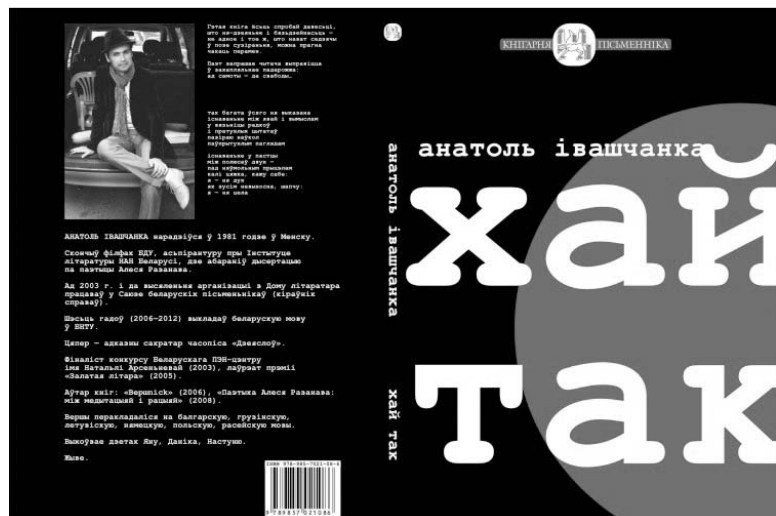
тачкам адчуць смак паэзіі, надрукаванай у новай кнізе Анатолія, што выйшла ў серыі «Кнігарня пісьменніка» Бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў.)

«Хай так» — так называецца другі паэтычны зборнік спадара Івашчанкі, куды ўвайшлі вершы, напісаныя цягам апошніх сямі гадоў. І творы ў выданні падзелены на сем раздзелаў. Выпадковасць ці вера ў магію лічбаў? Варта было б запытацца ў аўтара.

Творы ў рыфму і верлібры, каверы і пераклады, шэраг прысвятленняў калегам-сябрам-сучаснікам і нават «незавершаных верш» (недапісанае, але вартае апублікавання) — многае ўвайшло ў гэтую кнігу. Ад кранальных паэтычных аповедаў пра дарагіх і блізкіх аўтару людзей — да твораў вострасацыяльнай тэматыкі. Кожны знойдзе тут нешта адметнае для сябе.

кнігу, што дасталася ў спадчыну, паклаў у кішэнь гаспадар яе даўно спачыў ён рупліва збіраў сваю вялізную бібліятэку недарма?..

Віка Трэнас

«У НОЧЫ — СВАЯ ЛОГІКА»

Віктар Марціновіч з яго раманам «Сфагнум» (серыя «Кнігарня пісьменніка» Бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў) працягвае традыцыі Яна Баршчэўскага і Юрыя Станкевіча.

Ён даўно, ужо каторы год, прыглядаецца да міфаў і архетыпаў як сродкаў вытлумачэння ірацыянальнай рэальнасці цяперашняй Беларусі. Гэта відаць з яго публіцыстыкі, дзе інгрэдыенты — з аднаго боку, міфалогіка, з другога — кавалкі заходняга сацыялагічна-філасофскага мыслення.

Раман «Сфагнум» (сфагнум — мох без каранёў, насення, кветак, пладоў) таксама напісаны праз гэтую, абраную аўтарам як вытлумачальны інструмент, прызму.

Раман злучае такіх, здавалася б, розных і разначасавых беларускіх пісьменнікаў, як Ян Баршчэўскі («Шляхіц Заваляня») ды Юрыя Станкевіч («Любіць ноч — права пацукоў»). І гэтым замацоўвае тэндэнцыю, якую можна назваць тыпова беларускай, тутэйшай.

Чаму Баршчэўскі і Станкевіч, а не Іван Мележ з яго «Людзьмі на балоце»? Мележ — «меліяратар». А, як паказала практыка, трохі балатоў мо' і асушылі, дык балаты сышлі яшчэ глыбей. Глыбей — у душы, дзе меліяраваць не так лёгка. А Баршчэўскі і Станкевіч у тых балотах шчыруюць.

В. Марціновіч (следам, дарэчы, за літаратурнаўцам Пятром Васючэнкам з яго «вокам тайфуна»), адлюстроўваючы рэальнасць публіцыстычна і потым рэзюмуючы яе ж пастаўкай, кажа: вы думалі, яно ўсё знікла? Балота цяпер у нас, яно жывое, мы носім у сабе «сфагнум — душу балота»; тысячагадовая меліярацыя лянула як праект; балота — гэта тое, што не вытлумачыш, гэта метафара невытлумачальнасці душы; нарэшце, «у ночы — свая логіка».

Ян Баршчэўскі яшчэ ў XIX стагоддзі паказваў дакладна такія ж карцінкі:

«Тамаш падышоў да гаспадара, і калі той глядзеў на яго як непрытомны, пачаў казаць чарадзейныя словы. І тут можна было убачыць яшчэ страшнейшае відовішча: з усіх адтулін з галавы пана судзі выляталі пухіры накиталт мыльных бурбалка і, лопуючыся пад столлю, перамяніліся ў жахлівых пачвараў — тут і крылатыя гадзюкі, і цмокі, і іншая брыдота, падобная да спаранельных шкілетаў. Усё гэтае страхоце лётала над галомай, на падлогу падалі косці і галовы нябожчыкаў. Ад жаху ўсе самі нагавалі трупаў, што паўставаў з магіл. Нарэшце Тамаш махнуў рукою: усе тыя гадзюкі, цмокі і шкілеты зніклі — і ён сам выйшаў за дзверы, пакінуўшы гаспадара і гасцей анямелымі ад страху».

Аблічча «тыпова беларускай тэндэнцыі» ў літаратуры (і літаратурнаўстве ж таксама), такое: ёсць бяспечны цэнтр (амаль Axis Mundi), у ім чалавек, навокал канцэнтрычна, як на вадзе, разыходзяцца колы хаосу, там ёсць жыццёвая «мана», па яе трэба туды ныраць і прыносіць.

У Баршчэўскага з цэнтра, з хаты, дзе сядзіць апавядальнік, людзі разыходзяцца ў думках, слухаючы аповеды. У Станкевіча (у якога і балота — сімвалічнае) той цэнтр разгайданы, але найчасцей месціцца ў самым чалавеку (такая спецыфіка аўтара — наяўнасць самотніка героя), які змяшчае цэнтр там, дзе знаходзіцца сам.

Дзе ў Баршчэўскага цэнтр па гэты бок (езучка адукацыя), дзе ў Станкевіча цэнтр перасоўны — там у Марціновіча цэнтраў два.

Хата ў паўжылой вёсцы Буда Глускага раёна — і выспа з дубам на каменных пасрод балота на траціну Глускага раёна.

І абодва яны функцыянуюць як мае быць! Хата стаіць пасрод «мінска-маскоўскага» хаосу, выспа — пасрод магічнага хаосу. І туды, і туды людзі едзяць па нешта важнае, хоць і рознае.

Можна яшчэ дадаць, што ў Марціновіча галоўны герой — Шульга — усё ж больш «станкевіцкі». Праз яго набываюць абрысы важныя «ідэалагічныя» рэчы (ён распавядае пра традыцыі замкнення хатаў, ён тлумачыць матывацыю вяскоўцаў, ён працягвае не выпадковыя здольнасці ў ключавых «магічных» сітуацыях). Хоць менавіта наяўнасць гэтага героя, Шульгі, і зніжае даставернасць рамана «Сфагнум» да працэнтаў 70-80-і.

Бо ўсё іншае ёсць, тут маем — а пра такіх герояў не чулі. Але менавіта такі герой і злучае ўсю фрагментаваную рэальнасць (мянты, скарбы, балота, маскава, чужынцы, савок, чараўнікі) у адзіны наратыў, фактычна стварае канву рамана. І гэты момант не можа не быць адзначаны без такога героя ўсё гэта працягне заставацца фрагментаваным.

Такі герой — і ёсць той Сфагнум. Бадзяжнік-трыкстар з памяццю. Ён і ёсць душа балота і яго цэнтр. Кацігарошч беларускіх казак.

Алесь Мікус

ЛІТКАЛЕЙДАСКОП

САМЫЯ-САМЫЯ...

Рассыпны набор з драўляных літар быў вядомы ў Індыі яшчэ за шмат стагоддзяў да Гутэнберга. А гліняныя літары ўжываліся ў Кітаі яшчэ ў XIII стагоддзі.

Самая вялікая ў свеце кніга знаходзіцца ў адным з музеяў Амстэрдама. Яна называецца «Збор марскіх правілаў». Вышыня кнігі больш сярэдняга чалавека, шырыня — 1 метр, таўшчыня — каля паўметра.

Самай цяжкай у свеце кнігай лічыцца географічны атлас, які захоўваецца ў Брытанскім музеі ў Лондане. Атлас мае ў вышыню больш аднаго метра і важыць 320 кілаграмаў.

Адна з самых незвычайных у свеце кніг — гэта «Боская каедыя» Дантэ, напісаная на лісце паперы памерам 80 на 60 см бенедыктынскім манахам Габрыэлем Чэлані. Усе 14000 вершаў можна лёгка прачытаць няўзброеным вокам, а калі паглядзець на ліст з адлегласці, то бачыш маляўнічую карту Італіі. На гэтую працу Чылані патраціў чатыры гады.

Дванаццаць самых маленькіх кніг свету змяшчаюцца ў... адной сталовай лыжцы. Сярод іх ёсць мініяцюрнае выданне Карана, слоўнік англійскай мовы на 12 тысяч слоў і Канстытуцыя Францыі.

Самай дарагой кнігай на свеце ў наш час лічаць унікальны «Апакаліпсіс», выдадзены французам Жозэфам Форы. Гэтая кніга ацэнена ў 100 мільёнаў «старых» франкаў. Яна выстаўлена ў Музеі сучаснага мастацтва ў Парыжы.

Італьянец Рыа Казэллі збірае сусветную калекцыю самых сумных кніг. У ёй каля 10 тысяч тамоў. Адзін італьянскі паэт-няўдачнік, даведаўшыся, што ўсе яго зборнікі знаходзяцца ў Казэллі, ледзь не стаў самагубцам.

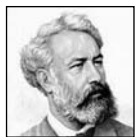
«Адзіныя і найглыбкія сакрэты медыцынскага мастацтва» — такую назву мела тоўстая, у 100 старонак, кніга, знойдзеная запычатанай сярод рэчаў слаўтага галандскага доктара Германа Бурхавэ пасля яго смерці ў 1738 годзе. Кніга была прададзена на аўкцыёне за 10 тысяч далараў золатам. Пасля таго, як пячатка была зламана, выявілася, што старонкі яе былі... чыстымі. Толькі на тытульным лісце меўся надпіс: «Трымай галаву ў холадзе, ногі ў цяпле, і ты зробіш бедняком лепшага лекара».

МАЛА ХТО ВЕДАЕ...

Мала хто ведае, што Адам Міцкевіч быў не толькі паэтам, але і прэзікам-фантастам. І зазірнуў і ў наш «тэлекасічны» час. У рамана «Гісторыя будучыні» ён пісаў пра акустычныя прыборы, з дапамогай якіх, седзячы ля каміна, можна слухаць канцэрты з далёкага горада, а таксама пра механізмы, якія дапамагаюць насельнікам Зямлі падтрымліваць сувязь з істотамі, якія насяляюць іншыя планеты...

Бальзак, пачынаючы працаваць над новым творам, замыкаўся ў пакоі на адзін-два месяцы і шчыльна зачыняў аканіцы, каб праз іх не праходзіла святло. Пісаў ён пад свечкамі, апрануты ў халат, па 18 гадзінаў штодня!

Несправядліва лёс здаўна ставіўся да многіх пісьменнікаў. Сярод іх — ангельскі прэзік XVI–XVII стагоддзяў Джон Стоў, які на схіле гадоў патрапіў у страшную галечу. Ангельскі ўрад выдаў адмысловы ўказ, які абвешчаў: «З прычыны таго, што Стоў патраціў сорок пяць гадоў на збіранне матэрыялаў для гісторыі Англіі і дванаццаць на апісанне гарадоў Лондана і Вестмінстара, мы даём яму наш міласцівы і каралеўскі дазвол прасіць літасціню ў нашых падданных».

Жуль Верн марнаваў шмат гадзінаў у дзень на вывучэнне навуковай літаратуры, выпісваючы цікавыя для яго факты на адмысловыя карткі. У яго картатэцы было больш за 20 тысячачу такіх запісаў. А што ён рабіў у нашу эпоху інтэрнэту?

У «Рабінзона Круза» ёсць працяг. У ім Рабінзон ізноў трапляе ў караблекрушэнне і змушаны дабрацца ў Еўропу праз усю Расію. Восем месяцаў ён, зімой, жыве і чакае цяпла ў Табольску. У Расіі гэты раман не выдаваўся з 1935 года. Асцерагаліся альяўна на сталінскія лагеры?

Стваральніца знакамітага рамана «Авадзень» Этэль Ліліян Войніч была і кампазітарам, а свае музычныя творы лічыла больш значнымі, чым літаратурныя.

Жан Жак Русо быў аўтарам музыкальнага слоўніка і напісаў камічную оперу «Вясковы вядзьмак», якая стала родапачынальніцай французскіх опера-вадэвіляў і якая пратрымалася на французскай опернай сцэне больш за 60 гадоў.

Вальтэр адначасова пісаў некалькі твораў. Сядваючы да працоўнага стала, ён, у залежнасці ад настрою, браў рукапіс і працягваў над ім працаваць.

КНИГАТЕРАПИЯ

КНИГИ — ЛЕКИ СУПРАЦЬ СТЭСУ

Спецыялісты з Оксфарда высветлілі, што чытанне з'яўляецца лепшым спосабам пазбавіцца ад стрэсавага стану.

У выніку шматлікіх даследаў навукоўцы-медыкі прыйшлі да высновы, што менавіта чытанне аказвае самы хуткі эффект на арганізм, апырджваючы дзеянне лёгкага шпацыру, праслухоўвання любімай музыкі, чаявання ці нават прыёму алкагольных напояў.

Добраахвотнікам, якія прынялі ўдзел у навуковым даследаван-

ні, давялося выконваць розныя практыкаванні, здольныя выклікаць у іх стрэс. А вось метады рэлаксацыі ўдзельнікі эксперыменту выбіралі самі.

Як паказала магнітна-рэзананснае даследаванне, у галаўным мозгу людзей, якія чыталі пра водары, смачныя стравы ці маляўнічыя ландшафты, пачыналі актывізавацца ўчасткі, адказныя за ўспрыманне. Прычым практычна гэтак жа, як і ў рэальнасці. Падчас кампутарных гульняў ці прагляду тэлевізара падобнага эфекту спецыялісты не назіралі.

Пры чытанні ўзровень стрэсу змяншаўся ў сярэднім на 68%, праз шэсць хвілінаў паслабляліся цяжкія і стабілізавалася сэрцабіццё.

Праслухоўванне музыкальных кампазіцый супакойвала ў 61% выпадкаў. Ужыванне гарбаты ці кавы змяншала стрэс у 54% удзельнікаў, а шпацыр — у 42%.

Эксперты таксама адзначылі, што выбар літаратурнага жанру ніяк не ўплывае на эфектыўнасць чытання. Усё, што неабходна для пераадолення наступстваў перажытага стрэсу, — зразумець сюжэт апавядання і цалкам у яго «пагрузіцца».

НЯМЕЦКІЯ БІБЛІЯТЭКІ ДЛЯ СЛЯПЫХ

Бібліятэкі для сляпых у Нямеччыне прапануюць чытачам аўдыёкнігі на CD, запісаныя ў адмысловым DAISY-фармаце.

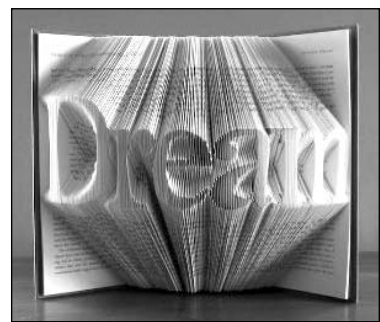
Іх праіграваюць і звычайныя MP3-плэеры, аднак усё ж зручней карыстацца DAISY-плэерамі, якія распазнаюць у файлах шматузроўневую навігацыю і маюць магчымасць выбару: агучванне аўдыёкнігі дыктарам ці праграмным маўленчым сінтэзатарам.

Каб запісаць у бібліятэку, жыхару Нямеччыны досыць падаць адміністрацыі пасведчанне сляпога або медыцынскую даведку пра немагчымасць чытаць стандартныя друкаваныя выданні, а таксама аплаціць аднакратны рэгістрацыйны збор (сума складае 30–50 еўра, дзяржава выдае кожнаму грамадзяніну ФРГ, які слаба бачыць, штомесячную дапамогу ў памеры 567 еўра).

Кнігі з бібліятэкі заказваюцца па аўдыякаталогу, які рассылаецца на CD; аформіць замову можна па тэлефоне, e-mail ці на афіцыйных сайтах. Пасля гэтага бібліятэка адпраўляе кнігі па пошце (таксама на CD), і праз 4–6 тыдняў чытач павінен іх вярнуць. Бібліятэчны фонд падобных устаноў досыць шырокі — так, у Баварскай бібліятэцы для людзей з аслабленым зрокам захоўваецца каля 8000 твораў, а ў цэлым каталог DAISY-запісаў аўдыёкніг, складзены з фондаў бібліятэк Нямеччыны, Швейцарыі і Аўстрыі, уключае 30000 розных файлаў. Паказальна, што калі кнігі, якую замовіў чытач, няма ў бібліятэцы, у якой ён зарэгістраваны, аўдыёзапіс могуць даслаць з іншага фонду. Дарэчы, начытка аўдыёкніг вядзецца пераважна супрацоўнікамі бібліятэк; так, Баварская бібліятэка мае 3 студыі, у якіх працуе каля 20 чытальнікаў.

РАЗЬБА ПА КНИГАХ

Выразаць можна і... на кнігах.

Мастацтва бук-карвінга, ці мастацкае выражанне па кнігах, некаторыя лічаць варварствам, — але некаторыя прыклады ўражваюць і матывуюць! Як, напрыклад, гэты замежны «аскіз», які заклікае марыць заўсёды і які... нагадвае выяву Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі...

БІБЛІЯТЭКІ — БЕЗ КНИГ?

Букрыдэры (чытары) замяняць у бібліятэках кнігі?

У Сан-Антонія (ЗША, штат Тэхас) увосень 2013 года з'явіцца першая ў свеце бібліятэка, у якой не будзе кнігасховішча ў класічным разуменні гэтага слова. BiblioTech — праект публічнай бібліятэкі, у якой традыцыйныя папяровыя кнігі цалкам замяняць іх электронныя варыянты.

Ініцыятыва стварэння «бібліятэкі без кніг» належыць мясцоваму суддзю Нэльсану Вульфру. На працягу праекта BiblioTech яго падштурхнула біяграфія экс-кіраўніка карпарацыі «Apple» Стыва Джобса аўтарства Ёўлтара Ісааксана, былога старшыні тэлекампаніі «CNN» і рэдактара штотыднёвіка «The Time».

Мяркуюцца, што на пачатковым этапе ў бібліятэцы будзе даступна 100 букрыдэраў для чытання электронных кніг, якімі можна не толькі карыстацца ў чытальнай зале, але і браць напратат на вызначаны тэрмін. У BiblioTech можна будзе прыйсці і са сваім букрыдэрам, каб загрузіць у яго ўпадабаную кнігу.

ПРЭМІІ

ДЗЯРЖПРЭМІЯ РАСІІ — ВАЛЯНЦІНУ РАСПУЦІНУ

З фармулёўкай «за выбітныя дасягненні ў галіне гуманітарнай дзейнасці» дзяржпрэмія РФ у 2013 годзе была прысуджана пісьменніку Валянціну Распуціну. Дарадца кіраўніка Расіі па культуры Уладзімір Талстой, называючы імёны лаўрэатаў, адзначыў, што «гуманітарныя дасягненні» маюць на ўвазе не толькі мастацкія, але і «агульнаграмадзянскія» заслугі. Празаік В. Распуцін узначальвае расійскі рух за зберажэнне ў першасным выглядзе возера Байкал.

Дзяржаўная прэмія Расійскай Федэрацыі — персанальная. Ёй ганаруецца толькі адзін спашукальнік.

НАЙБУЙНЕЙШАЯ НЯМЕЦКАЯ ПРЭМІЯ

Акадэмія нямецкай мовы і літаратуры абвясціла імя лаўрэата прэміі імя Георга Бюхнэра за 2013 год.

Узнагароду атрымала пісьменніца Сібіл Левічараў. Яе раманы адрозніваюцца «невывучанай энергіяй, магутным апавядальным уяўленнем і моўным багаццем», — падкрэслівае журы прэміі, якая ўручаецца штогод Акадэміяй нямецкай мовы і літаратуры ў Дармштаце.

Сібіл Левічараў нарадзілася ў 1954 годзе ў Штутгарце ў сямі балгарына і немкі, аўтар сямі раманаў і некалькіх зборнікаў эсэ.

Грашовы памер гэтай самай прэстыжнай нямецкай літаратурнай прэміі, што носіць імя паэта і драматурга Георга Бюхнэра, складае 50 тысячачу еўра. Узнагароду ўручаюць з 1951 года. Яе лаўрэатамі былі Гюнтэр Грас, Генрых Бэль, Эльфрыда Элінк, якія пазней атрымалі Нобелеўскую прэмію.

Старонка падрыхтавана паводле матэрыялаў Newsru.ua, novostiliteratury.ru, РИА Новости і Deutsche Welle.